

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 33/2019

VÄHITTÄISKAUPPAAN JA MA-
JOITUS- JA RAVINTOLA-ALAAAN
KOHDISTUVAT RIKOKSET

TOINEN KANSALLINEN
YRITYSUHRI TUTKIMUS 2018

ELSA SAARIKKOMÄKI & MARTTI LEHTI & JANNE KIVIVUORI

Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti

PL 24, Unioninkatu 40
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 33/2019

ISSN 2342-7779 (verkkajulkaisu)
ISSN 2343-0206 (painettu)
ISBN 978-951-51-0661-2 (pdf)
ISBN 978-951-51-0662-9 (painettu)

ESIPUHE

Suuri osa rikoksista jää piilorikollisuudeksi, siis viranomaistilastojen ulkopuolelle. Siksi tarvitaan kriminologisia kyselytutkimuksia, joilla tuotetaan oikeasuhtaista kuvaa rikollisuuden määrästä, piirteistä ja kehityssuunnista.

Suomessa Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti KRIMO aloitti kokonaisrikollisuuden osoittimien kehittämisen jo 1970-luvulla. Kehitystyö käynnistyi yksityishenkilöihin kohdistuvan rikollisuuden mittaamisesta. Vuonna 2010 ensimmäinen kansallinen yritysuhritutkimus laajensi kohdealuetta yritysten kokemaan rikollisuuteen. Käsillä oleva tutkimus on järjestyksessä toinen kansallinen yritysuhritutkimus.

Hankkeen rahoittivat Työsuojelurahasto, oikeusministeriö ja sisäministeriö. Tutkimuksen toteuttaminen ei olisi ollut mahdollista ilman tätä merkittävää tukea. Oikeusministeri Antti Häkkänen, sisäministeri Paula Risikko, toimitusjohtaja Jyri Häkämies Elinkeinoelämän keskusliitosta, toimitusjohtaja Juhani Pekkala Kaupan liitosta, toimitusjohtaja Timo Lappi Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa:sta sekä toimitusjohtaja Mikael Pentikäinen Suomen Yrittäjistä tukivat tutkimusta allekirjoittamalla yrityksille suunnatun yhteydenottokirjeen. Tutkimuksen kannalta erittäin tärkeässä roolissa oli asiantunteva ohjausryhmä, johon kuuluivat Veli-Matti Aittoniemi (Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa), Lasse Kammonen (Työturvallisuuskeskus), Janne Kivivuori (pj., KRIMO), Mikko Koskinen (Kaupan liitto), Anne-Marie Kurka (Työsuojelurahasto), Venla Salmi (oikeusministeriö), Mika Susi (Elinkeinoelämän keskusliitto), Tiina Toivonen (Suomen Yrittäjät) ja Juha Tuovinen (sisäministeriö).

Tutkijatohtori, VTT Elsa Saarikkomäki toimi hankkeen tutkijana ja käsillä olevan raportin pääkirjoittajana. Yliopistotutkija Martti Lehti osallistui raportin kansainvälisen vertailun, kotimaisen ajallisen vertailun sekä vastausasteiden vertailun jaksojen laatimiseen. Janne Kivivuori toimi hankkeen johtajana osallistuen raportin ensimmäisen ja viimeisen luvun kirjoittamiseen. Hanketta tukivat eri vaiheissa suunnittelija Petri Danielsson, tutkimusjohtaja Juha Kääriäinen sekä tutkimusavustajat Aino Jauhainen, Minna Mannila ja Maiju Tanskanen. Tutkimuksen kyselyaineiston keruun toteutti TNS Kantar. Raportin ulkoasusta on huolehtinut Eira Mykkänen.

Suurin kiitos tutkimuksen onnistumisesta kuuluu niille 1 195 yrittäjälle ja yritysten edustajalle, jotka vastasivat kyselyyn.

Yritysuhritutkimusten kautta kriminologia pyrkii tuottamaan tietoa, jonka avulla voidaan parantaa yritysturvallisuutta ja yritysten työntekijöiden työturvallisuutta. Yritysuhritutkimuksia olisi syytä jatkaa tulevaisuu-

dessakin säännöllisin väliajoin. Jatkossa olisi tärkeää hyödyntää kriminologiaa yritys- ja työturvallisuuden kehittämisessä myös toimenpiteiden vaikuttavuusarvioinnin saralla. Huomiota kannattaa kohdentaa paitsi nyt tutkituille aloille myös muille sektoreille, esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Joka tapauksessa rikosten yrityksille ja työntekijöille aiheuttamien uhkien ja haittojen tutkimus on luontevinta asettaa kriminologian tieteenalakehykseen. Tämä vaatii pitkäjänteistä yhteistyötä ja kehittämistä.

Helsingissä 2.1.2019

Janne Kivivuori
Kriminologian professori, Helsingin yliopisto

SISÄLLYS

Tiivistelmä.....	1
1 Johdanto.....	3
1.1 Kokonaisrikollisuuden tutkimus	3
1.2 Aiempaa tutkimusta	4
1.3 Rikosvahingot ja -haitat huomion kohteena.....	5
1.4 Kriminologisen teorian rooli.....	7
1.5 Vuoden 2018 tutkimus	8
2 Aineisto ja kyselyn toteuttaminen	9
2.1 Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen otoksen ja aineistonkeruun toteutus	10
2.2 Toimialat ja vastausaste kotimaisissa ja ulkomaisissa kansallisissa yritysuhritutkimuksissa	12
3 Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen tulokset	17
3.1 Rikollisuuden esiintyvyys ja kasautuminen kaupan alalla sekä majoitus- ja ravintola-alalla	17
<i>Rikosten yleisyys</i>	17
<i>Rikosten yleisyys eri alatoimialoilla</i>	21
<i>Rikosten kasautuminen</i>	23
3.2 Toimipaikan ja alueen piirteet rikollisuuden riskitekijöinä	27
3.3 Rikoksista ilmoittaminen ja ilmoittamatta jättämisen syyt.....	33
<i>Rikoksista ilmoittaminen poliisille</i>	33
<i>Poliisille ilmoittamatta jättämisen syyt</i>	35
<i>Rikoksista ilmoittaminen yksityisen turvallisuusalan toimijoille</i> ..	36
3.4 Rikollisuudesta aiheutuneet haitat	38
<i>Suorat kustannukset</i>	38
<i>Rikosten selvittämiseen kuluva aika</i>	41
<i>Muut toimipaikoille ja työntekijöille aiheutuneet haitat</i>	42
3.5 Työntekijöihin kohdistuneiden rikosten piirteet ja työntekijöille aiheutuneet haitat.....	46
<i>Väkivalta tai sen uhka</i>	46
<i>Vaino tai toistuva häirintä</i>	47
<i>Ryöstö tai ryöstön yritys</i>	49
3.6 Rikoksilta suojautuminen.....	50

4	Kaupan toimipisteet ja rikollisuus: vuosien 2010 ja 2018 vertailua	57
4.1	Toimipaikkoihin kohdistunut rikollisuus	57
4.2	Rikosten kustannukset.....	60
4.3	Rikoksilta suojautuminen.....	62
4.4	Rikosten ilmoittaminen poliisille	63
5	Kansainvälinen tutkimus: kirjallisuuskatsaus ja tulosten vertailu.....	65
	<i>Kansainväliset tutkimuslomakkeet</i>	66
	<i>Kansalliset yritysuhritutkimukset</i>	67
	<i>Barometrit ja selvitykset</i>	69
5.1	Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden kehitys Euroopassa.....	70
5.2	Rikollisuuden yleisyys ja rakenne Suomessa, Englannissa ja Alankomaissa	74
	<i>Omaisuus- ja väkivaltarikollisuus</i>	74
	<i>Lahjonta ja kiristysrikokset</i>	80
	<i>Tietojärjestelmiin kohdistuneet hyökkäykset</i>	82
5.3	Rikollisuuden kustannukset	83
5.4	Rikosten ilmoittaminen poliisille	84
6	Yhteenveto.....	87
6.1	Rikollisuuden yleisyys ja riskitekijät	87
6.2	Rikoksista ilmoittaminen viranomaisille ja rikoksilta suojautuminen	89
6.3	Rikollisuuden aiheuttamat kustannukset ja haitat toimipaikoille ja työntekijöille	90
6.4	Kaupan alan turvallisuustilanteen kehitys 2010-luvulla	92
6.5	Kaupan sekä majoitus- ja ravintola-alan kokema rikollisuus kansainvälisessä vertailussa	92
6.6	Tutkimuksen rajoitukset ja tutkimuskentän kehitystarpeet.....	93
	Liitteet.....	99
	Lähteet	145

TIIVISTELMÄ

Yritysuhritutkimuksessa tarkastellaan yritysten toimipisteisiin ja niiden työntekijöihin kohdistuvia rikoksia. Hanke tutkii rikollisuuden määrää, piirteitä, rikosriskejä sekä rikollisuuden aiheuttamia haittoja yrityksille ja työntekijöille. Vuoden 2018 tutkimus kohdistui vähittäiskaupan toimialaan sekä majoitus- ja ravintolatoimialaan. Tutkimus on järjestyksessään toinen kansallinen yritysuhritutkimus. Kyselytutkimus toteutettiin puhelinhaastatteluina ja tutkimukseen osallistui koko Suomen alueelta 1 195 toimipaikkaa (660 kaupan alalta ja 535 majoitus- ja ravitsemistoimialalta).

- Vähittäiskaupan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuu monenlaisia rikoksia ja rikoshaittoja. Kaupan alan toimipaikoista 71 prosenttiin ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista 65 prosenttiin oli kohdistunut ainakin yksi kysytyistä 18 rikostyyppistä viimeisen 12 kuukauden aikana.
- Toimialojen välillä havaittiin joitakin eroja rikollisuuden yleisyydessä ja rakenteessa, mutta päähavaintona oli että rikosrakenne, haitat ja rikoksilta suojautuminen olivat suhteellisen samanlaisia kummallakin toimialalla.
- Kaupan alalla selvästi yleisin rikostyyppi olivat varkaudet, joista yleisin oli asiakkaan tekemä varkaus. Erilaisten varkausrikosten uhriksi oli joutunut kaupan alan toimipaikoista 56 prosenttia ja majoitus ja ravintola-alan toimipaikoista 35 prosenttia. Toiseksi yleisin tekemuoto molemmilla toimialoilla oli työntekijään kohdistunut väkivalta tai uhkailu (kauppa 17 % ja majoitus- ja ravintola-ala 23 %).
- Vertailtaessa toimialoja keskenään kaupan toimipaikoissa korostuivat varkaudet ja majoitus- ja ravintolatoimipaikoissa työntekijään kohdistuneet teot sekä kilpailuetu, joka on saatu rikkomalla työntekijöiden lailla suojattuja oikeuksia kilpailevassa yrityksessä.
- Suuret toimipaikat olivat joutuneet pieniä todennäköisemmin rikoksen uhriksi molemmilla toimialoilla.
- Toimipaikkojen pitkät aukioloajat, aukiolo iltoisin ja öisin sekä suuret asiakasmäärät lisäsivät riskiä kokea paljon rikoksia. Lisäksi toimipaikan välittömässä lähiympäristössä ilmenevä epäjärjestys ja häiriökäyttäytyminen lisäsivät rikosriskiä.
- Ilmoitusalttius poliisille vaihteli suuresti rikoslajista riippuen. Omaisuuteen kohdistuvat rikokset ilmoitettiin pääsääntöisesti useammin poliisille kuin työntekijöihin kohdistuvat. Molemmilla toimialoilla murrot, ryöstöt ja niiden yritykset ilmoitettiin lähes aina poliisille.

Asiakkaan tekemät varkauudet, vahingonteot ja petokset ilmoitettiin suhteellisen usein poliisille (karkeasti noin puolessa tapauksista). Myös yksityiselle turvallisuusalalle ilmoittaminen oli yleistä. Työntekijään kohdistunut väkivalta tai uhkailu ilmoitettiin poliisille noin joka neljännen teon yhteydessä molemmilla toimialoilla.

- Rikollisuus aiheuttaa monenlaisia haittoja toimipaikoille, yrityksille ja niiden työntekijöille. Kaupan alalla asiakkaiden tekemät varkauudet veivät eniten aikaa ja aiheuttivat eniten kustannuksia. Majoitus- ja ravintola-alalla eniten aikaa ja kustannuksia aiheuttivat kavallukset. Työntekijöille oli aiheutunut monenlaisia haittoja kuten fyysisiä vammoja, erilaisia terveysongelmia, sairauspoissaoloja ja pelkoa työpaikalla. Lisäksi osa toimipaikoista koki menettäneensä asiakkaita tai vaikeuksia saada työvoimaa.
- Toimipaikat käyttivät laajasti eri rikoksilta suojautumisen keinoja kuten vartiointia, turvallisuusjohtamista ja henkilöstön koulutusta, hävikin seurantaa ja erilaisia tietoturvatoinenpiteitä.
- Kaupan alan turvallisuustilanteessa ei ole rikosuhkien osalta tapahtunut suurempia muutoksia kuluvalla vuosikymmenellä. Kuluneen vuoden aikana varkausrikoksia oli kohdistunut vuonna 2010 58 prosenttiin toimipaikoista ja vuonna 2018 56 prosenttiin toimipaikoista. Työntekijään kohdistuneesta väkivallasta tai sen uhkasta raportoi 20 prosenttia toimipaikoista vuonna 2010 ja 17 prosenttia vuonna 2018. Rikosten poliisille ilmoittamisen aste oli eri rikostyypeissä vuonna 2010 ja 2018 käytännössä sama. Myös omaisuuden turvaamiskeinot ovat säilyneet ennallaan, lukuun ottamatta kameravalvontaa, jonka käyttö on viime vuosina yleistynyt nopeasti.
- Länsi-Eurooppaan verrattuna kaupan ja majoitus- ja ravintola-alan toimipisteisiin ja niiden henkilöstöön kohdistuu Suomessa enemmän asiakkaiden tekemiä varkauksia sekä toisaalta väkivaltaa ja uhkailua. Muiden omaisuusrikosten tai verkkorikollisuuden osalta suomalaisten toimipaikkojen rikosriskit eivät poikkea olennaisesti Länsi-Euroopan maissa havaituista.

1 JOHDANTO

Yritysuhritutkimusten tavoitteena on selvittää ja selittää yrityksiin ja niiden työntekijöihin kohdistuvan rikollisuuden määrää, piirteitä ja rikosriskejä. Yritysten ohella tutkimuskohteena ovat myös niiden työntekijät ja heidän työtehtävissään kohtaamat rikollisuuteen liittyvät uhkat. Lisäksi tutkimuksessa analysoidaan yritysten rikollisuudelta suojautumiseen käyttämiä keinoja ja sosiaalista kontrollia. Yrityksiin kohdistuva rikollisuus aiheuttaa monenlaista haittaa ja kustannuksia niin yrityksille itselleen kuin niiden työntekijöille. Siksi kriminologisessa yritysuhritutkimuksessa kiinnitetään huomiota myös rikollisuuden seurausten, niin taloudellisten kuin muunkin tyyppisten, analyysiin. Alan tutkimus yhdistää yritys- ja työturvallisuuden tutkimuksen sekä rikoshaittojen ja -vahinkojen analyysin. Tavoitteena on tuottaa tietoa, joka auttaa vähentämään yrityksiin ja niiden työntekijöihin kohdistuvaa rikollisuutta ja siitä aiheutuvia haittoja.

1.1 Kokonaisrikollisuuden tutkimus

Valtaosa rikoksista ei tule poliisin tai muiden viranomaisten tietoon. Pelkästään viranomaistilastojen pohjalta ei ole siten mahdollista muodostaa luotettavaa kokonaiskuvaa rikollisuuden määrästä ja kehityksestä. Niinpä kriminologiassa on viime vuosisadan jälkipuoliskolta alkaen pyritty kehittämään viranomaistilastoja täydentäviä menetelmiä kokonaisrikollisuuden tutkimiseen ja seurantaan (Kivivuori 2011). Tärkeimmät näistä perustuvat kyselymenetelmään: uhritutkimukset (*victim survey*), sijaisarviotutkimukset (*proxy survey*) ja itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimukset (*self-report method*). Menetelmiä voi karkeasti luonnehtia niissä käytetyn ”peruskysymyksen” mukaan. Uhritutkimuksissa vastaajilta kysytään heihin kohdistuneista rikoksista. Sijaisarviotutkimuksissa kysytään, tietääkö tai tunteeeko vastaaja rikosten uhreja tai kohteita. Itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimuksissa kysytään, onko vastaaja tehnyt rikoksia (menetelmistä tarkemmin ks. Kivivuori ym. 2018, 79–87).

Nykyään eniten käytetty kokonaisrikollisuuden tutkimusmenetelmä on yksityishenkilöille suunnattu uhrikysely. Useissa länsimaissa on tähän menetelmään perustuvia kokonaisrikollisuuden seurantajärjestelmiä, näin esimerkiksi Englannissa, Ruotsissa ja Suomessa (ks. esim. Danielsson & Näsi 2018). Uhrikyselyn menetelmä soveltuu paremmin aikuisväestön tutkimukseen kuin toinen kokonaisrikollisuustutkimuksen päämenetelmä, itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimus (Kivivuori & Niemi 2018; Kivivuori ym.

2018, luku 3). Kyselymenetelmään perustuvien uhritutkimusten avulla on saatu luotettava kuva yksityishenkilöihin ja kotitalouksiin kohdistuvan konalaisrikollisuuden määrästä, piirteistä ja kehityksestä. Nämä tutkimukset jättävät kuitenkin katveeseen merkittävän rikollisuuden osa-alueen, nimittäin yrityksiin ja yhteisöihin kohdistuvan rikollisuuden. Tämän johdosta uhritutkimusmenetelmää alettiin etenkin 1990-luvulla laajentaa kattamaan yrityksiä.

Kysymyksenasettelultaan ja tavoitteiltaan yritysuhritutkimukset muistuttavat läheisesti yksityishenkilöihin ja kotitalouksiin kohdistuvaa rikollisuutta tarkastelevia rikosuhritutkimuksia. Niihin liittyy kuitenkin metodologisia erityispiirteitä, jotka johtuvat yritysuskentän moninaisuudesta ja yritystoiminnan ominaispiirteistä. Yritysuhritutkimukset toteutetaan pääsääntöisesti toimipaikkakyselyinä, joko määrätyn toimialan tai koko yritysalamän kattavina. Toinen menetelmällinen erityispiirre on, että yritysuhritutkimukset ovat käytännössä uhri- ja sijaisarviomenetelmän yhdistelmiä. Tutkimuksissa yrityksen edustaja vastaa toimipisteen puolesta, tavallaan siis uhrin asemassa, mutta hän vastaa myös kysymyksiin työntekijöihin kohdistuvasta väkivallasta, jolloin hän toimii sijaisarvioijana. Metodologisista erityiskysymyksistä johtuen niiden kehittäminen ja käytön leviäminen on ollut hitaampaa kuin yksityishenkilöille tehtävien uhritutkimusten kohdalla.

1.2 Aiempaa tutkimusta

Ensimmäiset kansainväliset ja kansalliset yritysuhritutkimukset tehtiin Euroopassa 1990-luvun alussa. Menetelmää on sittemmin kehitetty pääasiassa Yhdistyneiden kansakuntien huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaavan toimiston (UNODC) ja Alankomaiden sekä Ison-Britannian kansallisten viranomaisten toimesta (ks. luku 5).

Suomessa on aikaisemmin toteutettu yksi kansallisesti kattava yritysuhritutkimus, joka on perustunut kansainväliseen tutkimusmetodologiaan (Salmi ym. 2011). Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (nykyinen Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, KRIMO) vuonna 2010 tekemän tutkimuksen kohdetoimialoina olivat kauppa ja teollisuus. Lisäksi Suomi osallistui Euroopan unionin toimeksiannosta tehtyyn kuusi toimialaa kattaneeseen yritysuhritutkimukseen vuonna 2012 (Dugato 2013). Pienimuotoisempia alueellisia tutkimuksia oli tehty jo aikaisemmin 1990-luvulla: Varsinais-Suomessa vuosikymmenen alussa (Aromaa & Laitinen 1994; Laitinen ym. 1995) ja vuosikymmenen mittaan Pietarissa ja Baltian maissa toi-

mineiden suomalaisten yritysten parissa (Aromaa & Lehti 2001). Alueellinen, mutta aikaisempia tutkimuksia laajempi, oli myös vuosituhannen vaihteessa toteutettu Suomen Yrittäjien jäsenyrityksiin kohdistunut kysely Helsingissä, Kuopiossa ja Seinäjoen seudulla (Holm ym. 2000). Maininnan ansaitsevat niin ikään Poliisiammattikorkeakoulun vuonna 2001 tekemä yrityksiin kohdistunutta talousrikollisuutta kartoittanut tutkimus (Jokinen ym. 2002) ja KRIMO:n vuonna 2003 toteuttama Yrittäjänäisten keskusliiton jäsenyritysten rikosriskejä selvittänyt kysely (Savolainen 2004). Keskuskauppakamari on toteuttanut koko maan kattaneen yritysturvallisuuskyselyn vuosina 2005, 2008, 2012 ja joista viimeisin vuonna 2017 (Saario & Vesterinen 2017). Kyseessä on tärkeä barometriluontoinen kartoitus, jolla ei kuitenkaan ole tieteellisiä tavoitteenasetteluja kuten esimerkiksi selittävää tiedonintressiä (Saario & Vesterinen 2017).

Suomeen on vakiintunut myös vankka perinne, jolla tuotetaan kansallisesti edustavia tietoja työturvallisuudesta. Työturvallisuuslaitoksen tutkimuksissa tarkastellaan työntekijöihin työssä kohdistuvaa väkivaltaa, kiusaamista ja väkivallan uhkaa (Työterveyslaitos 2013; ks. myös Eurofound 2015). Työterveyslaitoksen tekemät haastattelututkimukset (Työ ja terveys) perustuvat väestöstä otettuun satunnaisotantaan, johon sisältyy laajasti eri aloilla toimivia työntekijöitä. Kansallisen yritysuhritutkimuksen näkökulma väkivaltailmiöön on toisenlainen ja täydentävä, toimipaikka- ja yritys-näkökulmasta asiaa tarkasteleva. Lisäksi rikosperusteisia työturvallisuusuhkia kartoitetaan laajemmin kuin pelkän väkivallan ja sen uhan osalta, sillä myös toimipisteeseen kohdistuvat vahingonteot, muut omaisuusrikokset ja yleinen häiriökäyttäytyminen ovat työntekijöiden työturvallisuutta heikentäviä tekijöitä. Myös kansallisen yritysuhritutkimuksen näkökulma työsuojeluun on työntekijöiden työturvallisuuden riskien analyysi

1.3 Rikosvahingot ja -haitat huomion kohteena

Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että yrityksiin ja niiden työntekijöihin kohdistuva rikollisuus on merkittävä yhteiskunnallinen ongelma, joka aiheuttaa huomattavia kustannuksia ja vääristää kilpailua (Salmi ym. 2011; Dugato 2013; Mugellini 2013; Isenring ym. 2013). Yritysten rikosriskit eroavat merkittävästi toimialasta ja toimipaikan koosta riippuen, mutta koko yritysalamää tarkastellen rikosriski on useiden rikostyyppien osalta korkeampi kuin kotitalouksilla ja toistuva rikoksen uhriksi joutuminen on yleisempää kuin yksityishenkilöillä (Salmi ym. 2011; van Dijk & Terlouw 1996; Williams 2016). Rikollisuus aiheuttaa myös pelkoa ja terveysongel-

mia työntekijöiden keskuudessa ja voi luoda yrityksille paineita vaihtaa toimipaikkaa tai työntekijöille paineita vaihtaa työpaikkaa. Kriminologian piirissä on tähdenneetty sekä turvallisuuden merkitystä yrityksille että yritysten merkitystä turvallisuudelle (esim. Coleman ym. 2005; Salmi ym. 2011).

Ulkomaisissa tutkimuksissa kauppa sekä majoitus- ja ravintola-ala näyttävät korkean väkivaltariskin aloina (esim. Ta ym. 2009; *Crime against businesses* 2014, 2018), mikä perustelee niiden mukanaoloa tässä tutkimuksessa. Taustatekijöinä korkealle riskitasolle ovat muun muassa runsas asiakaskontaktien määrä, pitkät aukioloajat ja alkoholin läsnäolo toiminnassa. Toimialojen väkivaltariskit näkyvät myös henkirikostilastossa. Suomessa surmattiin henkirikosseurannan tietojen mukaan vuosina 2003–2017 yhteensä 26 ihmistä työtehtävissä, viisi heistä toimi ravintolalalla (19 %) ja neljä vähittäiskaupassa (15 %). Toimialat ovat surmattujen työntekijöiden määrällä mitaten olleet 2000-luvulla vaarallisimmat maassamme. Toimialojen korkea väkivaltariski on havaittavissa myös lievempää väkivaltaa kartoittavissa tutkimuksissa. Yleisten uhritutkimusten perusteella erityisesti naisiin kohdistuva työpaikkaväkivalta on selvästi lisääntynyt Suomessa viimeisen neljännesvuosisadan aikana. Työntekijäryhmistä palvelu- ja myyntialan työntekijöiden riski joutua työssään väkivallan uhriksi on yksi korkeimmista. (Savolainen 2004; Sirén ym. 2007; Työterveyslaitos 2013; Sutela & Lehto 2014, 113–114; Eurofound 2015; Danielsson & Näsi 2018.)

Vähittäiskaupan toimiala oli mukana jo vuonna 2010 toteutetussa ensimmäisessä kansallisessa yritysuhritutkimuksessa (Salmi ym. 2011). Toinen kohdetoimiala tuolloin oli teollisuus. Tutkimustulosten mukaan vähittäiskaupan rikosriskit ja rikollisuudesta kaupalle aiheutuneet haitat olivat selvästi yleisemmät kuin teollisuudessa (Salmi ym. 2011). Tämä oli osasyynä siihen, että vähittäiskauppa päätettiin ottaa myös vuoden 2018 uhritutkimuksen toiseksi kohdetoimialaksi. Toimialan keskimääräistä suurempien rikollisuuteen liittyvien ongelmien lisäksi kaupan alan mukana pitämiseen vaikutti tarve tutkia viime vuosien rikollisuustrendejä yritys-elämässä (ks. luku 4). Englantilaisessa tutkimuksessa kaupan alaa on pidetty sopivimpana toimialana trendien tutkimiseen, mikäli ei ole mahdollisuutta tehdä koko yritys-elämän käsittäviä kartoituksia (ks. luku 5). Toiseksi kohdetoimialaksi valittiin tällä kertaa majoitus- ja ravintola-ala siksi, että ennakoarvioiden mukaan toimialalla rikollisuus on suurempi ongelma kuin monella muulla yritystoiminnan saralla. Kaupan ja majoitus- ja ravintola-alan toimialat ovat tyypillisesti olleet mukana myös ulkomaisissa yritysuhritutkimuksissa (ks. luku 5).

1.4 Kriminologisen teorian rooli

Yritysuhritutkimusten perinne on kahdella tavalla yhteydessä kriminologian kehitykseen tieteenalana. Ensinnäkin tutkimusala käyttää kriminologian piirissä kehitettyä metodologiaa, kokonaisrikollisuuden tutkimusta (Kivivuori 2011). Toiseksi yritysuhritutkimusten synty ja muotoutuminen on ollut läheisessä vuorovaikutuksessa kriminologian teoriakehityksen kanssa.

Etenkin 1970-luvulla alkunsa saanut rutiinotoimintojen teoria ja sen rikoksantorjunnallinen ulottuvuus, tilannetorjunta-ajattelu, ovat ohjanneet tutkimusalan kehitystä (Felson & Eckert 2015). Se perustuu ajatteluun, että rikosriskeihin vaikuttavat laillisten rutiinotoimintojen virrat ja niiden vaikutukset rikosten tekemisen tilaisuusrakenteeseen: rikos tapahtuu, kun motivoitunut tekijä, sopiva uhri/kohde ja valvonnan puute yhdistyvät ajassa ja paikassa. Massarutiinotoimintojen aikasykliin sijoittuminen paikkaan on siksi keskeisessä roolissa rikostapahtumien riskien analyysissä (Kivivuori ym. 2018, 237–245).

Jo se, että havaintoyksikkönä on toimipiste eikä yksilö, kytkee yritysuhritutkimusten aineistot paikkaan ja aikaan vahvemmin kuin yksittäisille kansalaisille suunnatuissa uhritutkimuksissa. Tutkitut tapahtumat ovat valtaosin toimipisteessä tapahtuvia ja sen sijaintiin ankkuroituja. Siksi tutkimuksen lomakkeessa on kysymyksiä, jotka koskevat toimipisteessä itsessään toteutuvia rutiinotoimintoja, sekä sen lähiympäristön piirteitä. Esimerkiksi rikollisuuden tuottajan (*crime generator*), rikollisuuden houkuttimen (*crime attractor*) ja julkisen epäjärjestyksen (*public disorder*) käsitteet perustuvat kaikki kriminologian teoriaan (tarkemmin Brantingham & Brantingham 1995; Salmi ym. 2015; Kivivuori ym. 2018, 237–245; tämän raportin jakso 3.2). Tässäkin tutkimuksessa käytetyt näitä mittaavat kyselylomakkeen kysymykset vastaavat keskeisiä kriminologisen rutiinotoimintoteorian käsitteitä ja hypoteeseja. Tässä hankkeen ensiraportissa teoreettisia selittäviä tekijöitä tarkastellaan vain lyhyesti, osana kuvailevaa peruseräraportointia (ks. erityisesti jakso 3.2). Tarkemmat riskitekijöitä selittävät analyysit ilmestyvät myöhemmin tieteellisten artikkeleiden muodossa. On silti tärkeää huomioida, että yritysuhritutkimukset eivät ole vain tilannekuvan muodostamista varten. Kuten yksityishenkilöille kohdistetut tutkimukset, myös ne nojaavat kriminologian metodologiseen tutkimukseen ja edistävät samalla alan perustutkimusta – joka rikosriskien syitä tutkimalla muodostaa rikoksantorjunnan perustaa.

1.5 Vuoden 2018 tutkimus

Tässä katsauksessa kuvattavan Suomen vuoden 2018 kansallisen yritysuhritutkimuksen kohteina olivat vähittäiskaupan ala sekä majoitus- ja ravintola-ala. Tutkimus toteutettiin strukturoituna puhelinhaastatteluina ja siihen osallistui 1 195 toimipaikkaa, joista 660 kaupan alalta ja 535 majoitus- ja ravintola-alalta. Tutkimus oli kansallisesti edustava kattaen koko Suomen alueen ja kaiken kokoiset toimipaikat. Kaupan alan osalta mukana oli vähittäiskauppa (mukaan lukien autokauppa), muttei tukkukauppaa (ks. tarkemmin luku 2). Kun katsauksessa viitataan kaupan alaan, tarkoitetaan nimenomaan vähittäiskauppaa, ellei toisin mainita. Majoitustoimialalta mukaan otettiin hotellit, motellit ja matkustajakodit sekä ravitsemistoimialalta ravintolat, kahvila-ravintolat, ruokakioskit, olut- ja drinkkibaarit sekä kahvilaravintolat ja baarit.

Toimipaikkojen turvallisuudesta vastaavilta henkilöiltä kysyttiin erilaisista rikoskäyttäytymisen muodoista kuten yrityksiin kohdistuneista varkauksista ja vahingonteoista sekä työntekijöiden työssään kokemista väkivalta- ja uhkatilanteista. Tutkimuksessa selvitettiin myös alttiutta ilmoittaa rikokset poliisille ja yritysten käyttämiä rikoksilta suojautumisen keinoja. Lisäksi tutkittiin rikollisuuden työntekijöille ja liiketoiminnalle aiheuttamia haittoja ja kustannuksia. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää muun muassa yritys- ja työturvallisuuden kehittämiseen ja seurantaan sekä työntekijöiden työturvallisuuden parantamiseen. Tulokset tarjoavat tietoa siitä, miten rikollisuutta ja sen aiheuttamia haittoja voidaan vähentää ja torjua.

Katsauksen seuraavassa luvussa kuvataan vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen aineisto ja kyselyn toteuttaminen. Luvussa 3 raportoidaan tutkimuksen keskeiset tulokset. Luvussa 4 tarkastellaan kaupan alan turvallisuustilanteessa 2010-luvulla tapahtunutta kehitystä vertaamalla vuoden 2018 kyselyn tuloksia vuoden 2010 kyselyyn. Luvussa 5 kuvataan 2010-luvulla ulkomailta toteutettuja yritysuhritutkimuksia ja vertaillaan kaupan ja majoitus- ja ravintola-alan tämän hetkistä turvallisuustilannetta Suomessa, Englannissa ja Alankomaissa. Loppuluvussa 6 tiivistetään keskeiset tulokset ja esitetään tutkimuksen johtopäätökset.

2 AINEISTO JA KYSELYN TOTEUTTAMINEN

Toinen kansallinen yritysuhritutkimus kohdistui vähittäiskaupan sekä majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkoihin. Tutkimuksen osallistui 1 195 toimipaikkaa, joista 660 kaupan alalta ja 535 majoitus- ja ravintola-alalta. Tutkimus oli kansallisesti edustava ja kattoi koko Suomen valtioalueen. Tutkimus toteutettiin kyselynä, joka tehtiin strukturoituna puhelinhaastatteluna. Haastattelut teki Kantar TNS Oy KRIMO:n toimeksiannosta. Tutkimuksessa haastateltiin toimipaikan turvallisuusasioista parhaiten tietävää henkilöä. Haastattelujen keskimääräinen kesto oli 33 minuuttia. Tutkimukseen osallistui kaikenkokoisia toimipaikkoja, suuria ja pieniä. Kyselyn vastausaste oli 40 prosenttia (kaupan alan osalta 44 prosenttia sekä majoitus- ja ravintola-alan osalta 36 prosenttia). Luvussa kuvataan ensin tarkemmin vuoden 2018 kyselyn otoksen muodostaminen ja kyselyn toteuttaminen. Tämän jälkeen tarkastellaan kuinka tutkimus suhtautui otoskoon, kohde-toimialojen ja vastausasteen perusteella aiempiin kotimaisiin ja kansainvälisiin yritysuhritutkimuksiin.

Kyselyn rakenne ja pääosa kysymyksistä perustuivat aiempiin kotimaisiin ja kansainvälisiin tutkimuksiin, erityisesti Englannin ja Walesin vuotuisen *Commercial Victimisation Survey* -tutkimukseen ja vuoden 2010 kansalliseen yritysuhritutkimukseen. Englannin yritysuhritutkimukset ovat olleet keskeisin kansainvälinen esikuva Suomen vuonna 2010 ja nyt toteutetulle yritysuhritutkimukselle niin kyselylomakkeen kuin tutkimuksen käytännön toteutuksenkin osalta (ks. myös luku 5). Lomakkeen perusrakenne ja tutkimuksen toteutustapa pidettiin samanlaisena kuin vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen. Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen kyselylomaketta kuitenkin myös kehitettiin ja uudistettiin. Osin syynä oli se, että teollisuuden sijaan toiseksi kohdetoimialaksi valittiin nyt majoitus- ja ravintola-ala. Osin taustalla olivat edellisestä uhritutkimuksesta saadut kokemukset ja aiemmasta poikkeavat tiedontarpeet.

Vuoden 2018 kyselylomakkeen kysymykset kattoivat 18 erilaista toimipaikkaan ja työntekijöihin edellisen vuoden aikana kohdistunutta teko-tyyppiä, lisäksi lomakkeeseen sisältyi kysymyksiä toimipaikkaan kohdistuneiden tekojen tarkemmista piirteistä, niiden aiheuttamista haitoista sekä erilaisia toimipaikkaan ja sen toimintaympäristöön liittyneitä taustamuuttujia (ks. lomake liite 1). Mukaan otetuista tekotyypeistä kaksi oli uusia verrattuna vuoden 2010 kyselyyn (vaino ja toistuva häirintä sekä kilpailuetu, joka on saatu rikkomalla työntekijöiden lailla suojattuja oikeuksia kilpailevassa yrityksessä). Uuden näkökulman rikostentorjuntaan muodostivat yksityiseen turvallisuusalaan liittyvät kysymykset. Lisäksi rikoksista työnte-

kijöille aiheutuneita haittoja kysyttiin yksityiskohtaisemmin kuin vuonna 2010.

2.1 Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen otoksen ja aineistonkeruun toteutus

Vuoden 2018 tutkimuksen perusjoukkoon kuuluivat vähittäiskaupan sekä majoitus- ja ravintola-alan toimipaikat, jotka olivat olleet toiminnassa kyselyä edeltävän 12 kuukauden ajan. Toimipaikan aloituspäivän oli oltava ennen 1.1.2017. Yrityksessä tuli olla yritysrekisterin mukaan vähintään yksi palkansaaja, joka voi olla myös yrittäjä itse. Mukana eivät siten olleet toimipaikat, joissa ei vuoden aikana ollut ollut yhtään palkansaajaa.

Tilastokeskuksen toimialaluokituksen mukaisesti mukaan otokseen otettiin seuraavat toimialat: Kaupan alalta otettiin mukaan vähittäiskauppa (TOL2008 G47), mukaan lukien moottoriajoneuvojen ja niiden osien ja varusteiden vähittäiskauppa (G45112, G45192, G4532, G45402). Mukana ei ollut tukkukauppa (G46). Majoitustoimialalta mukaan otettiin hotellit sekä motellit ja matkustajakodit (I55101, I55109) sekä ravitsemistoimialalta ravintolat, kahvila-ravintolat, ruokakioskit, olut- ja drinkkibaarit sekä kahvilaravintolat ja baarit (I56101, I56102, I56103, I56301, I56302).

Tutkimukseen arvottiin satunnaisesti kummaltakin kohdetoimialalta 1 500 toimipaikkaa, yhteensä 3 000 toimipaikkaa, Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisteristä (brutto-otos). Otanta ositettiin molempien toimialojen osalta toimialueen (Etelä-Suomi, Länsi-Suomi, Itä-Suomi ja Pohjois-Suomi) ja toimipaikan koon mukaan (henkilöstömäärään perustuva luokitus: 0–9, 10–99, 100+), jotta koko Suomen alueelta ja eri toimipaikkakokoryhmistä saatiin riittävän suuri edustus otokseen. Koska suuria yrityksiä, joita on vähemmän kuin pieniä ja keskisuuria, haluttiin saada riittävä määrä, poimittiin yli sadan henkilön toimipaikoista kaikki toimipaikat molemmissa ositteissa. Muista kokoluokista toimipaikkoja poimittiin erikseen määritelty määrä (ks. liitetaulukot 1 ja 2).

Kysely tehtiin puhelinhaastatteluina, jotka Kantar TNS toteutti helmikesäkuussa 2018. Käytössä oli myös apuotos korvaamaan yritykset, jotka oli lopetettu tai eivät olleet enää toiminnassa. Myös konkurssipesät, kuolinpesät, toimimattomat puhelinnumerot, puhelinnumerot, jotka eivät olleet yritysnumeroita ja Kantar TNS:n kieltolistalla olevat toimipaikat korvattiin apuotoksesta. Tilanteissa, joissa yritys oli myyty, haastateltiin uusi omistaja. Ennen varsinaisia tutkimushaastatteluja jokaiseen toimipaikkaan soitettiin ja selvitettiin, kuka oli toimipaikasta sopivin henkilö vastaamaan kyse-

lyyn. Tämän jälkeen hänelle lähetettiin tutkimusta koskeva esimateriaali, joka käsitti tutkimuksen saatekirjeen, aiheen kannalta merkittävien tahojen suosituskirjeen sekä apulomakkeen. Apulomake sisälsi joitakin tutkimushaastattelussa kysyttäviä kysymyksiä, jotta vastaaja pystyi valmistautumaan haastatteluun ja näin tutkimushaastattelu nopeutui ja annettavia tietoja oli voitu miettiä jo etukäteen. (Varsinainen kyselylomake liitteessä 1.)

Jokaisesta toimipaikasta pyrittiin haastattelemaan henkilö, jolla oli paras tietämys toimipaikkaan kohdistuneista rikoksista ja turvallisuusasioista. Puolessa haastatteluista vastaajana oli toimipaikassa tai yrityksessä esimiesasemassa oleva henkilö, kuten myymälän tai yksikön päällikkö, aluepäällikkö tai toimitusjohtaja tai muussa esimiesasemassa oleva henkilö. 40 prosentissa vastaajana oli yrittäjä itse. Muutamassa prosentissa haastatteluista vastaajana oli toimipaikan työntekijä. Vastaajina oli myös muutamissa tapauksissa yrityksen tai toimipaikan turvallisuudesta vastaavia henkilöitä, kuten turvallisuus-, työsuojelu- tai henkilöstöpäälliköitä.

Tutkimuskohteena oli yrityksen toimipaikka, ei koko yritys. Suurista yritysketjuista otokseen osui useita toimipaikkoja, suurimmista jopa kymmeniä toimipaikkoja. Näissä tapauksissa tutkija oli etukäteen yhteydessä yritysturvallisuudesta vastaavaan henkilöön, ketjujohtoon tai henkilöstöpäällikköön. Heiltä pyydettiin ja normaalisti myös saatiin koko yritysketjun osalta suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Lisäksi heitä pyydettiin informoimaan tutkimukseen päätyneitä toimipaikkoja yrityksen sisäisesti. Toimipaikkakyselyn hyötynä verrattuna koko (monitoimipaikkaiseen) yritykseen kohdistuvaan kyselyyn (ns. *headquarters survey*) on se, että rikollisuutta ja henkilöstöä koskevat tiedot ovat luotettavampia ja yksityiskohteisempia ja ne voidaan yhdistää toiminta-alueita ja toimintaympäristöä koskeviin tietoihin helpommin aika- ja paikkasidonnaisten riskitekijöiden tutkimiseksi (Salmi ym. 2011; Smith & Harvey 2010). Toisaalta tietoja voidaan myös menettää, sillä monitoimipaikkaisissa yrityksissä pääkonttoritasolla on usein parempi tietämys rikollisuuden aiheuttamista kustannuksista ja yrityksen toteuttamista yleisistä rikollisuuden torjuntaratkaisuksista (Salmi ym. 2011; Smith & Harvey 2010).

Aineisto ositettiin toimialan, alueen ja henkilöstömäärän mukaan. Aineiston analyysissä on käytetty painotettua aineistoa, jossa on huomioitu otanta-asetelma ja vastauskato. Vastaajien määrät (n) on ilmoitettu aina käyttäen painottamatonta lukumäärää. Katsauksessa tarkastellut ryhmien välisten erojen merkitsevyydet on laskettu χ^2 -testillä. Tekstissä kommentoidut erot ovat merkitseviä 95 % luottamusvälillä. Tilastollisesti merkitsevät erot ($p < 0,05$) on kuvioissa ja taulukoissa merkitty *-merkillä. Tulokset on raportoitu siten että yksittäistä toimipaikkaa tai yritystä ei voi tunnistaa.

2.2 Toimialat ja vastausaste kotimaisissa ja ulkomaisissa kansallisissa yritysuhritutkimuksissa

Aiemmissä kotimaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa otoksen muodostamistavat, koot ja vastausasteet ovat vaihdelleet suuresti (taulukko 1). Otoksen muodostamistavassa esiintyy kaksi päätyyppiä. Yleisempi on Suomenkin molemmissa kansallisissa yritysuhritutkimuksissa käytetty satunnaisotanta, jossa arvotaan tietolähteestä ennalta päätetty määrä tutkimusehdot täyttäviä potentiaalisia kontaktiyrityksiä, otetaan jokaiseen niistä yhteyttä ja yritetään saada mahdollisimman moni osallistumaan. Tähän pyritään muun muassa markkinoimalla tutkimusta kohderyhmässä aktiivisesti ja ottamalla mukaan kohderyhmän kannalta tärkeitä yhteistyökumppaneita. Toinen tapa on kiintiöotanta, jossa päätetään ennalta vastaajien määrä ja arvotaan tietolähteestä uusia kontakteja niin kauan kunnes päätetty vastaajamäärä on saatu täyteen. Tätä tapaa on käytetty esimerkiksi UNODC:n ja Euroopan unionin yritysuhritutkimuksissa (ks. luku 5). Tutkimuksen markkinointiin ja yhteistyökumppaneihin kiinnitetään tällöin yleensä vähemmän huomiota, tärkeää sen sijaan on määritellä tavoitellut vastaajamäärät realistisesti suhteessa tietolähteeseen.

Kiintiöotannan ongelmana on se, että vastausaste muodostuu yleensä varsin alhaiseksi. Jos 1 000 vastaajan kiintiön saamiseksi tutkimukseen joudutaan soittamaan 10 000 yritykseen, tutkimuksen vastausaste on 10 prosenttia. Mikäli vastausaste muodostuu kovin alhaiseksi, tulosten luotettavuus ja yleistämiskelpoisuus kärsii olennaisesti, ja hyvin alhaisten vastausasteiden tilanteissa otokseen tulon selektiivisyyttä tuskin voidaan kompensoida painotuksella. Tutkimuksen kokonaisotoksen muodostaa satunnaisotannassa ennalta päätetty tutkittavien yritysten määrä, kiintiöotannassa puolestaan niiden yritysten kokonaismäärä, joihin tutkimuksen aikana on otettu yhteyttä. Tällöin lopullisen vastausasteen laskemisessa esiintyy erilaisia tapoja. Taulukossa 1 ilmoitetut kokonaisotoskoot ja vastausasteet ovat kaikki tutkimusten yhteydessä virallisesti raportoituja. Kaikki taulukon sisältämät tutkimukset ovat perustuneet strukturoituihin puhelinhaastatteluihin.

Taulukko 1 Kokonaisotos, toimialat ja vastausaste tärkeimmissä ulkomaalaisissa yritys-uhritutkimuksissa verrattuna Suomen kansallisiin yritysuhritutkimuksiin¹

Maa	Toteutus	Toimialat	Otoskoko	Vastausaste
Suomi	2018	kauppa, majoitus ja ravintolat	3 000	40 %
Englanti	2017	kauppa, teollisuus, maa- ja metsätalous, viihde ja virkistys	7 959	53 %
Englanti	2016	kauppa, kuljetus ja huolinta, hallinto- ja tukipalvelut	6 294	49 %
Englanti	2015	kauppa, maa- ja metsätalous, rakentaminen, informaatio ja viestintä	3 206	43 %
Englanti	2014	kauppa, majoitus ja ravintolat, maa- ja metsätalous	7 711	55 %
Englanti	2013	kauppa, majoitus ja ravintolat, maa- ja metsätalous, viihde ja virkistys	7 781	54 %
EU 20	2012	teollisuus, rakennusala, kauppa, majoitus ja ravintolat, kuljetus ja huolinta, vakuutus- ja rahoitusala	114 400	27 %
Englanti	2012	kauppa, teollisuus, majoitus ja ravintolat, kuljetus ja huolinta	7 659	54 %
Albania	2012	kaikki toimialat	2 431	82 %
Bosnia-H.	2012	kaikki toimialat	3 818	52 %
Kosovo	2012	kaikki toimialat	2 412	83 %
Kroatia	2012	kaikki toimialat	2 500	60 %
Makedonia	2012	kaikki toimialat	1 838	82 %
Montenegro	2012	kaikki toimialat	6 849	29 %
Serbia	2012	kaikki toimialat	2 312	75 %
Meksiko	2012	kaikki toimialat	27 743	85 %
Suomi	2010	kauppa, teollisuus	3 000	81 %
Alankomaat	2010	kauppa, rakentaminen, majoitus ja ravintolat, kuljetus ja huolinta, hallinto- ja tukipalvelut	30 000	38 %
Sveitsi	2008–10	kauppa ja rahoitussektori	8 179	27 %
Alankomaat	2009	kauppa, rakentaminen, majoitus ja ravintolat, kuljetus ja huolinta, hallinto- ja tukipalvelut	37 236	42 %
Alankomaat	2008	kauppa, rakentaminen, majoitus ja ravintolat, kuljetus ja huolinta, hallinto- ja tukipalvelut	37 575	45 %
Italia	2008	kaikki toimialat	83 136	14 %
Viro	2007	kaikki toimialat	2 170	32 %
Alankomaat	2007	kauppa, rakentaminen, majoitus ja ravintolat, kuljetus ja huolinta, hallinto- ja tukipalvelut	37 780	45 %
Alankomaat	2006	kauppa, rakentaminen, majoitus ja ravintolat, kuljetus ja huolinta, hallinto- ja tukipalvelut	37 695	42 %
Kiina	2006	kaikki toimialat	18 300	28 %
Alankomaat	2005	kauppa, rakentaminen, majoitus ja ravintolat, kuljetus ja huolinta, hallinto- ja tukipalvelut	38 030	55 %
Alankomaat	2004	kauppa, rakentaminen, majoitus ja ravintolat, kuljetus ja huolinta, hallinto- ja tukipalvelut	32 952	55 %
Englanti	2002	kauppa, teollisuus	6 516	61 %
Skotlanti	1998	teollisuus, rakennusala, tukkukauppa, vähittäiskauppa, majoitus ja ravintolat, kuljetus, huolinta ja viestintä	3 900	64 %
Viro	1998	kaikki toimialat	1 663	43 %
Englanti	1994	kauppa, teollisuus	4 999	67 %

¹ Ennen 2000-lukua tehdyistä tutkimuksista tietoja löytyy teoksesta Salmi ym. 2011.

Kansainvälisissä ja ulkomailla tehdyissä kansallisissa tutkimuksissa vastausasteet ovat vaihdelleet runsaasta 10 prosentista yli 80 prosenttiin. Hyvänä keskimääräisenä tuloksena voi niissä pitää 40–60 prosentin vastausastetta.

Taulukko 2 Kokonaisotos, toimialat ja vastausaste aiemmissa suomalaisissa yritysuhritutkimuksissa

Tutkimus	Vuosi	Kohde	Otoskoko	Vastausaste
Turun seutu	1993	Turun seudulla toimivat yritykset	99 + 175	66 %
Pietari	1994	suomalaiset yritykset	122	51 %
Viro	1995	suomalaiset yritykset	250	32 %
Latvia	1995	suomalaiset yritykset	79	49 %
Murmansk/ Moskova	1995	norjalaiset yritykset	79	44 %
Viro	1996	suomalaiset yritykset	281	34 %
Pietari	1996	suomalaiset yritykset	222	48 %
Liettua	1997	suomalaiset ja tanskalaiset yritykset	126	60 %
Pietari	1998	suomalaiset yritykset	229	27 %
PK-yritysten turvallisuus	1999	Suomen yrittäjien jäsenet	4 250	21 %
Talousrikollisuuskysely	2001	Suomessa toimivat yritykset	2 000	27 %
Naisyrittäjät	2003	Yrittäjänäisten keskusliiton jäsenet	6 000	7 %
I kansallinen yritysuhri	2010	kauppa ja teollisuus	3 000	81 %
EU 20	2012	kuusi toimialaa	2 940	34 %

Lähteet: Aromaa & Laitinen 1994; Laitinen, Virta & Aromaa 1995; Aromaa & Lehti 1995; Lehti & Aromaa 1995; Lehti & Aromaa 1996; Maurseth 1996; Aromaa & Lehti 1997; Lehti & Aromaa 1998; Aromaa & Lehti 2001; Holm ym. 2000; Jokinen, Häyrynen & Alvesalo 2002; Savolainen 2004.

Suomessa ennen vuoden 2010 kansallista yritysuhritutkimusta tehdyissä osittaitutkimuksissa ja suomalaisten yritysten turvallisuustilannetta ulkomailla kartoittaneissa kyselyissä otoskoot ovat kohderyhmästä riippuen vaihdelleet alle sadasta muutamaan tuhanteen vastausasteiden vaihdelleessa vajaan 10 prosentista vajaan 70 prosenttiin (taulukko 2). Pääosa tutkimuksista on tehty postitettuna kirjallisina kyselyinä, jolloin vastausasteet normaalisti ovat alhaisempia kuin puhelinhaastatteluina tehtävissä kyselyissä. Suomen vuoden 2010 kansallisen yritysuhritutkimuksen (Salmi ym. 2011) yli 80 prosentin vastausaste oli poikkeuksellisen korkea verrattuna vastaaviin kansainvälisiin tutkimuksiin samoin kuin aiemmin Suomessa tehtyihin yritysturvallisuutta kartoittaneisiin tutkimuksiin.

Nyt toteutetun kansallisen yritysuhritutkimuksen vastausaste jäi alhaisemmaksi kuin vuoden 2010 tutkimuksessa, jonka vastausaste oli poik-

keuksellisen korkea. Vuoden 2018 tutkimuksen 40 prosentin vastausaste on kuitenkin kansainvälisesti ja kansallisesti tarkastellen hyvä ja luo vankan pohjan tulosten luotettavuudelle. Alhaisempi vastausaste saattaa asettaa rajoituksia siltä osin kun vertaillaan vuoden 2010 ja 2018 tuloksia. On esimerkiksi arveltu, että mikäli pienempi osuus ihmisistä vastaa uhrikyselyyn, vastaajat saattavat olla niitä, jotka ovat erityisen motivoituneita vastaamaan, eli he jotka ovat kokeneet enemmän rikoksia tai kokevat asian muutoin tärkeänä (Kivivuori ym. 2012, 156). Ensimmäistä kansallista yritysuhritutkimusta alhaisempaan vastausasteeseen on saattanut olla syynä erilaisien yrityksille suunnattujen kyselyjen lisääntyminen, joka saattaa vähentää halukkuutta osallistua mihin tahansa tutkimukseen. Vastausasteen heikentymiseen on saattanut vaikuttaa myös lisääntyneestä tehokkuudesta ja henkilöstöresurssien vähentämisestä johtuva kiire yrityksissä. Etenkin pienyrityksien voi olla nykyisin vaikeaa löytää aikaa vastaamiselle. Myös kansalaisten yleinen halukkuus osallistua ylipäätään minkään tyyppisiin kyselyihin on viime vuosina vähentynyt. Trendi on ollut havaittavissa myös yksityishenkilöille suunnatussa kansallisessa rikosuhritutkimuksessa.

3 VUODEN 2018 YRITYSUHRITUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkimuksessa kysyttiin toimipaikkaan ja henkilökuntaan edeltäneiden 12 kuukauden aikana kohdistuneista rikoksista ja rikoksilta suojautumiseen käytetyistä keinoista. Kysymykset koskivat 18 erilaista rikostyyppiä (ks. lomake liite 1). Mikäli toimipaikkaan oli kohdistunut kysytyjä rikoksia, kunkin rikostyyppin tuoreimman tapauksen osalta kysyttiin erikseen teon pääpiirteistä, sen aiheuttamista haitoista, kustannuksista ja viranomaisille ilmoittamisesta. Lisäksi kerättiin tietoja yrityksen ja toimipaikan liiketoiminnasta ja henkilöstöstä sekä toimintaympäristöstä.

Luvussa kolme kuvataan alkuun rikollisuuden esiintyvyyttä kummallakin kohdetoimialalla. Tämän jälkeen tarkastellaan rikosten esiintyvyyteen vaikuttavia, kriminologisen teorian pohjalta paikallistettuja riskitekijöitä sekä rikoksista poliisille ja vartiointiliikkeelle ilmoittamisen yleisyyttä ja syitä. Luvun lopussa kuvataan rikoksista aiheutuneita haittoja, työntekijöihin kohdistuneiden rikosten piirteitä ja yritysten keinoja suojautua rikoksilta.

3.1 Rikollisuuden esiintyvyys ja kasautuminen kaupan alalla sekä majoitus- ja ravintola-alalla

Rikosten yleisyys

Kuviossa 1 on esitetty kysytyjen rikostyyppien yleisyys vähittäiskaupan ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoissa. Kyse on niiden toimipaikkojen osuudesta, jotka olivat edellisen vuoden aikana joutuneet rikostyyppin uhriksi vähintään kerran. Kuviossa 1 on yhdistetty harvinaiset tekemuodot autovarkaus ja varkaus autosta sekä kiristys ja lahjonta. Kaupan alan toimipaikoista 71 prosenttiin ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista 65 prosenttiin oli kohdistunut ainakin yksi kysytyistä rikostyypeistä viimeisen 12 kuukauden aikana.

Näin tarkastellen yleisimpiä rikoksia molemmilla toimialoilla olivat varkaudet, työntekijöihin kohdistunut väkivalta tai uhkailu sekä petokset ja vahingonteot. Asiakkaan tai tuntemattoman (tai muun) tekijän tekemä varkaus oli yleisempää kaupan alalla. Kaupan toimipaikoista lähes puolessa ja majoitus- ja ravintolatoimipaikoista 25 prosentissa asiakas oli varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta kuluneen vuoden aika-

na. Tunteettoman tekemästä varkaudesta kertoi kaupan alalla joka neljäs vastaaja ja majoitus- ja ravintola-alalla noin joka kymmenes vastaaja.

Niin ikään työntekijöihin kohdistuvat teot olivat yleisiä. Kaupan alalla 17 prosenttia kertoi toimipaikan työntekijään kohdistuneesta väkivallasta tai uhkailusta. Majoitus- ja ravintola-alalla lähes joka neljäs vastaaja kertoi tästä. Petoksista (ml. maksuvälinepetokset) kertoi molemmilla toimialoilla 12 prosenttia vastaajista.² Vahingonteosta kertoi 11 prosenttia vastaajista molemmilla toimialoilla. Murto tai murtoyrittäminen raportoitiin tapahtuneen joka kymmenessä toimipaikassa molemmilla aloilla. Erilaisista tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä, tietomurroista tai aktivoituneista haittaohjelmista, jotka ovat aiheuttaneet haittaa tai vahinkoa, raportoitiin kaupan alalla seitsemän prosenttia ja majoitus- ja ravintola-alalla kuusi prosenttia toimipaikoista. Kyselyssä kysytyistä tekotyypeistä harvinaisimpia molemmilla toimialoilla olivat: alihankkijan tekemä varkaus, kiristys (koskien rahaa, hyödykkeitä, palveluksia tai tietoja), lahjonta (yritetty lahjoa tai vaadittu lahjomaan), yrityssalaisuuden urkinta (sisältäen salaisen tiedon vakoilun, tahallisen luovutuksen tai viemisen), työntekijän tekemä kavallus (varoja, omaisuutta tai palveluja koskeva), autovarkaus, varkaus autosta, työntekijän tekemä varkaus sekä ryöstö tai sen yritys.

Uusina tekoina vuoden 2018 kyselyssä tiedusteltiin onko toimipaikan työntekijään kohdistunut toistuvaa häirintää tai vainoamista työaikana tai työtehtävien yhteydessä (esimerkiksi asiakkaan tai toisen työntekijän toimesta), mukaan lukien sosiaalisessa mediassa tapahtunut vainoaminen. Kaupan alalla kuusi prosenttia ja majoitus- ja ravintola-alalla seitsemän prosenttia toimipaikoista raportoitiin vainoamisesta. Lisäksi uutena tekona kysyttiin, onko toimipaikan tiedossa, että alueella toimivat saman toimialan kilpailevat yritykset olisivat rikkoneet työntekijöiden lailla suojattuja oikeuksia³ hankkien näin laitonta kilpailuetua. Kaupan alalla kaksi prosenttia toimipaikoista raportoitiin tästä ja majoitus- ja ravintola-alalla kahdeksan prosenttia.

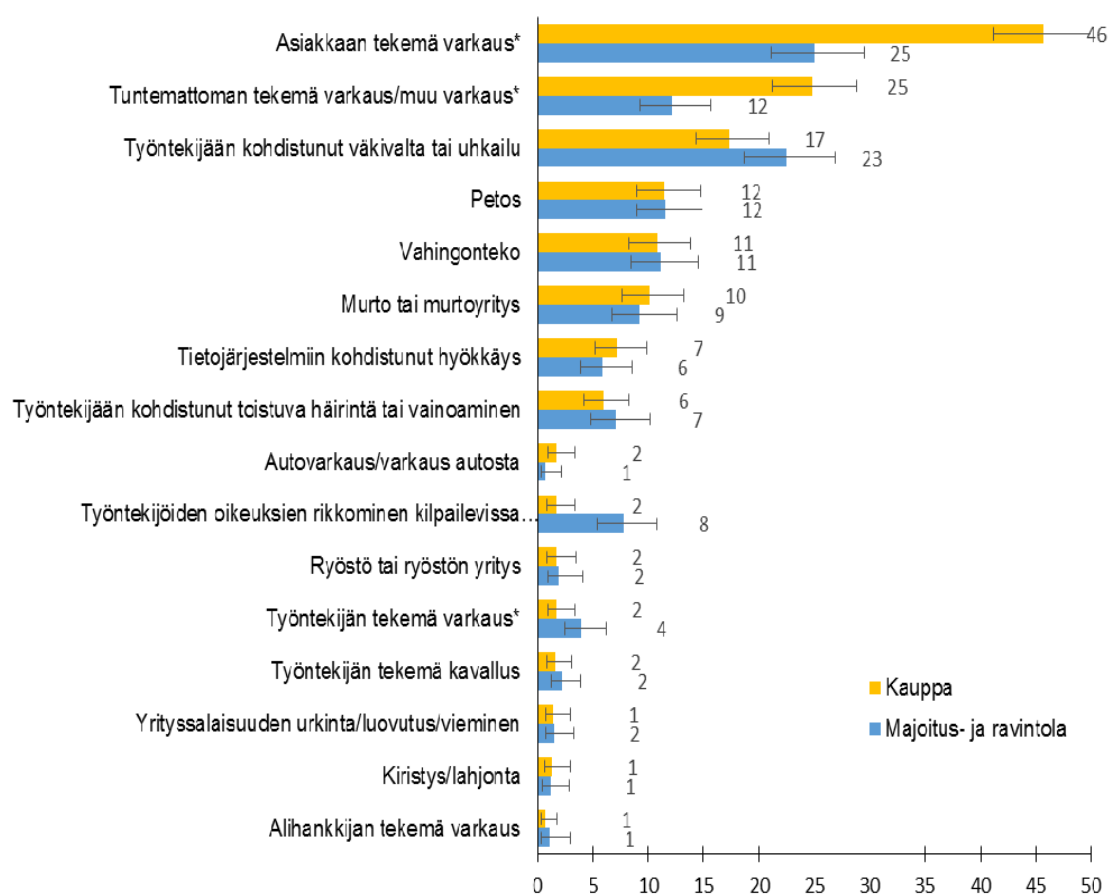
Kyselyssä kysyttiin neljästä eri toimipaikkaan kohdistuneesta varkausrikoksen tyyppistä⁴ (asiakkaan tekemä varkaus, työntekijän tekemä, alihankkijan tekemä sekä tunteettoman tai muun tekijän tekemä varkaus).

² Majoitus- ja ravintolatoimipaikoissa moni teosta oli sellaisia, joissa asiakas on lähtenyt ravintolasta maksamatta laskua, näitä oli raportoitu sekä asiakkaan tekeminä varkauksina että petoksina, vaikka ne kuuluvat petoksiin.

³ Esimerkiksi liittyen työolosuhteisiin, työaikaan, syrjintään tai palkkoihin tai käyttäneet maassa laittomasti olevaa työvoimaa.

⁴ Tarkastelussa ei ole eritelty näpistyksiä, perusmuotoisia ja törkeitä varkauksia, vaan kaikista tapauksista, joissa yritysomaisuutta on varastettu, käytetään käsitettä varkaus. Myöskään muiden kysytyjen rikostyyppien kohdalla ei ole eritelty kvalifioituja ja lieviä tekemuotoja perusmuotoisista.

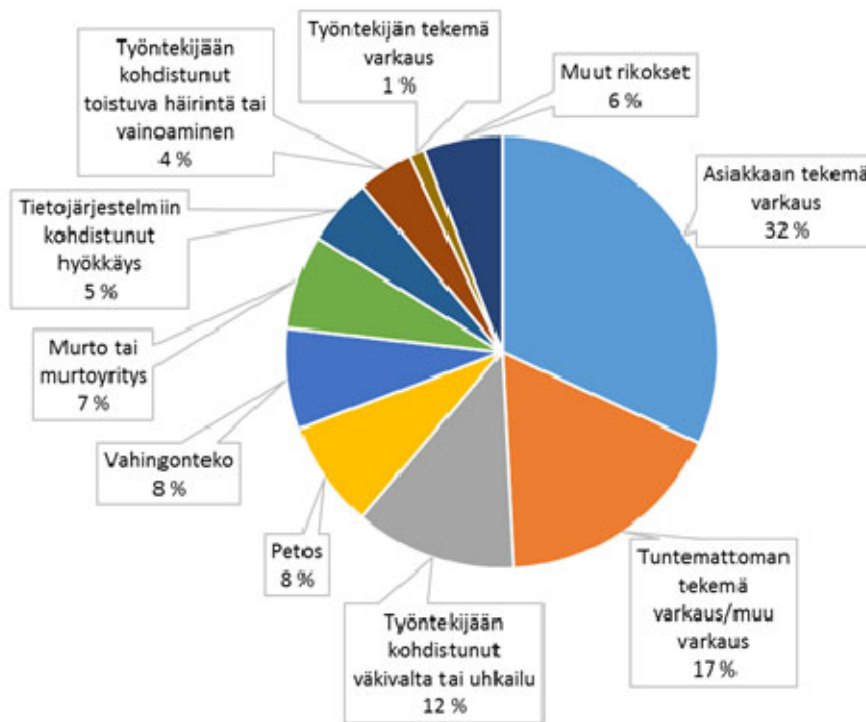
Kun tarkasteltiin näitä yhdessä eli sitä, oliko toimipaikkaan kohdistunut minkään tyyppisiä varkausrikoksia ylipäätään edellisen vuoden aikana, havaittiin, että varkaudet olivat kaupan alalla selvästi yleisempiä. Jonkin tyyppisen varkausrikoksen uhriksi oli joutunut kaupan alan toimipaikoista 56 prosenttia ja majoitus ja ravintola-alan toimipaikoista 35 prosenttia.⁵ Samalla tavoin tarkasteltaessa työntekijän kokemaa väkivaltaa tai sen uhkaa sekä työntekijän kokemaa toistuvaa häirintää ja vainoa yhteensä, havaittiin sen olevan yleisempää majoitus- ja ravintola-alalla. Kaupan alalla 20 prosentissa ja majoitus- ja ravintola-alalla 26 prosentissa toimipaikkoja työntekijöihin oli kohdistunut ainakin yksi näistä teoista.

Kuvio 1 Rikostyyppien kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana joutuneiden kaupan sekä majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkojen osuus, % (* $p < 0,05$ ⁶)

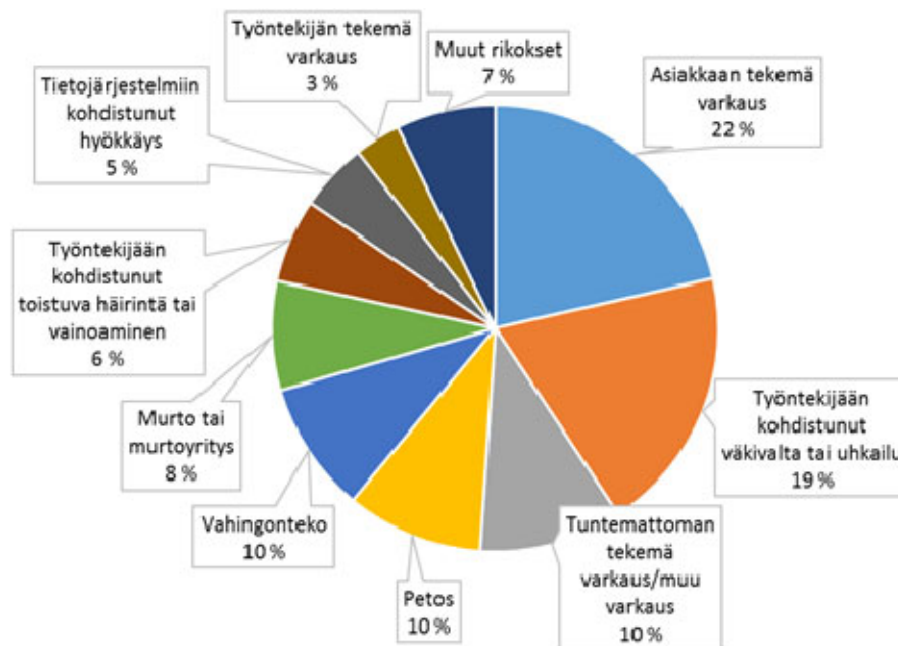
⁵ Lisäksi on huomioitava, että osuus majoitus- ja ravintola-alalla oli todellista korkeampi, sillä useampi tutkimukseen osallistuneista majoitus- ja ravintola-alan toimipisteistä raportoi asiakkaiden tekemiä petosrikoksia (nautittujen palveluiden ja virvokkeiden jättämistä maksamatta) varkauksina.

⁶ Koska rikollisuuden yleisyyden tarkastelu on tämän raportin yksi keskeinen tavoite, on tässä kuviossa muista kuvioista poiketen esitetty myös 95 % luottamusväli.

Kuvio 2 Eri rikostyyppien osuus kaupan alaan kohdistuneessa rikollisuudessa, %

Kuvioissa 2 ja 3 kuvataan eri rikostyyppien osuutta toimipaikkoihin vuoden aikana kohdistuneessa rikollisuudessa. Kaupan alalla erilaiset varkausrikokset muodostivat puolet kaikista kysytyistä rikoksista (kuvio 2). Työntekijään kohdistunut väkivalta tai uhkailu oli näiden jälkeen yleisin teko (12 %). Sekä petoksien että vahingontekojen osuus oli noin kymmenesosa kaikista teoista. Majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuneista kysytyistä rikoksista kolmannes oli erilaisia varkausrikoksia. Viidesosa rikoksista oli työntekijään kohdistuneita väkivalta tai uhkatilanteita. Petoksia ja vahingontekoja oli molempia kymmenesosa rikoksista (kuvio 3).

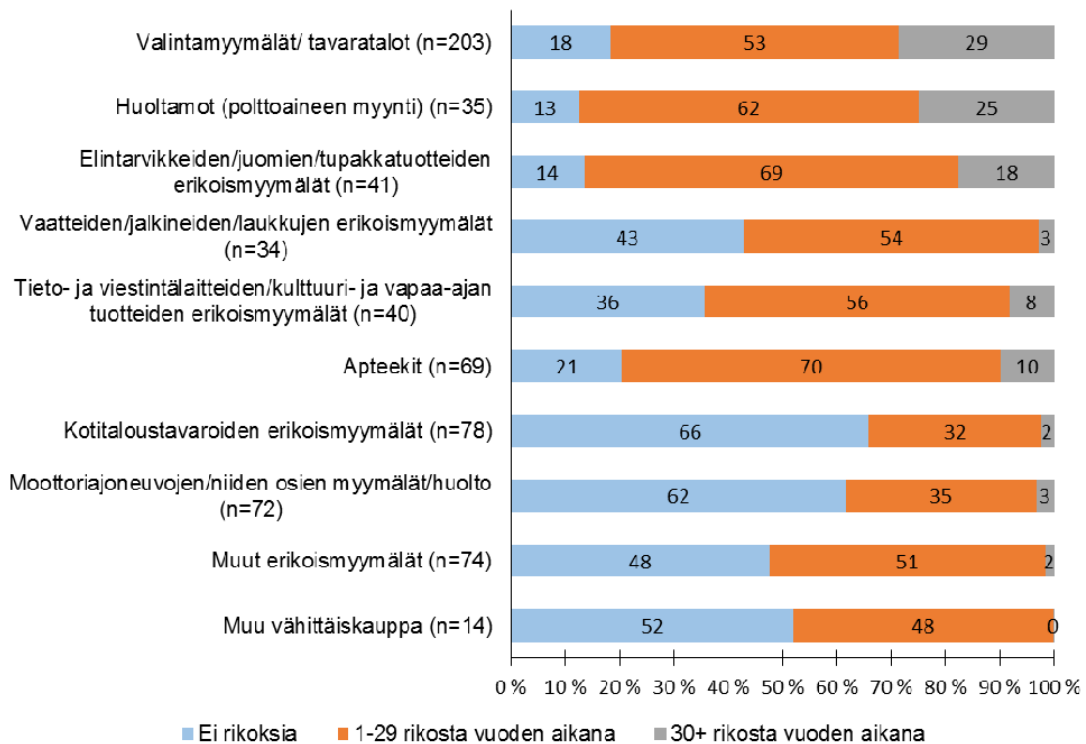

Kuvio 3 Eri rikostyyppien osuus majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkoihin kohdistuneessa rikollisuudessa, %

Rikosten yleisyys eri alatoimialoilla

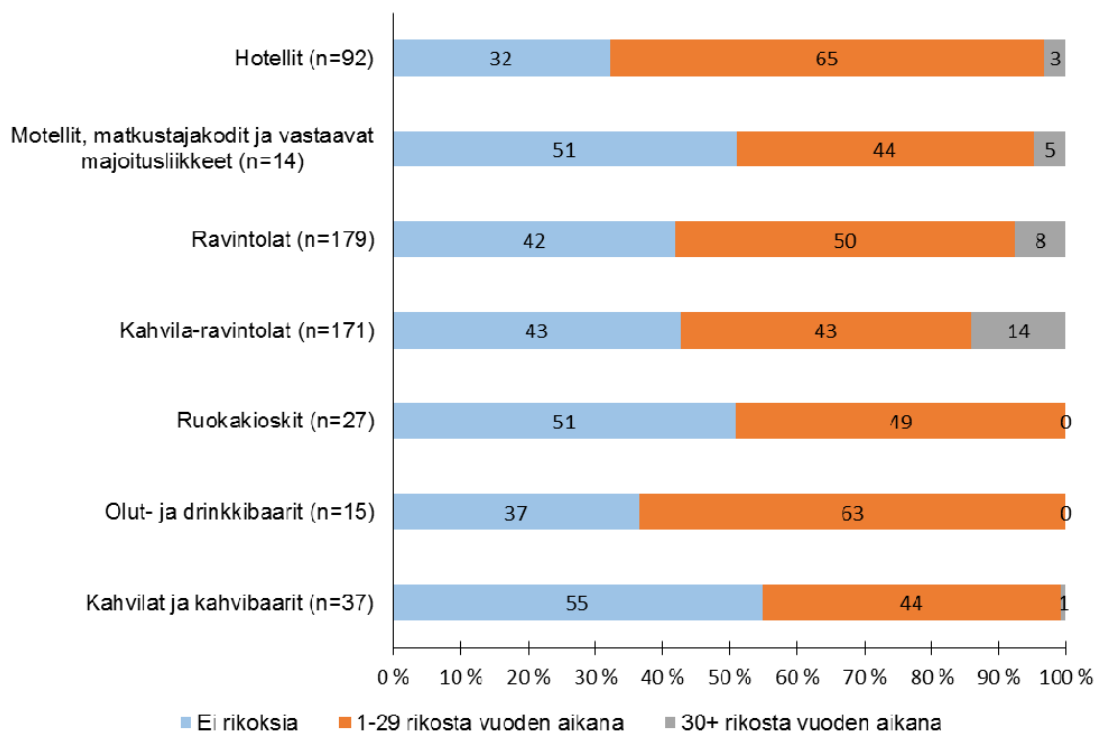
Seuraavassa tarkastelussa (kuviot 4 ja 5) kuvataan rikosten yleisyyttä tarkempien toimialaluokitusten mukaan (rekisteritieto). Toimipaikat on luokiteltu kolmeen eri luokkaan rikostason mukaan: ei rikoksia, 1–29 rikosta ja yli 30 rikosta edeltäneen vuoden aikana. Rikostaso on määritelty toimipaikkaan kohdistuneiden tekojen yhteenlasketulla määrällä. Korkean rikostason toimipaikoiksi on luokiteltu vähintään 30 rikosta vuoden aikana kokeneet toimipaikat. Kaupan alalla korkean rikostason toimipaikkoja oli 12 prosenttia ja majoitus- ja ravintola-alalla kahdeksan prosenttia. Keskimääräisen rikostason toimipaikoiksi luokiteltiin 1–29 rikosta vuoden aikana kokeneet. Niitä oli 52 prosenttia kaupan alan toimipaikoista ja 49 prosenttia majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista. Toimipaikkoja, joihin ei ollut kohdistunut yhtään kysytyistä teoista, oli kaupan toimipaikoista 37 prosenttia ja majoitus- ja ravintolatoimipaikoista 43 prosenttia.

Kuviosta 4 havaitaan, että valintamyymälöistä ja tavarataloista, huolto- ja elintarvikkeiden, juomien ja tupakkatuotteiden erikoismyymälöistä vain harva oli välttynyt rikoksilta kokonaan ja suhteellisen moni (18–29 %) oli kokenut yli 30 rikosta vuoden aikana. Harvimmin rikosten kohteeksi kaupan alalla joutuivat kotitaloustavaroiden erikoismyymälät, auto-liikkeet ja varaosamyymälät.

Kuvio 4 Rikosten määrä vähittäiskaupan alatoimialoilla, % alatoimialan toimipisteistä

Rikosten määrä majoitus- ja ravintola-alan alatoimialoilla on esitetty kuviossa 5. Hotelleista kolmasosaan ei ollut kohdistunut yhtäkään kysytyistä rikoksista edellisen vuoden aikana, kahteen kolmasosaan oli kohdistunut 1–29 rikosta. Ravintoloista 42 prosenttia ei ollut kokenut rikoksia ollenkaan ja puolet oli kokenut 1–29 rikosta vuoden aikana. Kahdeksaan prosenttiin ravintoloista oli kohdistunut yli 30 rikosta. Motelleista, ruokakioskeista ja kahviloista hieman yli puolet toimipaikoista ei ollut kokenut rikoksia vuoden aikana.

Kuvio 5 Rikosten määrä majoitus- ja ravintola-alan alatoimialoilla, % alatoimialan toimipisteistä

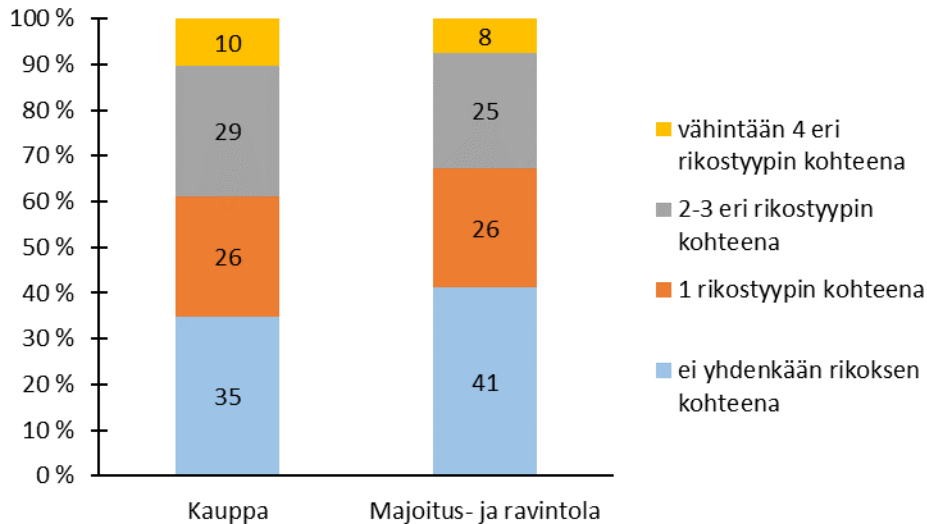
Rikosten kasautuminen

Rikollisuuden rakennetta ja esiintyvyyttä voidaan selvittää yleisyyden lisäksi tarkastelemalla rikoskokemusten kasautumista. Aiemman kriminologisen tutkimuksen piirissä on havaittu monien rikoslajien kasaantuvan paitsi tekijä- myös uhrinäkökulmasta (Kivivuori ym. 2018, 118–126). Tässä tarkastellaan, montako erityyppistä rikosta toimipaikkaan on kohdistunut (laaja-alaisuus) sekä sitä, kuinka paljon tekoja rikostyyppin kohdalla esiintyy (toistuvuus). Laaja-alaisuuden tarkastelu ei huomioi saman tekolajin toistumista, vaan kartoittaa kuinka monen tyyppisiä erilaisia rikoksia toimipaikkaan kohdistui. Toistuvuutta mitataan laskemalla yhteen kaikki toimipaikkaan vuoden aikana kohdistuneet rikokset. Kaikissa raportin tällaisissa tarkasteluissa on mukana 17 kyselyssä kysyttyä rikostyyppiä, kilpaillevien yritysten työntekijöiden lailla suojattujen oikeuksien rikkomisen ei ole tarkasteluissa mukana.

Rikoskokemusten laaja-alaisuutta tarkasteltaessa kiinnostuksen kohteena on eri rikostyyppien kokeminen vuoden aikana. Kuviossa 6 toimipaikat on luokiteltu sen mukaan, kuinka monen eri rikostyyppin tekoja niihin on kohdistunut. Kaupan alalla noin kolmasosa toimipaikoista ei ollut joutunut yhdenkään rikoksen kohteeksi edeltäneen vuoden aikana. Neljäsosa toimipaikoista (26 %) oli joutunut yhden rikostyyppin kohteeksi ja 29 prosenttia

oli joutunut 2–3 eri rikostyyppin kohteeksi. Joka kymmenes kaupan alan toimipaikka oli joutunut vähintään neljän eri rikostyyppin kohteeksi.

Majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista 41 prosenttia ei ollut kokenut yhtään kyselyssä kysyttyä rikosta (kuvio 6). Yhden rikostyyppin kohteeksi oli joutunut runsas neljäsosa toimipaikoista (26 %). 2–3 erityyppistä rikosta oli kohdistunut neljäsosaan toimipaikoista. Kahdeksan prosenttia toimipaikoista oli ollut vähintään neljän eri rikostyyppin kohteena.

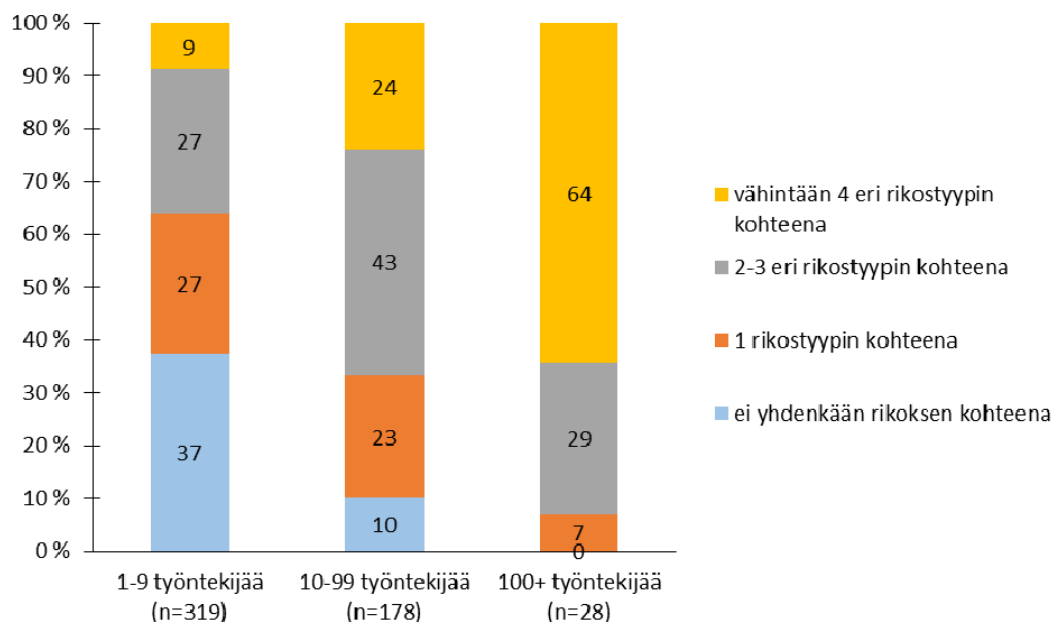

Kuvio 6 Rikoskokemusten laajuus kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana, % toimipaikoista

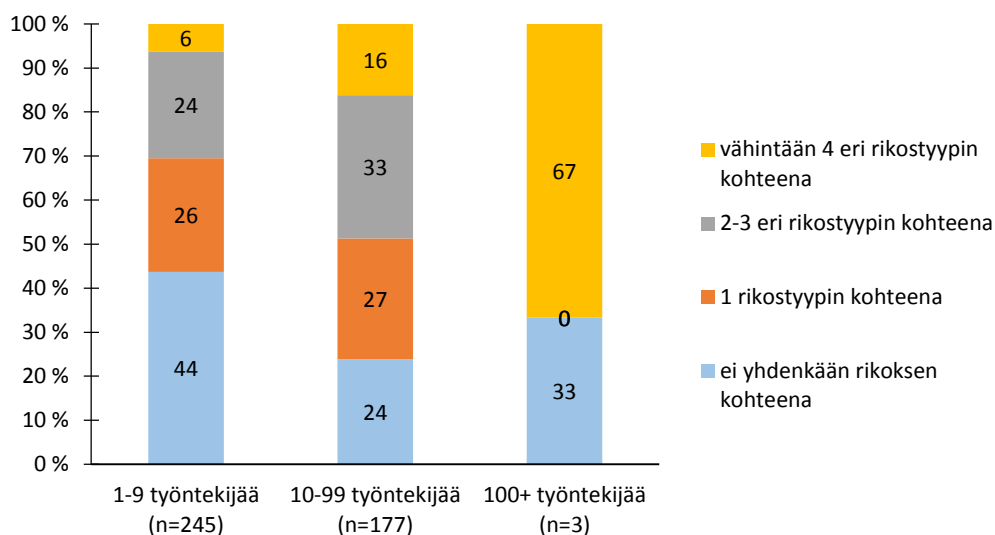
Rikoskokemusten laaja-alaisuutta tarkasteltiin myös suhteessa toimipaikan kokoon (mitattuna työntekijämäärällä, rekisteritieto). Molemmilla toimialoilla oli havaittavissa, että mitä suurempi toimipaikka oli kyseessä, sitä laajemmin rikoksia oli koettu (kuviot 7 ja 8). Yli puolet (64 %) kaupan suurista toimipaikoista oli joutunut vähintään neljän eri rikostyyppin kohteeksi edeltäneen vuoden aikana ja kolmasosa 2–3 eri rikostyyppin kohteeksi (kuvio 7). Vain harva suurista toimipaikoista oli kokenut ainoastaan yhden rikostyyppin. Pienistä toimipaikoista noin joka kymmenes oli ollut neljän eri rikostyyppin kohteena, 37 prosenttia ei ollut ollut yhdenkään rikoksen kohteena ja noin neljäsosa oli kokenut yhden rikostyyppin. Keskiuurista yrityksistä neljäsosa oli kokenut vähintään neljä eri rikostyyppiä ja 43 prosenttia 2–3 eri rikostyyppiä. Suuriin toimipaikkoihin kohdistunut rikollisuus oli siis monimuotoisempaa, niihin kohdistui laajemmin erityyppisiä rikoksia kuin pieniin toimipaikkoihin, joiden kokema rikollisuus jäi yleisimmin yhteen tai kahteen rikostyyppiin.

Majoitus- ja ravintola-alalla pienistä toimipaikoista lähes puolet (44 %) ei ilmoittanut olleensa yhdenkään rikoksen kohteena vuoden aikana (kuvio

8). Joka kymmenes pienistä toimipaikoista oli ollut vähintään neljän eri rikostyyppin kohteena. Keskiuurista toimipaikoista 24 prosenttia ei ollut joutunut yhdenkään rikoksen kohteeksi ja 16 prosenttia oli ollut vähintään neljän eri rikostyyppin kohteena. Suuria yli sadan työntekijän toimipaikkoja oli toimialalla vastaajina ainoastaan kolme.

Kuvio 7 Kaupan rikoskokemusten laajuus kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana toimipaikan koon mukaan, %

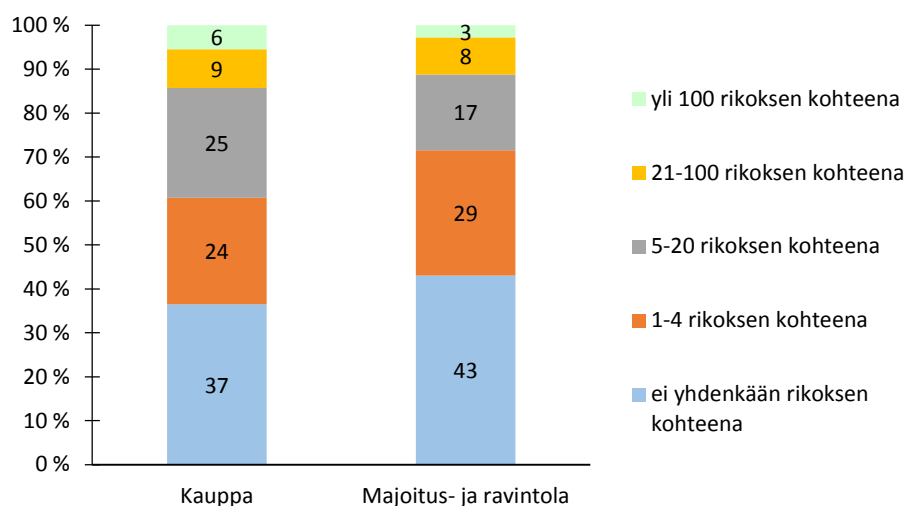

Kuvio 8 Majoitus- ja ravintola-alan rikoskokemusten laajuus kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana toimipaikan koon mukaan, %

Rikoskokemusten toistuvuutta tarkasteltiin laskemalla yhteen kaikkien rikostyyppien osalta rikosten määrä kuluneen vuoden aikana. Kuviossa 9

rikosmäärät on luokiteltu viiteen luokkaan. (Puuttuvista tiedoista johtuen kuvioiden 6 ja 9 ”ei yhdenkään rikoksen kohteena” -luokat eroavat hieman.) Kaupan alan toimipaikoista 37 prosenttia ei ollut ollut yhdenkään rikoksen kohteena. Noin neljäsosa toimipaikoista oli ollut 1–4 rikoksen kohteena ja samoin neljäsosa toimipaikoista oli ollut 5–20 rikoksen kohteena. Lähes joka kymmenes toimipaikka oli ollut 21–100 rikoksen kohteena. Eniten rikoksia eli yli sata rikosta kokeneita oli kaupan toimipaikoista kuusi prosenttia.

Majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista 43 prosenttia ei ollut ollut yhdenkään rikoksen kohteena (kuvio 9). Noin kolmasosa toimipaikoista oli ollut 1–4 rikoksen kohteena ja 17 prosenttia 5–20 rikoksen kohteena. Toimipaikoista kahdeksan prosenttia oli ollut 21–100 rikoksen kohteena ja kolme prosenttia yli 100 rikoksen kohteena.

Kuvio 9 Rikoskokemusten toistuvuus kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana, %

Yrityksiin kohdistuva rikollisuus ei jakaudu tasaisesti, vaan osa toimipaikoista joutuu toistuvasti monenlaisten rikosten kohteeksi, kun taas jotkut toimipaikat säästyvät rikoksilta kokonaan. Rikosten kasautumista voidaan kuvata tarkastelemalla rikoksia kokeneiden toimipaikkojen osuutta suhteessa niiden kokemien rikosten osuuteen. Korkean rikostason toimipaikoiksi on tässä määritelty toimipaikat, joihin oli kohdistunut vähintään 30 rikosta vuoden aikana. Kaupan alan toimipaikoista 12 prosenttia määriteltiin korkean rikostason toimipaikoiksi. Niihin kohdistui 91 prosenttia kaikista kaupan alan toimipaikkoihin kohdistuneista rikoksista. Majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista kahdeksan prosenttia oli korkean rikostason toimipaikkoja. Niihin kohdistui 75 prosenttia kaikista rikoksista. Pieni osa toimipaikoista siis kokee suurimman osan rikoksista. Rikollisuuden kasau-

tuminen pienelle joukolle on yleinen ilmiö myös yksityishenkilöihin kohdistuvassa rikollisuudessa (Kivivuori ym. 2018, 118–126).

3.2 Toimipaikan ja alueen piirteet rikollisuuden riskitekijöinä

Tässä jaksossa tarkastellaan tekijöitä, jotka potentiaalisesti lisäävät kaupan ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkoihin kohdistuvan rikollisuuden todennäköisyyttä. Tarkastelussa huomioidaan toimipaikan ja sen lähiympäristön piirteet suhteuttaen ne toimipaikan toteutuneeseen rikosriskitasoon. Yrityksen toimipaikka voi niin sijaintinsa, tuotteidensa kuin toimintojensaakin, kuten heikon valvonnan (vartiointi tai luonnollinen valvonta, jossa työntekijöitä ja asiakkaita on läsnä), vuoksi muodostaa rikosalttiin kohteen.

Ensin tarkastellaan toimipaikan piirteitä suhteessa rikostasoon, kuten asiakasmäärää, aukioloaikoja, sijaintia ostoskeskuksessa ja anniskeluravintolatoimintaa. Tämän jälkeen tarkastellaan toimipaikan lähellä olevien palveluiden vaikutusta rikostasoon. Näitä ovat esimerkiksi koulu, julkisen liikenteen asemat, hotellit tai kauppakeskus. Termiä rikollisuuden tuottajat (*crime generators*) on käytetty kriminologisessa rutiinitoimintojen teoriassa kuvaamaan kohteita, joissa liikkuu paljon ihmisiä ja jotka ovat liikenteellisesti vilkkaita ja tästä syystä rikostasoltaan korkeita (Brantingham & Brantingham 1995; McCord ym. 2007). Kyselyssä kartoitettiin myös toimipaikan välittömässä läheisyydessä olevien rikollisuutta mahdollisesti lisääviä tekijöiden vaikutusta kuten anniskeluravintolan, grillikioskin, Alkon myymälän tai sosiaalitoimiston läheisyyttä. Lisäksi kysyttiin onko lähiympäristössä roskaamista, omaisuuden vahingoittamista tai päihtyneitä ihmisiä. Termillä rikollisuuden houkuttimet (*crime attractors*) viitataan alueisiin tai paikkoihin, jossa on paljon rikosten tekemiseen houkuttelevia kohteita tai joissa on rikolliselle toiminnalle suotuisat olosuhteet (Brantingham & Brantingham 1995; McCord ym. 2007). Lisäksi eräät suosikkituotteet (*hot products*) kuten tupakka, alkoholi, elektroniikka ja merkkivaatteet ovat usein varkauksien kohteena muun muassa niiden helpon jälleenmyytävyyden vuoksi (Clarke 1999).

Rutiinitoimintojen teorian kolmas elementti, eli valvonta, ei tarkoita pelkästään vartioiden runsasta määrää tai tehokkaita hälytinja järjestelmiä, vaan myös itsestään tapahtuvaa valvontaa, joka muodostuu ympäristössä olevien laillisien toimintojen ja laillisissa asioissa liikkuvien ihmisten kautta (Felson & Eckert 2015). Kriminologiassa puhutaan virallisesta sosiaalisesta kontrollista, jota voi edustaa esimerkiksi poliisi, vartiointi ja valvontakamerat sekä

epävirallisesta sosiaalisesta kontrollista kuten tässä tapauksessa asiakkaiden ja toisten työntekijöiden läsnäolo. Mikäli alueella on paljon häiriökäyttäytymistä (*public disorder*), tämä voidaan nähdä merkkinä valvonnan ja sosiaalisen kontrollin puuttumisesta. Rutiinotoimintojen teorian näkökulmasta ihmisten läsnäolo alueella voi olla sekä rikosriskiä lisäävä tekijä että rikoksilta suojaava tekijä luonnollisen valvonnan kautta.

Taulukoissa 3 ja 4 on tarkasteltu rikostasoja toimipaikkojen ja niiden ympäristöjen piirteiden mukaan määritellyissä toimipisteryhmissä. Rikostaso on määritelty edeltäneen vuoden aikana toimipaikkaan kohdistuneiden tekojen yhteenlasketulla määrällä. Rikostasoa on kuvattu kolmiluokkaisella muuttujalla: ei rikoksia, 1–29 rikosta ja yli 30 rikosta edeltäneen vuoden aikana. Taulukkojen 3 ja 4 prosentit kuvaavat siten rikosriskiä tietyytyypisissä toimipaikoissa. Esimerkiksi taulukon 3 sarakkeen ”30+ rikosta” alin solu sisältää prosenttiosuudet kaksi, seitsemän ja 28. Siten kaikista toimipisteistä, joiden ympäristössä oli vähän julkisen tilan häiriötä, kaksi prosenttia oli kokenut runsaasti rikoksia; vastaavasti kaikista niistä toimipisteistä, joiden ympäristössä oli jonkin verran häiriötä, seitsemän prosenttia oli kokenut runsaasti rikoksia; ja edelleen niistä toimipisteistä, joiden ympäristössä oli paljon häiriötä, 28 prosenttia oli kokenut runsaasti rikoksia. Taulukkojen 3 ja 4 tarkastelussa onkin hyödyllistä kiinnittää vertailevaa huomiota sarakkeen ”30+ rikosta” kuvaamiin prosentteihin, jotka viittaavat rikostasoon tietyytyypisissä toimipisteissä. Samoin voi tarkastella rikoksilta säästyneiden toimipaikkojen piirteitä.⁷

Kaupan alalla toimipaikan todennäköisyyttä kokea paljon rikoksia lisäsi se, että yrityksellä oli useampi toimipaikka, toimipaikalla oli pitkät tai myöhäiset aukioloajat, runsas asiakasmäärä tai toimipaikka sijaitsi ostoskeskuksessa (taulukko 3). Riskiä joutua toistuvien rikosten uhriksi lisäsi selvästi se, että toimipaikka oli auki asiakkaille vähintään 13 tuntia vuorokaudessa tai iltaisin tai öisin (auki arkisin klo 22–06 välillä ainakin osan aikaa) sekä runsas asiakasmäärä (yli 500 asiakasta vuorokaudessa).

Majoitus- ja ravintola-alalla toimipaikan riskiä joutua toistuvien rikosten uhriksi lisäsivät osin samat tekijät kuin kaupan alalla: useampi toimipaikka, yli 500 asiakasta vuorokaudessa ja pitkät ja myöhäiset aukioloajat (taulukko 4). Majoitus- ja ravintola-alalla anniskeluravintola sijaitsi toimipaikan sisällä yli puolessa toimipaikoista (liitetaulukko 3), ei kuitenkaan kaikissa, esimerkiksi kahviloissa tai motelleissa ei välttämättä ole anniskeluravintolaa. Erona kaupan alaan oli se, että anniskeluravintolan sijainti toimipaikassa, joka kaupan alalla ei lisännyt toistuvien rikosten uhriksi jou-

⁷ Liitetaulukossa 3 on esitetty muuttujien jakaumat aineistoissa toimialoittain ilman rikostason mukaista tarkastelua.

tumisen riskiä, vaikutti lisäävän riskiä majoitus- ja ravintola-alalla. Tosin yhteys ei ollut ihan selkeä. Toimipaikoista, joissa ei sijainnut anniskeluravintolaa, 52 prosenttiin ei edeltävän vuoden aikana ollut kohdistunut yhtäkään rikosta. Vastaava osuus toimipaikoissa, joissa sijaitsi anniskeluravintola, oli 36 prosenttia. Toisaalta rikosten toistuvuuteen (30+ rikosta) ei näyttänyt olevan suurta vaikutusta sillä, oliko toimipaikassa anniskeluravintolaa vai ei (taulukko 4). Toimipaikan sijainti ostoskeskuksessa ei lisännyt rikosriskiä eikä vaikuttanut rikosten kasaantumiseen majoitus- ja ravintola-alalla.

Taulukko 3 Rikosten kokeminen kuluneen vuoden aikana, % kaupan alan toimipisteistä

Toimipaikkojen piirteet:	Ei yhtään rikosta vuoden aikana, %	1–29 rikosta vuoden aikana, %	30+ rikosta vuoden aikana, %	% (n) yhteensä
Monitoimipaikkaisen yrityksen toimipaikka*				
kyllä	23	57	21	100 (358)
ei	47	48	5	100 (301)
Toimipaikalla suoraa toimintaa ulkomailla				
ei	22	57	22	100 (327)
kyllä	32	60	8	100 (31)
Toimipaikka auki asiakkaille vuorokaudessa*				
0–8 tuntia	52	45	3	100 (158)
9–12 tuntia	33	58	9	100 (287)
13+ tuntia	10	57	33	100 (192)
Toimipaikka auki iltaisin (klo 22–24)*				
ei	38	53	9	100 (618)
kyllä	5	33	63	100 (42)
Asiakasmäärä vuorokaudessa*				
0–50 asiakasta	55	43	2	100 (209)
51–500 asiakasta	24	69	7	100 (225)
500+ asiakasta	3	45	51	100 (194)
Toimipaikka sijaitsee ostoskeskuksessa*				
ei	40	50	10	100 (528)
kyllä	18	61	21	100 (132)
Toimipaikan sisällä anniskeluravintola				
ei	37	52	11	100 (629)
kyllä	26	46	28	100 (31)
Ympäristön piirteet:				
500 m säteellä rikoksille altistavia kohteita (kuten koulu, hotelli, kauppa-keskus, asema, urheiluhalli)*				
ei yhtään	49	48	3	100 (123)
1–2 kohdetta	33	54	13	100 (316)
3+ kohdetta	35	51	15	100 (221)
200 m säteellä rikoksille altistavia kohteita (kuten Alko, grillikioski, baari, sosiaalitoimisto)*				
ei yhtään	43	51	6	100 (196)
1–2 kohdetta	35	52	13	100 (295)
3+ kohdetta	30	53	18	100 (169)
Lähiympäristössä ilmeneviä häiriökäyttäytymisen muotoja*				
vähän	64	34	2	100 (184)
jonkin verran	31	62	7	100 (256)
paljon	17	55	28	100 (220)

* p<0,05

Taulukko 4 Rikosten kokeminen kuluneen vuoden aikana, % majoitus- ja ravintolatoimipisteistä

Toimipaikkojen piirteet:	Ei yhtään rikosta vuoden aikana, %	1–29 rikosta vuoden aikana, %	30+ rikosta vuoden aikana, %	% (n) yhteensä
Monitoimipaikkaisen yrityksen toimipaikka*				
kyllä	28	60	12	100 (260)
ei	52	43	5	100 (275)
Toimipaikalla suoraa toimintaa ulkomailla				
ei	29	59	12	100 (245)
kyllä	10	83	6	100 (15)
Toimipaikka auki asiakkaille vuorokaudessa*				
0–8 tuntia	56	41	3	100 (71)
9–12 tuntia	51	44	5	100 (175)
13+ tuntia	27	60	14	100 (264)
Toimipaikka auki iltaisin (klo 22–24)*				
ei	50	46	5	100 (296)
kyllä	31	56	13	100 (239)
Asiakasmäärä vuorokaudessa*				
0–50 asiakasta	52	45	3	100 (90)
51–500 asiakasta	41	52	6	100 (339)
500+ asiakasta	17	44	39	100 (71)
Toimipaikka sijaitsee ostoskeskuksessa				
ei	43	49	8	100 (470)
kyllä	43	51	7	100 (65)
Toimipaikan sisällä anniskeluravintola*				
ei	52	39	9	100 (189)
kyllä	36	57	7	100 (346)
Ympäristön piirteet:				
500 m säteellä rikoksille altistavia kohteita (kuten koulu, hotelli, kauppa-keskus, asema, urheiluhalli)*				
ei yhtään	56	40	5	100 (109)
1–2 kohdetta	38	51	10	100 (206)
3+ kohdetta	40	53	7	100 (220)
200 m säteellä rikoksille altistavia kohteita (kuten Alko, grillikioski, baari, sosiaalitoimisto)				
ei yhtään	49	45	7	100 (179)
1–2 kohdetta	41	52	7	100 (231)
3+ kohdetta	37	53	11	100 (125)
Lähiympäristössä ilmeneviä häiriökäyttäytymisen muotoja*				
vähän	65	34	2	100 (157)
jonkin verran	38	54	8	100 (207)
paljon	25	61	14	100 (170)

* p<0,05

Taulukoissa 3 ja 4 on tarkasteltu myös toimipaikan lähiympäristön piirteiden yhteyttä toteutuneeseen rikosriskiin. Ympäristön piirteitä on tarkasteltu kolmen summamuuttujan avulla. Ensimmäinen kuvaa sitä, kuinka monta rikoksille mahdollisesti altistavaa kohdetta sijaitsee 500 metrin päässä toimipaikasta. Kysytyjä kohteita olivat koulu, joukkoliikenteen asemat, kauppakeskus, majoituspaikat ja urheiluhalli. Tämän tyyppisten kohteiden läheisyys lisää ihmisten liikkumista alueella ja voi näin altistaa rikoksille (crime generators). Kun verrataan toimipaikkoja, joiden läheisyydessä kohteita sijaitsi, toimipaikkoihin, joiden lähialueella ei sijainnut yhtään kysytyä kohdetta, havaitaan, että korkean rikostason toimipaikoista suurempi osuus sijaitsi lähellä ihmisvirtoja tuottavia kohteita. Tämä koski molempia toimialoja. Todennäköinen selitys on se, että toimipaikoissa, joiden lähialueella ei sijainnut muita palveluita, kävi vähemmän asiakkaita ja siten myös vähemmän potentiaalisia rikosentekijöitä. Liitetaulukoista 4 ja 5 havaitaan, että minkään kysytyn kohteen yksittäinen sijainti toimipaikan lähellä ei kuitenkaan lisännyt rikosriskiä merkittävästi, kummallakaan toimialalla (paitsi urheiluareena tai jäähalli kaupan alan osalta), mutta kokonaisuutena kohteiden puuttuminen kokonaan vähensi riskiä.

Toiseksi tarkasteltiin sitä sijaitseeko 200 metrin säteellä toimipaikasta seuraavia kohteita: anniskeluravintola, grillikioski, Alkon myymälä, päihdeongelmaisten asuntola tai palvelukeskus tai sosiaalitoimisto tai Kelan toimisto (crime attractors). Kohteiden puuttuminen toimipaikan läheisyydestä verrattuna siihen, että kohteita oli runsaasti toimipaikan läheisyydessä, lisäsi rikosriskiä kaupan toimialalla (taulukko 3; ks. myös liitetaulukko 4). Majoitus- ja ravintola-alalla havaittiin samansuuntainen ilmiö, mutta erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä (taulukko 4). Yksittäin tarkasteltuna päihdeongelmaisten asuntola tai -palvelukeskus, Alkon myymälä sekä anniskeluravintola tai baari lisäsivät rikosriskiä tilastollisesti merkitsevästi kaupan toimialalla (liitetaulukko 4). Majoitus- ja ravintola-alalla yksittäin tarkasteltuna päihdeongelmaisten asuntola tai -palvelukeskus sekä grilli- tai nakkikioski lisäsivät riskiä (liitetaulukko 5). Sosiaalitoimisto tai Kelan toimisto ei lisännyt toimipaikan rikosriskiä kummallakaan toimialalla (liitetaulukot 4 ja 5). Majoitus- ja ravintola alalla kiinnostava havainto oli, että myöskään anniskeluravintolan tai baarin läsnäolo ei lisännyt riskiä kokea runsaasti rikoksia.

Kolmanneksi tutkittiin lähiympäristössä ilmeneviä häiriökäyttäytymisen muotoja (public disorder). Vastaajilta kysyttiin yleiskäsitystä lähiympäristön epäjärjestyksestä ja rikollisuudesta. Heitä pyydettiin arvioimaan, esiintyykö toimipaikan välittömässä läheisyydessä 200 metrin säteellä roskaamista, omaisuuden vahingoittamista tai graffiteja ja seiniin piirtelyä. Samoin kysyttiin, onko alueella aikaa viettävää nuorisoa, humalaisia, huu-

meiden käyttäjiä tai niiden myyjiä tai kerjäämistä. Molemmilla toimialoilla kaikilla näillä ympäristön tekijöillä oli selvä yhteys rikostasoon (taulukot 3 ja 4 sekä liitetaulukot 6 ja 7). Epäjärjestys ja häiriökäyttäytyminen olivat yleisempää korkean rikostason toimipaikkojen läheisyydessä molemmilla toimialoilla.

Yhteenvedona voidaan todeta, että toimipaikkojen piirteissä ja ympäristöissä on ominaisuuksia, jotka yhdistyvät selvästi korkeaan rikostasoon. Näitä ovat runsaat asiakasmäärät, pitkät aukioloajat (erityisesti myöhäiseen iltaan ja yöhön jatkuvat) ja sijainti vilkkailla alueilla. Ympäristön riskitekijät ovat lisäksi suurelta osin samat sekä vähittäiskaupan että majoitus- ja ravintola-alan toimipisteille. Yllättävänä havaintona voi pitää sitä, että eräät potentiaaliset rikosriskiin vaikuttavat ympäristön kohteet, kuten ympäristössä sijaitseva sosiaalitoimisto tai Kelan toimisto tai majoitus- ja ravintolatoimipaikkojen lähellä sijaitseva anniskeluravintola, eivät vaikuttaisi lisäävän toimipaikan rikosriskiä. Tosin alueella oleskelevat humalaiset ja muut päihdeongelmaiset ovat selvä riskitekijä. Kaiken kaikkiaan ympäristön rutiinitoimintoihin vaikuttavat kohteet näyttäisivät muodostavan kokonaisuuden, joka on enemmän kuin osiensa summa. Toisaalta eräillä yksittäisillä kohteilla ja tekijöilläkin on vaikutusta.

3.3 Rikoksista ilmoittaminen ja ilmoittamatta jättämisen syyt

Rikoksista ilmoittaminen poliisille

Rikoksen uhriksi joutuneiden toimipaikkojen vastaajilta kysyttiin jokaisen rikostyyppin tuoreimman tapauksen osalta sitä, oliko rikos ilmoitettu poliisille. Mikäli rikosta ei ollut ilmoitettu, kysyttiin syytä ilmoittamatta jättämiselle. Näin saatavien tietojen avulla (sen minkä tyyppisiä rikoksia yritykset ilmoittavat poliisille ja kuinka paljon) voidaan arvioida piilorikollisuuden osuutta yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa. Lisäksi ilmoitusalttiuden mittaaminen on itsessään osa sosiaalisen kontrollin tehon ja sen muutosten tutkimista.

Kuviossa 10 on esitetty poliisille ilmoitettujen rikosten osuus eri rikostyypeittäin.⁸ Kuviota tarkasteltaessa on huomioitava, että rikostyyppikohtaiset kokonaismäärät vaihtelevat. Osa kysytyistä rikostyypeistä oli hyvin

⁸ Tapausten osuus on laskettu kaikista tapahtuman kokeneista ja kuvaa niiden tapahtumien osuutta, joista tiedettiin, että teko oli ilmoitettu poliisille (kyllä -vastaus). Muiden tapahtumien osalta vastaaja vastasi ”ei” tai ”en osaa sanoa”.

harvinaisia.⁹ Molemmilla toimialoilla murrot ja murtoyritykset ilmoitettiin lähes aina poliisille. Kaupan alalla 65 prosenttia asiakkaan tekemistä varkauksista ilmoitettiin poliisille, majoitus- ja ravintola-alalla näin tapahtui jonkin verran harvemmin, 48 prosentissa tapauksista. Toisaalta tuntemattoman tekemä varkaus tai muun kuin asiakkaan, työntekijän tai alihankkijan tekemä varkaus ilmoitettiin jonkin verran useammin poliisille majoitus- ja ravintola-alalla kuin kaupan alalla. Tuntemattoman tekijän tai työntekijän tekemiä varkauksia ilmoitettiin paljon harvemmin kuin varkauksia, joissa tekijänä oli asiakas. Kaiken kaikkiaan toimialojen välillä ei ollut juurikaan tilastollisesti merkitseviä eroja rikosten ilmoitusalttiudessa.

Molemmilla toimialoilla lähes puolet vahingonteosta ilmoitettiin poliisille. Niin ikään petokset ilmoitettiin suhteellisen usein poliisille. Työntekijään kohdistunut väkivalta tai uhkailu ilmoitettiin poliisille noin joka neljännen teon yhteydessä. Toistuva häirintä tai vainoaminen oli ilmoitettu poliisille kaupan alalla 18 prosentissa ja majoitus- ja ravintola-alalla 26 prosentissa tapauksista. Tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä tai työntekijöiden tekemistä rikoksista ilmoitettiin poliisille kaupan alalla kymmenesosa. Majoitus- ja ravintola alalla tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä niin ikään joka kymmenes, työntekijän tekemistä rikoksista joka viides (kuvio 10).

Autovarkaus oli hyvin harvinainen teko. Niitä raportoitiin tutkimukseen osallistuneista kaupan alan toimipisteistä vain kaksi tekoa, jotka molemmat oli ilmoitettu poliisille (liitetaulukko 8). Majoitus- ja ravintola-alan vastaajat eivät ilmoittaneet yhtäkään autovarkautta. Niin ikään varkaus autosta oli harvinainen teko, joka oli ilmoitettu poliisille suhteellisen usein. Ryöstö tai ryöstön yritys oli harvinainen teko molemmilla toimialoilla ja lähes aina ilmoitettu poliisille (liitetaulukko 8). Kaiken kaikkiaan omaisuuteen kohdistuneet rikokset ilmoitettiin suhteellisen usein poliisille, korkea ilmoitusalttiutus selittyy todennäköisesti ainakin osin vakuutusikäntä, jotka edellyttävät rikosilmoituksen tekemistä. Työsuojelun näkökulmasta kiinnostavana havaintona voidaan pitää sitä, että työntekijöiden kokemat rikos- ja uhkatilanteet tulivat vain harvoin poliisin tietoon pääosan jäädessä piilorikollisuudeksi. Seuraavassa jaksossa tarkastellaan tarkemmin sitä, mistä syistä eri tekemuotoja ei ilmoitettu poliisille.

⁹ Mukana kuviossa ovat yleisimmät rikostyytit (prevalenssi n yli kymmenen molemmilla toimialoilla). Liitetaulukossa 8 ovat mukana kaikki poliisille ilmoitetut teot, myös harvinaiset rikostyytit, sekä lukumäärä kuinka paljon kutakin tekoa on yhteensä tapahtunut.

Kuvio 10 Poliisille ilmoitettujen tekojen osuus rikostyypeittäin, % osuus toimipaikoista, jotka olivat ilmoittaneet joutuneensa edellisen vuoden aikana rikostyyppin uhriksi (* $p < 0,05$)

Poliisille ilmoittamatta jättämisen syyt

Selkeästi yleisin syy jättää rikos ilmoittamatta poliisille oli *kaupan* toimipaikoissa kaikkien kysytyjen rikostyyppien kohdalla, että tapaus koettiin vähäpätöiseksi. Poikkeuksena oli työntekijän tekemä varkaus, jossa yleisin syy oli halu suojella yrityksen mainetta. Työntekijän tekemän varkauden osalta mainittiin myös halu suojella tekijän mainetta, ilmoituksen teon työläys sekä tapauksen vähäpätöisyys. Useiden tekemuotojen osalta kerrottiin toisinaan myös, ettei ilmoituksen tekemiselle ollut aikaa tai se koettiin liian työlääksi. Lisäsyinä vastaajat mainitsivat, ettei tekijästä ollut havaintoa tai tiedot tapahtumasta olivat muutoin puutteelliset, ei esimerkiksi tiedetty tapahtuma-aikaa. Näitä syitä ilmoitettiin usein etenkin tilanteissa, joissa asiakas oli varastanut, tai tuntemattoman tekemän varkauden kohdalla. Osassa tilanteissa, joissa asiakas oli varastanut, oli sovittu asiasta asiakkaan kanssa, oli ilmoitettu muulle taholle tai varkaudesta ei haluttu tehdä poliisi-asiaa, koska tekijä oli nuori. Monien tekojen kohdalla kerrottiin, että tapaus oli ilmoitettu vartiointiliikkeelle. Petoksen kohdalla vastattiin, että lasku meni perintään tai pankki hoiti asiaa.

Työntekijään kohdistuneen väkivallan tai sen uhkan sekä toistuvan häirinnän ja vainon osalta syyksi mainittiin tapauksen vähäpätöisyyden lisäksi myös se, että uhri ei halunnut ilmoittaa tapauksesta poliisille. Toisaalta

osassa toimipaikoista kerrottiin teon olevan niin yleinen tai arkipäiväinen, ettei ilmoituksia poliisille viitsitä aina tehdä. Osin näitä selvitettiin myös itse toimipaikassa asiakkaan kanssa tai teosta ilmoitettiin vartioille. Tietojärjestelmiin kohdistuneissa hyökkäyksissä mainittiin tapauksen vähäpätöisyyden lisäksi se, että tilanne saatiin korjattua tai oli ilmoitettu muualle.

Samoin kuin kaupan alalla, *majoitus- ja ravintolatoimipaikoissa* tapauksen vähäpätöisyys kerrottiin yleisimpänä syynä sille, ettei tapausta ilmoitettu poliisille. Lisäksi ajan puute mainittiin osassa teoista joitain kertoja. Vahingontekojen ja tuntemattoman tekijän varkauden kohdalla mainittiin, ettei tekijää tiedetty. Asiakkaan tekemien varkauksien kohdalla kuvailltiin myös sitä, ettei tilanteesta ollut tarpeeksi tietoja tai että asia oli selvitetty itse asiakkaan kanssa tai kyseessä oli väärinkäsitys. Työntekijän tekemät varkaudet tai kavallukset kerrottiin usein selvitettävän itse. Monien tekojen osalta oli maininta siitä, että teko oli ilmoitettu vartiointiliikelle.

Majoitus- ja ravintolatoimipaikoissa, kuten kaupankin toimipaikoissa, vainon, väkivallan tai sen uhkan osalta kerrottiin asiakaspalvelun uhkailun olevan niin tavallista ja arkipäiväistä, ettei siitä siksi ilmoitettu poliisille. Toisaalta teon vähäpätöisyys tai uhrin haluttomuus ilmoittaa tapauksesta mainittiin myös syynä. Osa toimipaikoista kertoi selvittävänsä tilanteita itse esimerkiksi poistamalla asiakas ravintolasta tai kieltäytymällä myymästä alkoholia humalaiselle.

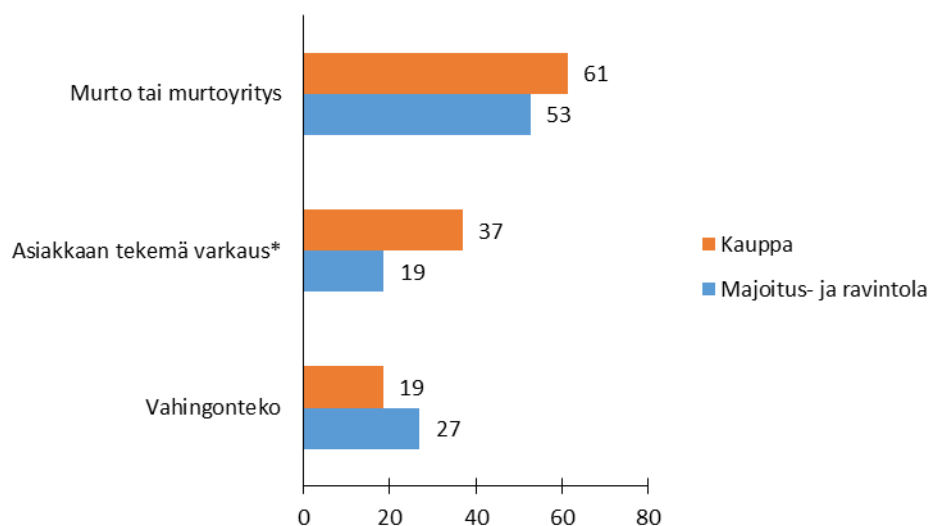
Ensimmäisessä kansallisessa yritysuhritutkimuksessa havaitut tulokset olivat samansuuntaisia kuin tässä, lisäksi tutkimuksessa haastateltiin yritysten turvallisuusvastaavia heidän suhtautumisesta rikosten ilmoittamisesta poliisille (Salmi ym. 2011, 51–56). Haastattelujen mukaan toisissa yrityksissä linjana oli, että rikokset ilmoitetaan aina poliisille. Linjauksista huolimatta käytäntö saattoi kuitenkin vaihdella samankin yrityksen toimipaikoissa ja toisissa haastatteluissa taas todettiin, että rikokset harvemmin ilmoitettiin poliisille. Syinä mainittiin lisäksi se, että rikos oli vähäpätöinen, teon rikosluonne oli jäänyt epäselväksi, koettiin ettei tekijä joudu vastuuseen tai ettei omaisuutta saada takaisin. (Salmi ym. 2011, 51–56.)

Rikoksista ilmoittaminen yksityisen turvallisuusalan toimijoille

Vuoden 2018 kyselyssä kysyttiin uutena kysymyksenä kolmen teon osalta sitä, onko rikos ilmoitettu yksityiselle turvallisuusalalle tai tuliko rikos ilmi yksityisen turvallisuusalan kautta. Kysymys ei siis ole identtinen edellä tarkastellun rikoksista poliisille ilmoittamista koskeneen kysymyksen kans-

sa, joka ei käsittänyt rikoksen ilmitulotapaa. Turvallisuusalaa koskeneella kysymyksellä haluttiin kartoittaa yksityisen turvallisuusalan roolia muutamissa yrityksiin kohdistuvista rikostyypeistä, joita olivat murto ja murtoyritys, asiakkaan tekemä varkaus sekä vahingonteko¹⁰.

Kuviosta 11 havaitaan, että yleisin teko, josta yksityiselle turvallisuusalalle oli ilmoitettu tai joka oli tullut vartiointiliikkeen kautta ilmi, oli murto ja murtoyritys. Kaupan alan murroista 61 prosenttia ja majoitus- ja ravintola-alan 53 prosenttia oli tällaisia. Asiakkaan tekemissä varkauksissa yksityinen turvallisuusala oli useammin mukana kaupan alalla (37 %) kuin majoitus- ja ravintola-alalla (19 %). Kaupan alalla joka viides vahingonteoista ja majoitus- ja ravintola-alalla joka neljäs vahingonteoista käsiteltiin yksityisen turvallisuusalan toimesta. Tulosten perusteella yksityisen turvallisuusalan rooli oli näiden tekemuotojen ilmitulossa ja selvittelyssä suhteellisen suuri, mikä vastaa aiemmissa tutkimuksissa havaittua yksityisen turvallisuusalan merkittävää roolia rikoskontrollin saralla (Saarikkomäki 2017; Saarikkomäki & Tanskanen 2018). Se että kysytyistä kolmesta tekemuodosta suhteellisen suuri osa tulee ilmi tai ilmoitetaan yksityiselle turvallisuusalalle saattaa osittain selittää myös sitä, että ne olivat yleisimmin poliisin tietoon tulleet tekemuodot.

Kuvio 11 Rikosten ilmoittaminen tai ilmitulo yksityisen turvallisuusalan kautta, % osuus vastanneista toimipaikoista, jotka olivat ilmoittaneet joutuneensa edellisen vuoden aikana rikostyyppiin uhriksi (* $p < 0,05$)

¹⁰ Tapausten osuus on laskettu kaikista tapahtuman kokeneista ja kuvaa niiden tapahtumien osuutta, joissa tiedettiin, että teko oli ilmoitettu tai tullut ilmi yksityisen turvallisuusalan kautta (kyllä -vastaus). Muiden tapahtumien osalta vastaaja vastasi ”ei” tai ”en osaa sanoa”. Liitetaulukossa 9 esitetään tapausten määrät (n).

3.4 Rikollisuudesta aiheutuneet haitat

Tässä alaluvussa 3.4 tarkastellaan rikollisuudesta aiheutuneita haittoja toimipaikoille ja niiden työntekijöille. Ensin tarkastellaan rikollisuudesta aiheutuneita suoria kustannuksia ja rikosten selvittämiseen kulunutta aikaa. Lopuksi käsitellään muiden toimipaikoille ja työntekijöille aiheutuneiden haittojen yleisyyttä, kuten asiakkaiden menettämistä, työntekijän terveysongelmia tai työkyvyttömyyttä. Seuraavassa jaksossa (3.5) keskitytään vielä tarkemmin työntekijöihin kohdistuneiden rikosten haittoihin.

Suorat kustannukset

Rikoksen aiheuttamia suoria kustannuksia kysyttiin rikoksen uhriksi joutuneilta toimipaikoilta jokaisen tekotyypin kohdalla viimeisimmästä tapauksesta. Vastaajilta tiedusteltiin kuinka suuret euromääräiset kustannukset tapaus aiheutti toimipaikalle. Omaisuuteen kohdistuneissa rikoksissa tarkennettiin, että kysymys oli omaisuuden arvosta ja vahinkojen korjaamisen aiheuttamista kuluista (vähentämättä mahdollisia vakuutuskorvauksia). Jos vastaaja ei tiennyt kustannuksia tarkkaan, häntä pyydettiin arvioimaan niitä.

Taulukossa 5 on esitetty kunkin rikostyyppin aiheuttamien suorien vahinkojen keskiarvo- ja mediaanisumma. Kustannukset on laskettu rikoksen uhriksi joutuneista toimipisteistä ja mukaan laskelmaan on otettu ainoastaan rikokset, joista on aiheutunut kuluja. Yksittäisen rikoksen kustannukset vaihtelevat suuresti ja ne voivat olla muutamista euroista tuhansiin euroihin. Kaikki rikokset eivät ole aiheuttaneet lainkaan suoria kustannuksia, kuten esimerkiksi tapaukset, joissa varastettu omaisuus on saatu vahingoittumattomana takaisin tai työntekijälle ei ole tullut hoitoa vaativia vammoja. Taulukossa 5 on esitetty lisäksi kunkin rikostyyppin kohdalla niiden tekojen prosenttiosuus, jotka eivät olleet aiheuttaneet lainkaan kustannuksia.

Yksittäisten rikostapausten keskiarvo- ja mediaanikustannuksia vertailtaessa eniten kustannuksia aiheuttivat kaupan alalla autovarkaudet, alihankkijan tekemät varkaudet, työntekijän tekemät kavallukset sekä hyökkäykset tietojärjestelmiin. Kaikki nämä teot olivat kuitenkin suhteellisen harvinaisia. Yleisemmistä teoista murrot ja murtoyritykset aiheuttivat myös keskimäärin tuhansien eurojen kustannukset.

Majoitus- ja ravintola-alalla suurimmat keskiarvokustannukset olivat aiheutuneet työntekijän tekemistä kavalluksista ja alihankkijan tekemistä varkauksista, työntekijään kohdistuvasta toistuvasta häirinnästä tai vainomisesta sekä vahingonteoista. Mediaanikustannuksista suurimmat olivat aiheutuneet työntekijään kohdistuvasta toistuvasta häirinnästä tai vainoa-

misesta, murroista ja työntekijän tekemistä kavalluksista. Vahingonteot olivat edellä mainituista teoista yleisimpiä, niin ikään yleisistä teoista murto tai murtoyrittäjät olivat aiheuttaneet keskimäärin lähes tuhannen euron kustannuksia (taulukko 5).

Taulukko 5 Rikoskohtaiset keskiarvo- ja mediaanikustannukset euroina vahinkoja aiheuttaneista teoista sekä kustannuksia aiheuttamattomien tekojen prosenttiosuus kaikista tekoista rikoksista

	Keskiarvo-kustannus, euroa		Mediaanikustannus, euroa		n (oli kustannuksia)		Ei kustannuksia %	
	Kauppa	Majoitus- ja ravintola	Kauppa	Majoitus- ja ravintola	Kauppa	Majoitus- ja ravintola	Kauppa	Majoitus- ja ravintola
Autovarkaus	7295	x	8000	x	2	x	0	x
Alihankkijan tekemä varkaus	5673	2497	7000	189	6	3	20	20
Työntekijän tekemä kavallus	2944	4113	1100	610	11	15	32	0
Hyökkäys tietojärjestelmiin	2844	538	1000	500	19	18	56	50
Murto tai murtoyrittäjät	2510	936	1000	588	55	42	20	18
Työntekijän tekemä varkaus	1388	587	329	50	18	21	22	27
Yrityssalaisuuden urkinta	1253	0	379	x	2	0	48	100
Vahingonteko	1149	1174	300	509	90	71	10	8
Ryöstö tai ryöstön yritys	868	719	589	508	7	4	19	57
Petos	858	764	200	200	48	70	51*	21*
Varkaus autosta	811	109	500	140	7	2	4*	33*
Asiakkaan tekemä varkaus	285	138	60	40	281	131	18	27
Väkivalta tai uhkailu	178	212	48	135	31	23	83	88
Tuntemattoman tekemä varkaus/muu varkaus	143	223	30	61	172	64	6	15
Toistuva häirintä/ vainoaminen	88	2114	20	1081	11	8	85	80
Kiristys	12	400	9	x	3	1	76	25
Lahjonta	0	0	x	x	0	0	100	100

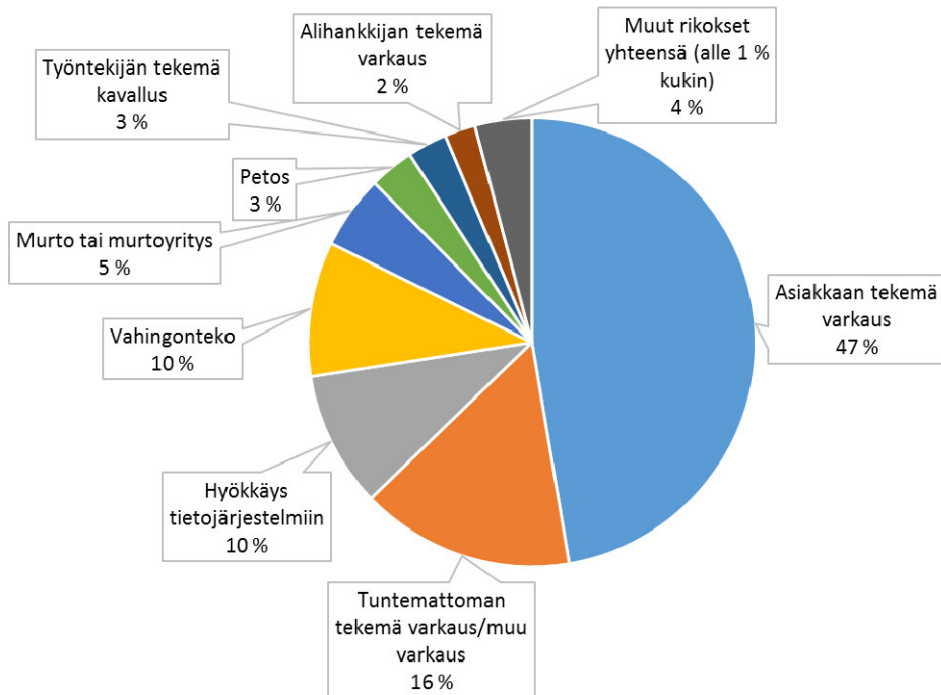
*Tilastollisesti merkitsevä ero ($p < 0,05$) 'ei kustannuksia' -osuuksissa petos ja varkaus autosta. N on yhteensä määrä niistä jotka ilmoittivat kustannuksia.

Taulukosta 5 havaitaan, että kaupan alalla teot, joista pääosa ei ollut aiheuttanut lainkaan suoria kustannuksia, olivat lahjonta, toistuva häirintä tai vainoaminen, työntekijään kohdistuva väkivalta tai uhkailu, kiristys, hyökkäys tietojärjestelmiin sekä petos. Majoitus- ja ravintola-alalla teot, joista suurin osa ei ollut aiheuttanut kustannuksia, olivat lahjonta, yrityssalaisuuden ur-

kinta, työntekijään kohdistuva väkivalta tai uhkailu, toistuva häirintä tai vainoaminen, ryöstö tai ryöstön yritys sekä hyökkäys tietojärjestelmiin.

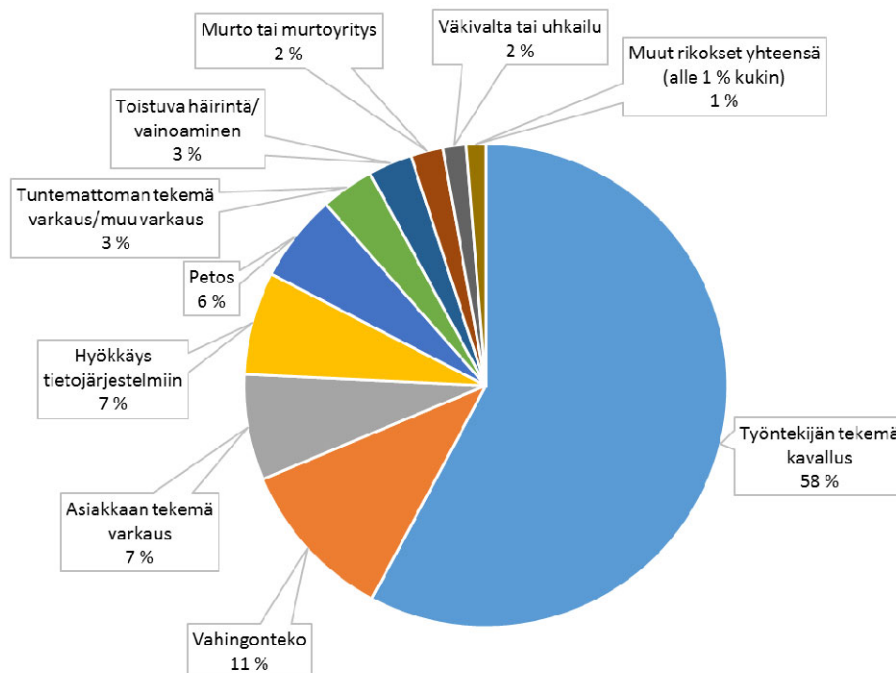
Vaikka osa rikoksista aiheutti suuriakin kustannuksia, teko saattoi olla harvinainen, jolloin sen merkitys kokonaiskustannusten kannalta on vähäinen. Toisaalta taas yleinen teko, jossa yksittäiset kustannukset eivät ole korkeat, saattaa tuoda paljon kustannuksia yrityksille. Seuraavassa tarkastelussa on kerrottu jokaisen rikoksen keskiarvokustannus kyseisen rikoksen tapausmäärällä ja tarkasteltu näin eri tekojen kustannusten osuuksia eri toimialoilla¹¹.

Vähittäiskaupassa varkaudet aiheuttivat suurimman osan kustannuksista. Pelkästään asiakkaan tekemät varkaudet aiheuttivat lähes puolet kustannuksista (kuvio 12). Varkauksien jälkeen vahingonteot ja hyökkäykset tietojärjestelmiin aiheuttivat eniten kustannuksia. Majoitus- ja ravintolatoimialalla työntekijän tekemä kavallus oli tekotyyppinä aiheuttanut suurimmat kustannukset johtuen yksittäisten tekojen suurista kustannuksista, sillä teko oli suhteellisen harvinainen (kuvio 13). Vahingonteko, asiakkaan tekemä varkaus ja hyökkäys tietojärjestelmiin aiheuttivat eniten kustannuksia kavallusten jälkeen.

Kuvio 12 Rikollisuuden aiheuttamien kustannusten jakautuminen rikostyypeittäin kaupan alalla, %

¹¹ Keskiarvokustannuksen laskemisessa on tässä analyysissä mukana myös ei kuluja aiheuttaneet teot eli nolla-arvo on mukana.

Kuvio 13 Rikollisuuden aiheuttamien kustannusten jakautuminen rikostyypeittäin majoitus- ja ravintola-alalla, %

Rikosten selvittämiseen kuluva aika

Rikollisuuden aiheuttamien suorien kustannusten lisäksi rikoksista voi aiheutua välillisiä kustannuksia ja haittaa niiden selvittämiseen kuluvan ajan takia. Tätä tarkasteltiin kysymällä kunkin rikostyyppin viimeksi tapahtuneen teon osalta rikoksen selvittämiseen kuluneita henkilötyötunteja. Yhden rikoksen selvittämiseen kulunut aika saattoi vaihdella tunnista kymmeneen henkilötyötunteihin. Analyysyjä varten eri rikostyyppille laskettiin yksittäisen rikostapauksen selvittämisen keskimääräisesti käytetty aika (keskiarvo käytetyistä henkilötyötunneista).

Keskiarvolla mitattuna eniten aikaa vieviä rikoksia olivat kaupan alalla yrityssalaisuuden urkinta, hyökkäys tietojärjestelmiin, alihankkijan tekemä varkaus ja työntekijän tekemä kavallus, joihin kului keskimäärin 11–17 henkilötyötuntia tapausta kohti. Murto, ryöstö tai niiden yritys, autovarkaus ja työntekijän tekemä varkaus olivat vieneet keskimäärin 8–10 henkilötyötuntia. Kun rikoksen selvittämiseen kulunut aika suhteutetaan rikostyyppin tapausmääriin, kaupan toimipaikoissa selvästi eniten aikaa käytettiin kuitenkin asiakkaiden tekemien varkauksien selvittelyyn. Vaikka asiakkaan tekemän varkauden selvittely vei verrattain vähän aikaa, niihin kului henkilökunnalta paljon aikaa tapausten suuren määrän takia. Seuraavaksi eniten

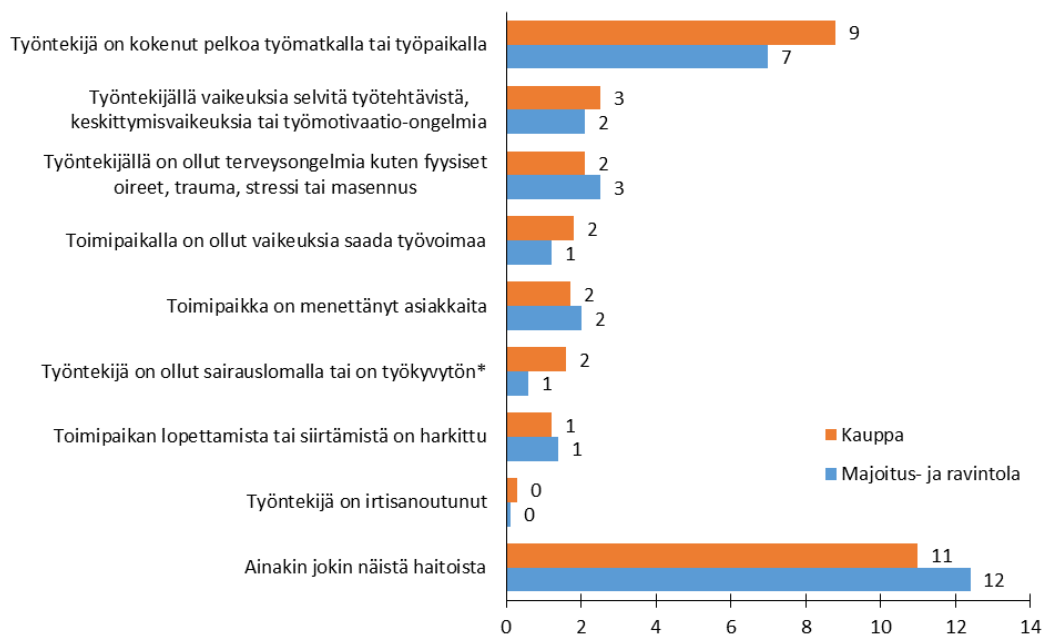
aikaa veivät tapausmääriin suhteutettuna tuntemattoman tai muun tekijän tekemä varkaus ja hyökkäys tietojärjestelmiin.

Majoitus- ja ravintolatoimialalla keskiarvolla mitattuna eniten aikaa vei työntekijän tekemä kavallus (44 tuntia). Alihankkijan tekemä varkaus ja vahingonteko veivät keskimäärin 12–16 henkilötyötuntia. Ryöstö, murto tai niiden yritys ja hyökkäys tietojärjestelmin veivät 6–8 tuntia. Kun selvittämiseen kulunut aika suhteutetaan tapausmääriin, selvästi eniten aikaa kului yhä kavallusten selvittämiseen. Seuraavaksi eniten aikaa veivät hyökkäys tietojärjestelmiin ja asiakkaan tekemä varkaus. Myös vahingonteko sekä väkivalta tai uhkailu veivät verrattain paljon aikaa niiden runsaan tapausmäärän vuoksi.

Muut toimipaikoille ja työntekijöille aiheutuneet haitat

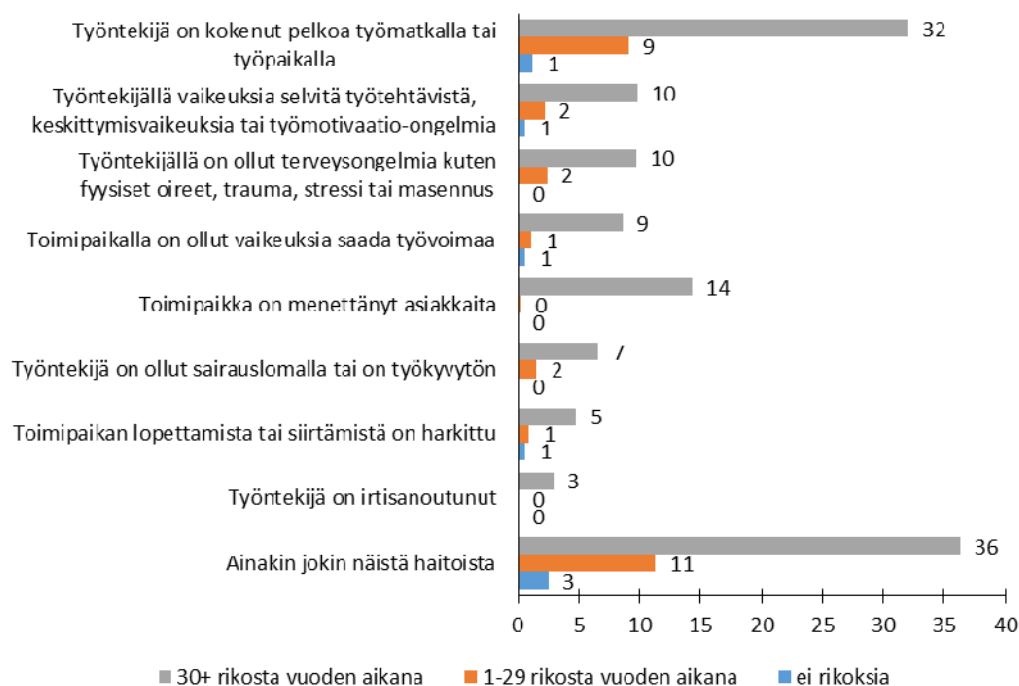
Tutkimuksessa selvitettiin myös toimipaikoille rikollisuuden tai sen uhan vuoksi aiheutuneita muita haittoja kuin edellä käsiteltyjä kustannuksia ja menetettyä työaikaa. Kaikilta vastaajilta kysyttiin rikollisuuden aiheuttamista asiakkaiden menettämisestä, vaikeuksista työvoiman saatavuudessa tai pysyvyydessä sekä toimipaikan siirtymispaineista tai lopettamispaineista. Rikollisuus voi aiheuttaa paitsi suoria haittoja ja kustannuksia myös pelkoa ja terveyshaittoja työntekijöille. Uusina kysymyksinä vuoden 2018 kyselyssä tarkasteltiin työntekijälle aiheutuneita haittoja, joilla on merkitystä paitsi toimipaikalle myös työntekijöille työsuojelun ja työturvallisuuden näkökulmasta. Tällaisina rikollisuuden tai sen uhan aiheuttamina haittoina kysyttiin kaikilta vastaajilta työntekijän sairauslomasta tai työkyvyttömyydestä, terveysongelmista sekä pelon kokemisesta työtehtävissä.

Kaupan sekä majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista noin joka kymmenes oli kokenut jonkin näistä toimipaikkaa tai työntekijää koskevista rikollisuuden tai sen uhan aiheuttamista haitoista (kuvio 14). Molemmilla toimialoilla joka kymmenes työntekijä oli kokenut pelkoa työmatkalla tai työpaikalla. Muutama prosentti vastaajista ilmoitti myös työntekijän kokemista vaikeuksista selvitä työtehtävistä, työntekijän terveysongelmista tai työntekijän sairauslomasta tai työkyvyttömyydestä. Muutama prosentti toimipaikoista molemmilla aloilla oli kokenut vaikeuksia saada työvoimaa tai menettäneensä asiakkaita. Toimialojen välillä ei havaittu suuria eroja haittoja kokeneiden toimipaikkojen osuuksissa eli molemmilla toimialoilla haittojen osuus oli suhteellisen sama.

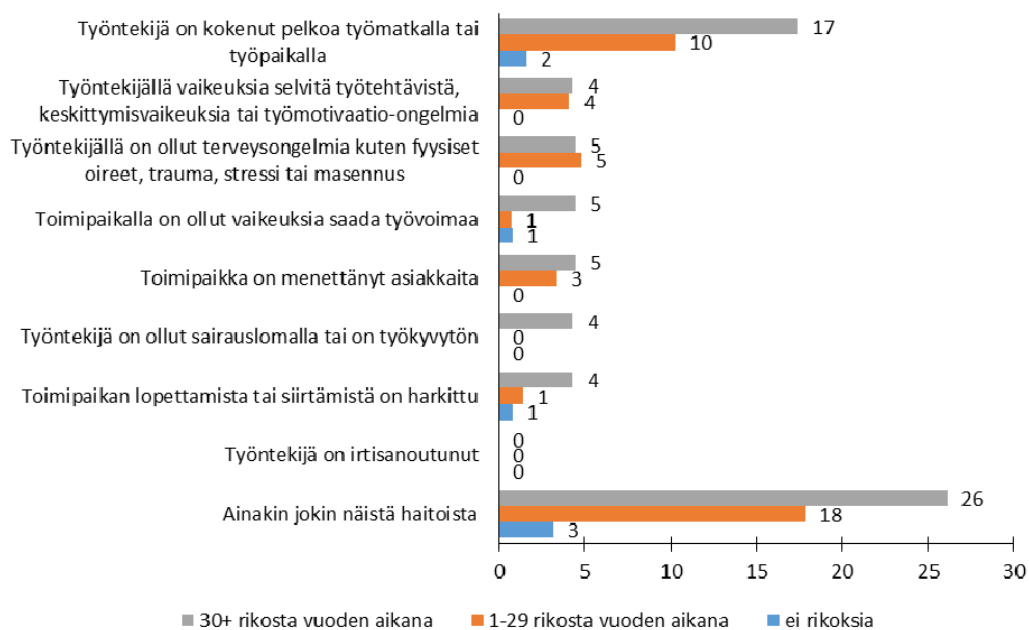
Kuvio 14 Rikollisuuden tai sen uhan vuoksi haittoja kokeneiden toimipaikkojen osuus, % (* $p < 0,05$)

Rikollisuuden aiheuttamien haittojen yleisyys oli oletetusti yhteydessä toimipaikkaan kohdistuneen rikollisuuden tasoon. Paljon rikoksia kokeneissa toimipaikoissa esiintyi muita selvästi enemmän myös rikollisuudesta tai sen uhasta aiheutuneita haittoja. Haitoista ilmoittaneiden kaupan alan toimipaikkojen osuus rikostason mukaan on esitetty kuviossa 15. Vähintään 30 rikosta vuoden aikana ilmoittaneista kaupan toimipaikoista 36 prosentissa oli havaittu ainakin jokin kysytyistä haitoista. Yleisin ilmoitetuista haitoista oli työntekijän kokemana pelko (32 %). Toimipaikoista, joihin oli kohdistunut 1–29 rikosta, 11 prosenttia ilmoitti ainakin yhden kysytyistä haitoista ja toimipaikoista, joihin ei ollut kohdistunut edeltäneen vuoden aikana lainkaan kysytyjä rikoksia, kolme prosenttia ilmoitti kysytyjä haittoja. Asiakkaiden menettämisestä raportoi 14 prosenttia korkean rikostason toimipaikoista, mutta ei juuri yksikään matalamman rikostason toimipaikoista (kuvio 15).

Kuvio 15 Rikollisuuden tai sen uhan vuoksi haittoja kokeneiden kaupan toimipaikkojen osuus rikostason mukaan, %

Vähintään 30 rikosta vuoden aikana kokeneista majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista joka neljäs raportoi kokeneensa ainakin jonkin kysytyistä haittoista, työntekijän kokeman pelon ollessa yleisin raportoitu haitta (17 %). Toimipaikoista, joihin ei ollut kohdistunut vuoden aikana lainkaan kysytyjä rikoksia, kolme prosenttia ilmoitti haittoista. Paljon rikoksia kokeneista toimipaikoista 4–5 prosenttia raportoi myös muita haittoja kuin työntekijöiden pelon, rikoksilta säästyneistä toimipaikoista käytännössä yksikään ei raportoinut muista haittoista (kuvio 16).

Kuvio 16 Rikollisuuden tai sen uhan vuoksi haittoja kokeneiden matkailu- ja ravintola-alan toimipaikkojen osuus rikostason mukaan, %

Yritysten toimintaympäristössä ilmenevän rikollisuuden merkitystä tarkasteltiin tutkimuksessa vielä kysymällä, missä määrin alueellinen rikostaso vaikuttaa uuden paikan valintaan silloin, kun yritys perustaa uuden toimipaikan tai toimipaikka vaihtaa toimitilaa. Suurin osa vastaajista ilmoitti, ettei alueen rikostasolla ole merkitystä. Kaupan toimipaikoista 60 prosenttia ja majoitus- ja ravintolatoimipaikoista 53 prosenttia vastasi, että alueellisella rikostasolla ei ollut lainkaan merkitystä tai sillä oli vain vähän merkitystä. Vastaajista 12 prosenttia kaupan alalla ja 18 prosenttia majoitus- ja ravintola-alalla arvioi rikostasolla olevan paljon merkitystä sijoittumiseen. Noin kolmasosa vastaajista uskoi molemmilla aloilla alueen rikostasolla olevan jonkin verran vaikutusta.

Käytännössä kuitenkin alueen rikostasolla tai ympäristössä ilmenneellä häiriökäyttäytymisellä ei ollut juurikaan vaikutusta toimipaikan siirtymiseen toiselle alueelle. Kaupan toimipaikoista 13 prosenttia oli vaihtanut toimitilaa viimeisen viiden vuoden kuluessa. Majoitus- ja ravintolatoimipaikoista kolme prosenttia.¹² Näiltä toimipaikoilta kysyttiin vaikuttiko entisen sijaintipaikan rikollisuus tai ympäristössä ilmennyt häiriökäyttäytyminen siirtymispäätökseen. Ainoastaan muutama toimipaikka ilmoitti, että nämä seikat olisivat vaikuttaneet siirtymispäätökseen. Toimitilaa vaihtaneista kaupan toimipaikoista neljä (6 %) ilmoitti, että lähiympäristön häiriökäyttäytyminen oli vaikuttanut päätökseen ja kolme toimipaikkaa (4 %)

¹² kauppa n = 77, majoitus- ja ravintola n = 13.

ilmoitti, että lähiympäristön epäsiisteys, esimerkiksi roskaisuus ja graffitit, olivat vaikuttaneet siirtymispäätökseen. Rikollisuuden mainitsi osasyysksi vain kaksi kaupan toimipaikkaa (0,4 %). Majoitus- ja ravintolatoimipaikoista ainoastaan yksi (12 %) vastasi kunkin näiden tekijöiden kohdalla sen vaikuttaneen siirtymispäätökseen.

Yhteenvedona voidaan todeta, että rikollisuus aiheuttaa monenlaisia haittoja toimipaikoille, yrityksille ja niiden työntekijöille. Haittoja aiheutuu suorista kustannuksista, rikosten selvittämiseen kuluneista menetetyistä työtunneista, työntekijöiden kokemista peloista ja terveysongelmista, asiakkaiden menettämisestä ja vaikeuksista saada työvoimaa.

3.5 Työntekijöihin kohdistuneiden rikosten piirteet ja työntekijöille aiheutuneet haitat

Seuraavassa tarkastellaan työntekijöihin kohdistuneiden rikosten piirteitä ja niiden työntekijöille aiheuttamia haittoja tarkemmin. Työntekijöihin suoraan kohdistuvia kyselyssä kysytyjä tekoja olivat vaino tai toistuva häirintä, väkivalta tai sen uhka sekä ryöstö ja ryöstöyritys. Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksessa kysyttiin työntekijöihin kohdistuneiden rikosten kohdalla muun muassa erilaisista fyysisistä ja henkisistä haitoista, peloista, työpaikan vaihtoaikeista, sairauspoissaoloista ja vaikeuksista selvitä työtehtävistä. Lisäksi vastaajia pyydettiin kuvaamaan avovastauksessa muita työntekijöille aiheutuneita haittoja. Kaikki kysymykset koskivat viimeisintä toimipaikkaan kohdistunutta rikosta.

Väkivalta tai sen uhka

Työntekijään kohdistunutta väkivaltaa tai sen uhkaa oli esiintynyt 17 prosentissa kaupan toimipaikoista ja 23 prosentissa majoitus- ja ravintolatoimipaikoista.

Kaupan toimipaikkojen työntekijöihin kohdistuneista teoista 90 prosenttia oli uhkailuja ja 10 prosenttia pahoinpitelyjä (tekijä kävi työntekijään käsiksi). 76 prosentissa tapauksista tekijöitä oli yksi ja 24 prosentissa useampia.¹³ Kaupan alan työntekijät olivat kokeneet monenlaisia haittoja väkivallan tai sen uhkan takia. Pelkoa työmatkalla tai työpaikalla oli kokenut joka viides työntekijä. Kahdeksassa prosentissa tilanteista työntekijä oli saanut väkivallan takia fyysisen vamman (vähintään ruhjeen, mustelman tai haa-

¹³ n = 174.

van). Seitsemän prosenttia toimipaikoista kertoi työntekijälle aiheutuneista muista terveysongelmista kuin vammasta (fyysinen oireilu, traumat, stressi tai masennus). Pieni osa työntekijöistä joutui olemaan tapauksen vuoksi poissa töistä. Muutamit vastaajat kertoivat myös siitä, että työntekijä oli harkinnut vaihtaa tai vaihtanut työpaikkaa tai työtehtävää, työntekijällä esiintyneistä vaikeuksista selvitä työtehtävistä ja motivaatio-ongelmista tai jopa pysyvämmästä työkyvyttömyydestä. Avovastauksissa kerrottiin lisäksi tapahtuman aiheuttaneen ahdistusta ja pelkoa, jännittämistä ja asian vakavaa pohdintaa sekä ärsyyntymistä.

Majoitus- ja ravintola-alalla 85 prosenttia työntekijöihin kohdistuneesta väkivallasta ja uhkailusta oli väkivallalla uhkailuja ja 15 prosenttia pahoinpitelyitä. Lähes kaikissa tapauksissa (94 %) tekijöitä oli ollut yksi.¹⁴ Kolme prosenttia vastaajista kertoi työntekijän saaneen fyysisen vamman. Kymmenesosa vastaajista kertoi työntekijälle aiheutuneista muista terveysongelmista (kuten fyysiset oireet, traumat, stressi tai masennus). 12 prosenttia työntekijöistä oli kokenut pelkoa työmatkalla tai työpaikalla väkivallan tai sen uhkan takia.

Molemmilla toimialoilla lähes kaikissa tapauksissa tekijänä oli ollut asiakas, osassa tekijä jäi tuntemattomaksi tai oli mainittu että tekijä oli esimerkiksi päihtynyt henkilö¹⁵. Molemmilla toimialoilla muutamissa tapauksissa teon motiiviksi epäiltiin viharikosta (eli ennakkoluuloa tai vihamielisyyttä liittyen esimerkiksi ihonväriin, kieleen, uskontoon tai seksuaaliseen suuntautumiseen).

Vaino tai toistuva häirintä

Uusi kysymys vuoden 2018 yritysuhritutkimuksessa koski työntekijään kohdistunutta vainoa ja toistuvaa häirintää. Kaupan alalla kuusi prosenttia toimipaikoista kertoi työntekijöihinsä kohdistuneen edeltäneen vuoden aikana tällaista, majoitus- ja ravintola-alalla osuus oli seitsemän prosenttia. Toimipaikkojen edustajilta kysyttiin tämänkin rikostyyppin kohdalla lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta. Koska kyseessä on uusi kysymys, tarkastellaan seuraavassa ilmoitettujen tapausten piirteitä hieman yksityiskohtaisemmin.

¹⁴ n = 151.

¹⁵ Työntekijöihin suoraan kohdistuneiden rikosten osalta kyselyssä ei ole kysytty arviota tekijän päihtymyksestä. Tekijän päihtymyksestä on kysytty ainoastaan asiakkaan tekemien varkauksien kohdalla. Kaupan alalla vastaaja arvioi 38 prosentissa tekijän olleen alkoholin, huumeiden tai molempien vaikutuksen alaisena ja majoitus- ja ravintolatoimipaikoissa 37 prosentissa.

Vastaajia pyydettiin kuvailemaan avovastauksessa viimeisintä työntekijään kohdistunutta häirintää tai vainoamistapausta. Vastaukset luokiteltiin tarkempiin teonpiirreluokkiin.¹⁶ Erilaisia tekemuotoja olivat a) seksuaalinen häirintä tai ahdistelu kasvotusten tai puhelimitse, b) haukkuminen/kiusaaminen/häirintä kasvotusten asiakkaan taholta, c) henkilökohtaiset syyt kuten vaino entisen puolison toimesta, d) kyttäminen/stalkkaus, esimerkiksi asiakas seurasi työntekijää, e) haukkuminen/kiusaaminen/häirintä sähköpostitse tai puhelimitse, f) haukkuminen/kiusaaminen/häirintä sosiaalisessa mediassa, g) aggressiivinen käytös/uhkailu sekä h) muu vainoaminen eli yksittäiset tilanteet, jotka eivät suoraan kuuluneet muihin luokkiin. Molemmilla toimialoilla seksuaalinen häirintä ja ahdistelu oli yleisin tekemuoto (20 prosenttia teoista). Seuraavaksi yleisin oli kaupan alalla asiakkaan taholta tapahtunut haukkuminen, kiusaaminen tai häirintä kasvotusten ja majoitus- ja ravintola-alalla sosiaalisessa mediassa tapahtunut häirintä. Muut tekemuodot olivat harvinaisempia.

Kaupan alalla kaikista vainon ja toistuvan häirinnän muodoista 74 prosenttia oli tapahtunut kasvotusten, seitsemän prosenttia sosiaalisessa mediassa ja 20 prosenttia sekä kasvotusten että sosiaalisessa mediassa. Valtaosassa tapauksista (81 prosentissa) tekijänä oli toimipaikan asiakas. Osassa tapauksista kyseessä oli nykyinen tai entinen puoliso ja muutamassa tapauksessa toinen yrittäjä tai muu työntekijän henkilökohtainen tuttu. Muutamassa tapauksessa vastaaja epäili motiivina olleen viharikoksen.

Vajaassa puolessa kaupan alalta ilmoitettuja tapauksia (48 %) ei kerrottu aiheutuneen kysytyjä haittoja, 52 prosentissa tapauksista oli raportoitu haittoja.¹⁷ Vastaajista kukaan ei kertonut työkyvyttömyydestä, harkinnasta vaihtaa työtehtävää tai työpaikkaa tai työntekijän fyysisestä vammautumisesta. Työntekijälle aiheutuneista muista terveysongelmista, kuten fyysinen oirehtiminen, traumat, stressi tai masennus, kertoi sen sijaan lähes joka neljäs vastaaja (23 %). Pelkoa työmatkalla tai työpaikalla kertoi aiheutuneen toimipaikan työntekijöille 28 prosenttia vastaajista. 23 prosentissa toimipaikkoja, joissa rikostyyppiä oli esiintynyt, vaino oli aiheuttanut työntekijöille vaikeuksia selvitä työtehtävistä tai motivaatio-ongelmia. Muina aiheutuneina haittoina kerrottiin avovastauksissa ankarasta ahdistuksesta, ärsytyksestä, pelosta, henkisestä haitasta, itkuisuudesta, työn keskeyttämisestä sekä työvuorojen vaihtamista turvallisempaan ajankohtaan. Lisäksi rikoksista oli aiheutunut sairauspoissaoloja.

¹⁶ Kaupan alalla n = 64 ja majoitus- ja ravintola-alalla n = 34.

¹⁷ n = 66.

Majoitus- ja ravintolatoimipaikkojen työntekijöihin kohdistuvasta vainosta ja toistuvasta häirinnästä 53 prosenttia oli tapahtunut kasvotusten, 25 prosenttia sosiaalisessa mediassa ja 22 prosenttia sekä kasvotusten että sosiaalisessa mediassa. Suurimmassa osassa tapauksista tekijänä oli asiakas (60 %). Muutamissa tapauksissa tekijä oli toimipaikan toinen työntekijä, työntekijän puoliso, toinen yrittäjä tai entinen työntekijä.

Majoitus ja ravintola-alan toimipaikoista, joissa rikostyyppiä oli esiintynyt, 72 prosenttia ilmoitti, ettei vaino ollut aiheuttanut uhrille minkäänlaisia haittoja, 28 prosenttia raportoi jonkin tyyppisistä haitoista.¹⁸ Kukaan ei kertonut, että uhreille olisi aiheutunut vaikeuksia selvitä työtehtävistä tai työkyvyttömyyttä. Muutamassa tapauksessa uhriksi joutunut työntekijä oli harkinnut työpaikan vaihtoa tai vaihtanut työpaikkaa tai työtehtävää. Joissakin tapauksissa kerrottiin myös uhrille aiheutuneen pelkoa työmatkalla tai työpaikalla tai että hänelle oli aiheutunut fyysinen vamma. Yleisin ilmoitettu seuraamus oli jonkin tyyppinen terveysongelma (fyysinen oirehtiminen, trauma, stressi tai masennus), niistä raportoi neljäsosa toimipaikoista, joissa rikosmuotoa oli esiintynyt. Lisäksi kerrottiin työntekijöiden sairauspoissaoloista vainon tai toistuvan häirinnän takia.

Ryöstö tai ryöstön yritys

Ryöstöjä ja ryöstöyrityksiä oli kohdistunut kahteen prosenttiin niin kaupan kuin majoitus- ja ravintola-alankin toimipaikoista.

Kaupan alalla raportoiduista teoista tekijä oli käyttänyt asetta 34 prosentissa ryöstöjä.¹⁹ Joka viides (21 %) ryöstön uhriksi joutunut työntekijä oli saanut tapauksessa fyysisen vamman (vähintään ruhjeen, mustelman tai haavan). Lisäksi kerrottiin rikoksista aiheutuneen sairauspoissaoloja, erilaisia epäsuoria terveysongelmia ja pelkoa työmatkalla ja työpaikalla. 64 prosentissa tapauksista tekijänä oli asiakas, muuten tekijä jäi tuntemattomaksi tai oli joku muu henkilö kuin asiakas.

Majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkoihin kohdistuneista ryöstöistä tai ryöstön yrityksistä 31 prosentissa tekijä oli käyttänyt asetta.²⁰ Aiheutuneina haittoina raportoitiin työstä poissaolo, muita terveysongelmia sekä pelkoa työmatkalla tai työpaikalla. Joka neljännessä (25 %) tapauksessa tekijänä oli toinen asiakas, muissa tapauksissa tekijä jäi tuntemattomaksi tai hän oli joku muu henkilö kuin asiakas.

¹⁸ n = 35.

¹⁹ n = 9.

²⁰ n = 9.

Molemmilla toimialoilla työntekijöihin kohdistuneet teot olivat suhteellisen yleisiä, mutta etenkin majoitus- ja ravintolatoimipaikkoihin kohdistuneissa teoissa nämä korostuvat (ks. luku 3.1, maiden välisistä vertailuista luku 5, Eurofound 2015). Kaikissa työntekijöihin kohdistuneissa rikoksissa molemmilla toimialoilla oli tekijänä yleisimmin mies ja uhrina yleisimmin nainen. Yleisissä uhritutkimuksissa naisiin kohdistuvan työpaikkaväkivallan on havaittu lisääntyneen Suomessa (Danielsson & Näsi 2018). Kaiken kaikkiaan työntekijöihin kohdistuneet rikokset olivat aiheuttaneet monenlaisia fyysisiä ja henkisiä haittoja kohteeksi joutuneille työntekijöille ja myös laajemmin koko työyhteisölle. Myös työturvallisuutta ja työsuojelua koskevissa tutkimuksissa on osoitettu, että työntekijöiden kokemaa väkivaltaa tai häirintää aiheuttaa monenlaisia terveyshaittoja ja mielenterveysongelmia (kuten stressiä tai masennusta) ja voi johtaa jopa ennenaikaiseen eläköitymiseen tai irtisanoutumiseen (esim. Eurofound 2015).

3.6 Rikoksilta suojautuminen

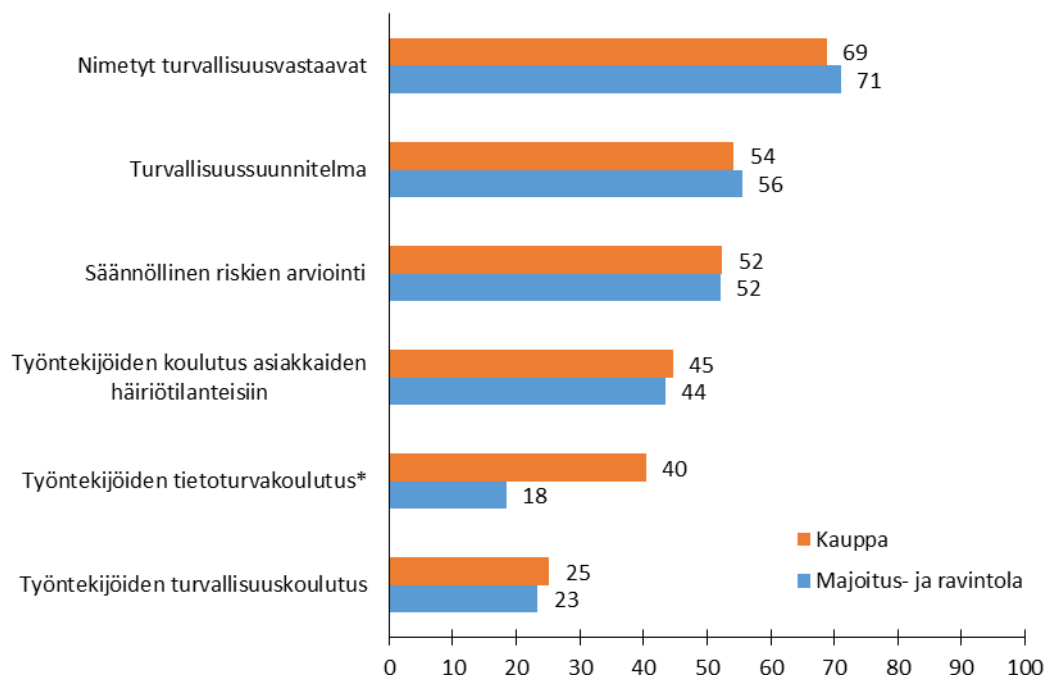
Rikoksilta suojautumista tarkasteltiin tutkimuksessa sekä erilaisten rikollisuuden ehkäisyn toimenpiteiden näkökulmasta että suojautumisen kustannusten suhteen. Toimipaikoilta kysyttiin myös sitä, oliko rikosentorjuntaan lisätty resursseja rikollisuuden tai rikosuhkien takia edeltäneen vuoden aikana. Kaupan toimipaikoista suurempi osa (17 %) kertoi resursseja lisätyn verrattuna matkailu- ja ravintolatoimipaikkoihin (11 %).

Rikoksia ehkäisevinä keinoina kysyttiin kaikkien tutkimukseen osallistuneilta toimipaikkojen edustajilta (myös niiden, joihin ei ollut kohdistunut rikoksia) yhteensä 32 yksilöidystä toimenpiteestä tai toimintatavasta. Kysymykset käsittelivät toimipaikan turvallisuusjohtamista, henkilöstön koulutusta, vartiointia, omaisuuden suojaamista, sopimuksia ja turvallisuusselvityksiä. Kysymykset koskivat tutkimusta edeltänyttä 12 kuukauden ajanjaksoa. Tämän alaluvun kuvioissa näytetään ”kyllä” vastanneiden osuus, ”ei” ja ”en osaa sanoa” vastaukset on yhdistetty yhdeksi luokaksi.

Molemmilla toimialoilla yli puolessa toimipaikoista oli nimetty henkilö tai henkilöt, jotka vastasivat turvallisuudesta. Hieman yli puolet toimipaikoista ilmoitti, että niissä oli laadittu kirjallinen turvallisuussuunnitelma, joka kattoi myös rikostilanteet. Niin ikään yli puolet toimipaikoista ilmoitti säännöllisestä turvallisuustilanteen ja turvallisuusriskien arvioinnista (kuvio 17).

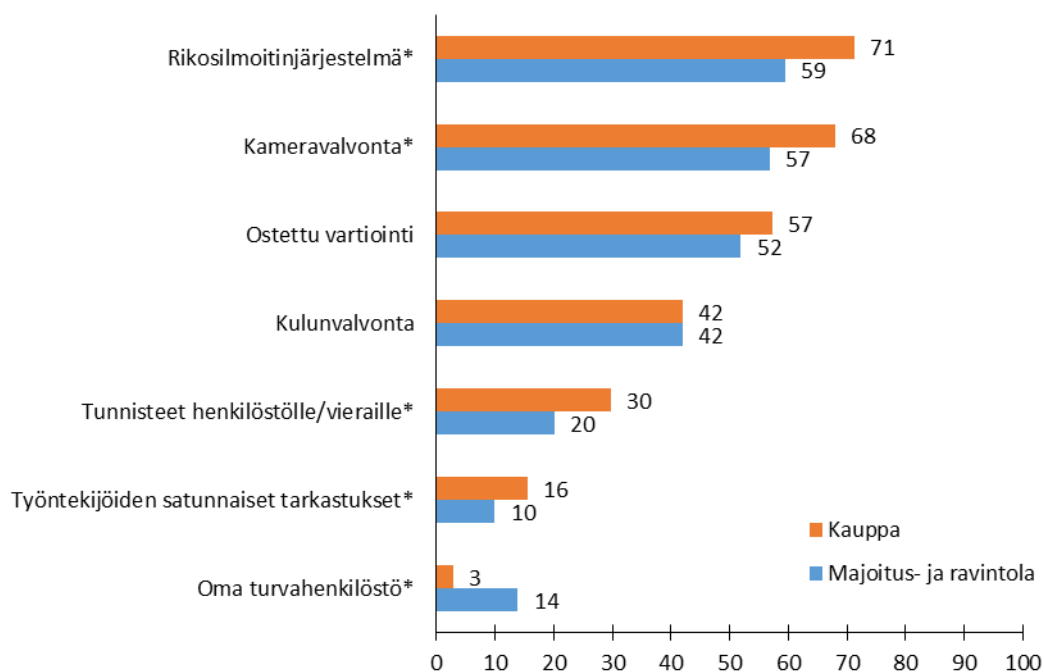
Yrityksissä myös koulutettiin työntekijöitä turvallisuuteen liittyvissä asioissa (kuvio 17). Uutena kysymyksenä vuoden 2018 tutkimuksessa tie-

dusteltiin työntekijöiden koulutusta asiakkaiden aiheuttamiin häiriötilanteisiin. Lähes puolet toimipaikoista oli molemmilla toimialoilla kouluttanut tai opastanut työntekijöitä kohtaamaan asiakkaiden aiheuttamia rikos- tai häiriötilanteita. Työntekijöiden tietoturvakoulutus oli yleisempää kaupan alalla (40 %) kuin majoitus- ja ravintola-alalla (18 %). Työntekijöiden turvallisuuskoulutus oli järjestetty neljäsosassa toimipaikkoja molemmilla toimialoilla.

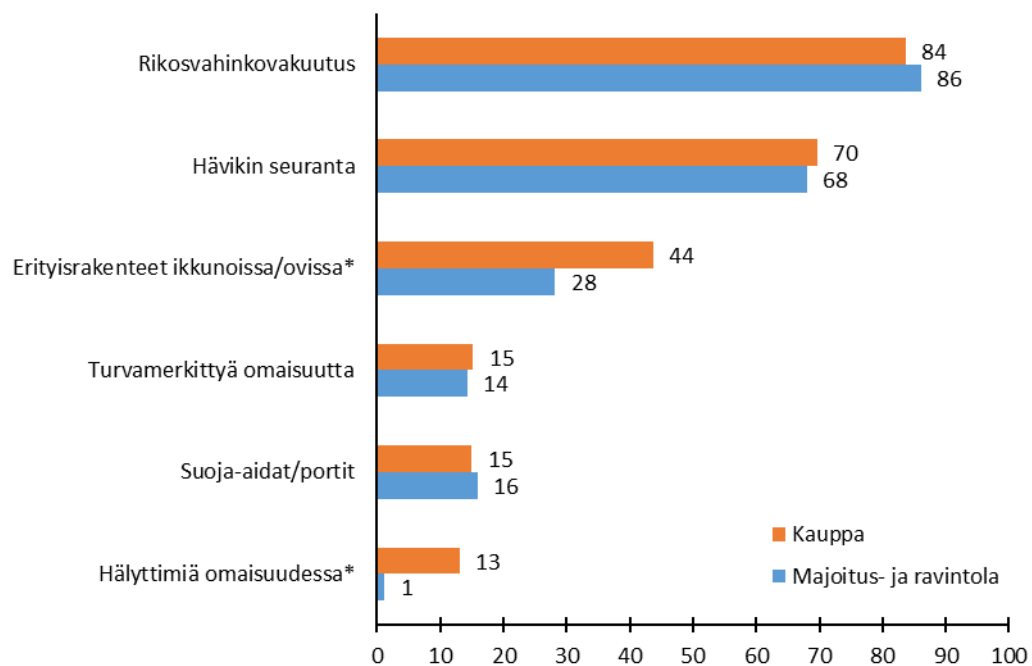
Kuvio 17 Turvallisuusjohtamista ja henkilöstön turvallisuuskoulutusta edeltäneen vuoden aikana toteuttaneiden toimipaikkojen osuus, % (* $p < 0,05$)

Yleisimmät vartiointiin (tekniseen tai fyysiseen) liittyvät turvallisuustoimet, joita käytettiin yli puolessa toimipaikoista molemmilla aloilla, olivat rikosilmoitinjärjestelmät, kameravalvonta sekä turvallisuusalan yritykseltä ostettu vartiointi. Kulunvalvonta oli käytössä 42 prosentissa toimipaikoista molemmilla aloilla. Tunnisteita henkilöstöllä ja vierailijoille käytettiin kaupan alalla 30 prosentissa toimipaikkoja ja majoitus- ja ravintola-alalla 20 prosentissa. Työntekijöiden satunnaiset tarkastukset ja yrityksen oma turvahenkilöstö, kuten vahtimestarit tai myymäläetsivät, olivat selvästi harvinaisempia kuin edellä mainitut keinot myös kaupan alalla (kuvio 18).

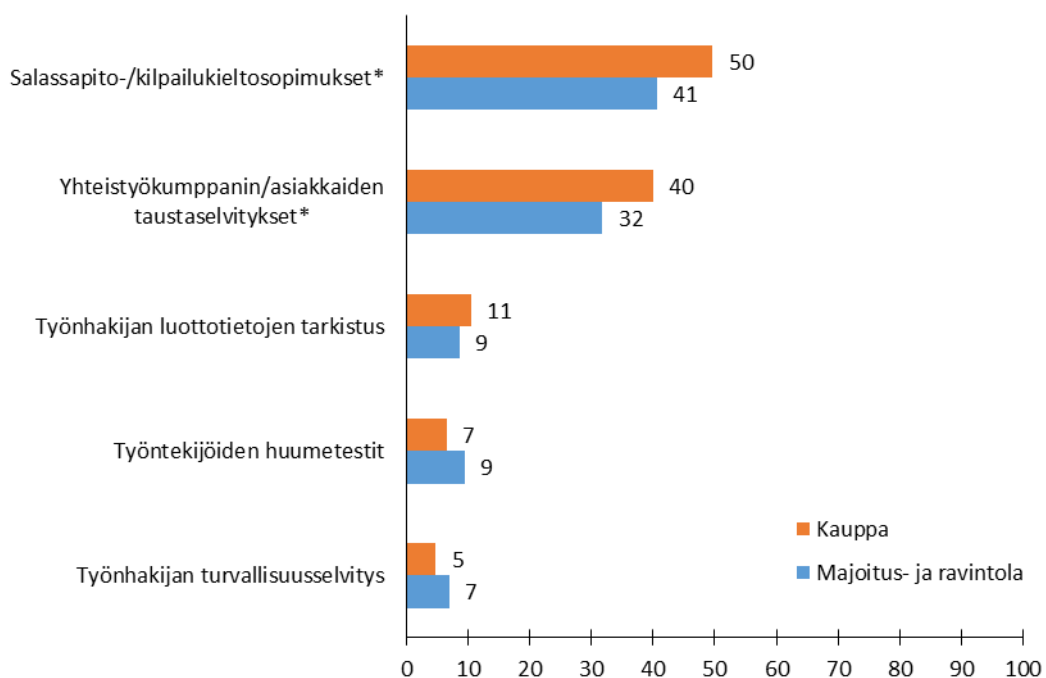
Kuvio 18 Vartiointia edeltäneen vuoden aikana käyttäneiden toimipaikkojen osuus, % (* $p < 0,05$)

Omaisuuksien suojaamiseen liittyen kysyttiin erilaisista teknisistä rikoksilta suojautumisen ratkaisuista, vakuutuksista sekä hävikin seurannasta. Lähes kaikilla toimipaikoilla oli voimassa oleva rikosvahinkovakuutus. 70 prosenttia toimipaikoista seurasi ja tilastoi hävikkiään säännöllisesti. Suhteellisen yleistä oli myös erityisrakenteiden käyttö ikkunoissa tai ovissa (kaupan alalla 44 prosentissa ja majoitus- ja ravintola-alalla 28 prosentissa toimipaikkoja). Turvamerkitty omaisuus, suojatut aidat ja hälyttimet omaisuudessa olivat harvinaisempia keinoja (kuvio 19).

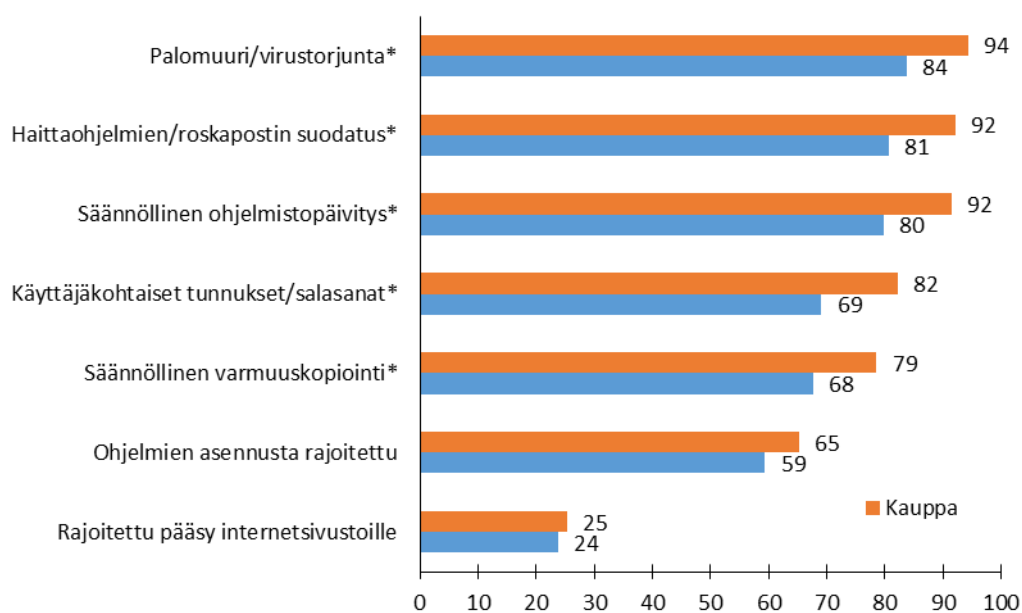
Kuvio 19 Omaisuuden suojaamista vuoden aikana toteuttaneiden toimipaikkojen osuus, % (* $p < 0,05$)

Sopimuksia ja taustaselvityksiä käytettiin työntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden taholta tulevien mahdollisten uhkien torjuntaan. Molemmilla toimialoilla puolet toimipaikoista oli tehnyt kilpailukiello- tai salassapitosopimuksia työntekijöidensä kanssa. Yhteistyökumppaneiden tai asiakkaiden taustaselvityksiä oli tehty 40 prosentissa kaupan toimipaikkoja ja 32 prosentissa majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkoja. Vain harvoissa toimipaikoissa oli tehty työnhakijoille luottotietojen tarkistuksia, huumetestejä tai turvallisuusselvityksiä (kuvio 20).

Kuvio 20 Sopimuksia ja taustaselvityksiä vuoden aikana toteuttaneiden toimipaikkojen osuus, % (* $p < 0,05$)

Vastaajilta tiedusteltiin myös erilaisista tietoturvatoinenpiteistä. Suurin osa toimipaikoista ilmoitti suojautuvansa tietoturvauhkia kohtaan kattavasti. Valtaosassa oli käytössä palomuri tai virustorjunta, sähköpostijärjestelmässä haittaohjelmien ja roskapostin suodatus sekä säännöllinen ohjelmistojen päivitys. Henkilöstön käyttäjäkohtaiset tunnukset ja salasanat sekä säännöllinen varmuuskopiointi olivat käytössä kolmessa toimipaikassa neljästä. Edellä mainitut toimenpiteet olivat hieman yleisempiä kaupan alalla. Harvinaisin tietoturvatoini oli rajoitettu pääsy internetsivustoille, joka oli käytössä joka neljännessä toimipaikassa (kuvio 21).

Kuvio 21 Tietoturvatoinenpiteitä vuoden aikana toteuttaneiden toimipaikkojen osuus, % (* $p < 0,05$)

Toimipaikoilta tiedusteltiin myös minkä edellä mainitun tai muun keinon he kokivat kaikista keskeisimmäksi rikostorjunnan keinoksi (avovastaus, kauppa $n=122$ ja majoitus- ja ravintola $n=43$). Kaupan alalla eniten mainintoja saivat kameravalvonta ja vartijat, henkilökunnan osaaminen ja tarkkaavaisuus sekä monien erilaisten keinojen käyttäminen. Majoitus- ja ravintolatoimipaikoista yleisimmät mainitut keskeiset keinot olivat: kameravalvonta ja vartijat, monet erilaiset keinot, ennakointi ja asioista puhuminen sekä koulutus ja ohjeistus.

Rikollisuuden ehkäisyyn käytettyjen keinojen valikoima oli kummallakin tutkituista toimialoista laaja ja monipuolinen. Salmen ja kollegoiden (2011, 66–69) tutkimuksen teemahaastattelussa rikosten torjuntaa kuvailtiin niin pienissä kuin suurissakin yrityksissä kokonaisvaltaisena turvallisuuskulttuurina, joka ulottuu johdon tuesta työntekijöiden vastuulliseen toimintaan. Rikosten torjunta yrityksissä ei rakentunut vain yksittäisten toimenpiteiden tai teknisten apuvälineiden varaan vaan se koostuu parhaimmillaan kaikkien osa-alueiden yhteistoiminnasta, ennaltaehkäisystä ja yhteistyöstä viranomaisten ja muiden yritysten kanssa. (Salmi ym. 2011, 66–69.) Salmi ja kollegat (2011, 69–70) toisaalta havaitsivat, että korkean rikostason toimipaikat käyttivät eniten rikoksilta suojautumisen keinoja. Korkea rikostaso toimipaikassa ei siten välttämättä tarkoita sitä, että rikoksilta suojautumiseen olisi käytetty vain vähän keinoja vaan sitä, että toimipaikka syystä tai toisesta altistuu rikoksille tehokkaasta suojautumisesta huolimatta tai käytetyt suojatoimenpiteet eivät ole auttaneet rikostorjunnassa (emt.). Runsaskaan rikoksilta suojautuminen ja valvonnan käyttäminen

ei siten yksinään näytä ehkäisevän rikoksia. Yritysten yksityishenkilöitä parempi mahdollisuus rikosten torjuntaan ei näyttäisi ratkaisevasti vaikuttavan uhriksi joutumiseen, vaan olennaisinta on muun muassa toimialan piirteet sekä ympäröivän yhteiskunnan yleinen rikollisuuden taso (Alvazzi del Frate 2004, 156–158).

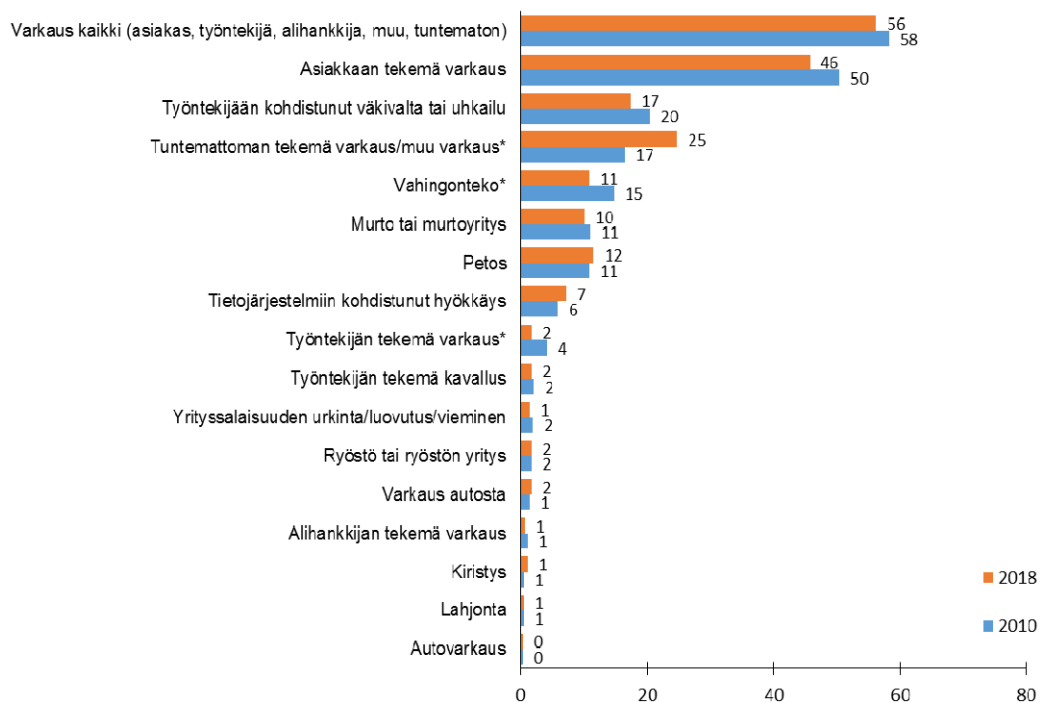
4 KAUPAN TOIMIPISTEET JA RIKOLLISUUS: VUOSIEN 2010 JA 2018 VERTAILUA

Kaupan alalla vuoden 2018 tutkimuksen tuloksia oli mahdollista verrata vuonna 2010 saatuihin ja siten saada tietoja turvallisuustilanteen viime vuosien muutoksista. Tutkimusten keskinäinen vertailukelpoisuus on periaatteessa hyvä, sillä toteuttamistapa ja käytetyt kyselylomakkeet olivat olennaisilta osin identtiset. Suurin ero oli vastausasteessa, joka vuonna 2010 oli kaupan alalla ollut 80 prosenttia, mutta vuonna 2018 jäi 44 prosenttiin.²¹ Ero on saattanut heikentää tulosten vertailukelpoisuutta, jos se on vaikuttanut vastaajajoukon koostumukseen. Vaikka eron vaikutus tuloksiin pyrittiin korjaamaan painokertoimien avulla, on mahdollista, että kaikkia vääristymiä ei kyetty täysin poistamaan.

4.1 Toimipaikkoihin kohdistunut rikollisuus

Toimipaikkoihin kohdistuneissa rikosriskeissä oli vuosien 2010 ja 2018 välillä tapahtunut suhteellisen vähän muutoksia, kun mittarina käytettiin edellisen vuoden aikana rikoksen uhriksi joutuneiden toimipaikkojen osuutta. Tuloksia tulkittaessa tulee kuitenkin huomioida ero vastausasteessa. Omakohtaiset rikoskokemukset lisäävät todennäköisesti vastaushalukkuutta uhritutkimuksissa. Niinpä, jos tosiasialliset rikostasot olisivat säilyneet tutkimusten välillä muuttumattomina ja vastaajajoukon koostumus identtisenä, on oletettavissa, että vuoden 2018 tutkimuksen näyttämät mitatut riskitasot olisivat olleet jonkin verran vuoden 2010 tutkimuksessa saatuja korkeampia. Ne olivat useimpien kysytyjen rikostyyppien kohdalla kuitenkin laskeneet tai säilyneet ennallaan vuoteen 2010 verrattuna (kuvio 22).

²¹ Vuoden 2010 tutkimukseen osallistuneita vähittäiskaupan toimipaikkoja oli 1 197 ja vuoden 2018 kyselyyn osallistui 660 toimipaikkaa.

Kuvio 22 Rikoksen kohteeksi edeltäneiden 12 kuukauden aikana joutuneiden kaupan toimipaikkojen osuus vuosina 2010 ja 2018, % (* $p < 0,05$)

Kuviosta 22 ilmenevät muutokset ajanjaksojen välillä olivat tilastollisesti merkitseviä vahingonteoissa, työntekijän tekemissä varkauksissa ja tuntemattoman tekemissä varkauksissa. Henkilöstörikoksissa ja vahingonteoissa rikoksia kokeneiden toimipaikkojen osuus oli vuosien 2010 ja 2018 välillä pienentynyt, tuntemattoman tekemissä varkauksissa kasvanut. Koska varkausrikosten kokonaisriski ('varkaus kaikki') oli pysynyt ennallaan, viimeksi mainittu muutos saattoi johtua rikosten havaitsemisen ja kirjaamisen, ei niinkään rikollisuustilanteen, muuttumisesta.

Rikoksen uhriksi joutumisen toimipaikkakohtainen riski – se, kuinka suuri osuus toimipaikoista on joutunut ainakin kerran edeltäneen vuoden aikana rikoksen uhriksi, ei kuitenkaan yksinään riitä rikollisuuden kehityksen kuvaajaksi. Todellisen kuvan saamiseksi tiedot tulee yhdistää koettuihin rikosmääriin ja rikosvahinkojen määrälliseen kehitykseen. Vaikka toimipaikkakohtainen riski olisi toimialalla pysynyt samana tai jopa pienentynyt, toimialan yrityksiin kohdistuvien rikosten vuotuinen määrä on voinut lisääntyä ja niiden aiheuttamat vahingot kasvaa. Näin on tapahtunut muun muassa Englannissa ja Walesissa, missä kaupan toimipaikkojen toimipaikkakohtainen riski joutua vuoden aikana rikoksen uhriksi on pudonnut vuosien 2012 ja 2017 välillä 53 prosentista 44 prosenttiin, mutta toimialaan kohdistuneiden rikosten kokonaismäärä on samanaikaisesti pysynyt ennallaan (Hopkins 2016; Crime against businesses 2018).

Suomesta saadut tiedot toimipaikkoihin kohdistuneista rikosmääristä vuosina 2010 ja 2018 olivat kuitenkin samansuuntaiset kuin rikosriskeistä saadut ja tukivat arviota rikollisuustilanteen parantumisesta. Varkausrikosten uhriksi joutuneisiin yrityksiin oli vuonna 2010 kohdistunut edellisen vuoden aikana keskimäärin 43 rikosta, vuonna 2018 enää 25 rikosta. Myymälävarkauksissa vastaavat määrät olivat 48 ja 24. Tulosten mukaan rikoksia ei siten ainoastaan kohdistunut aiempaa harvempiin toimipaikkoihin, vaan myös rikoksen uhriksi joutuneisiin toimipaikkoihin kohdistui aiempaa harvemmin rikoksia.

Rekisteritiedot poliisin tietoon tulleista rikoksista ja vakuutusyhtiöiden maksamista rikosvahingoista viittaavat niin ikään siihen, että tilanne kaupan toimipaikkoihin kohdistuvassa omaisuusrikollisuudessa on viime vuosina parantunut. Poliisin kirjaamien myymälävarkauksien vuotuinen määrä väheni vuodesta 2010 vuoteen 2017 16 prosenttia (8 500 rikoksella) ja liikemurtojen määrä 26 prosenttia (1 050 rikoksella). Poliisitilastosta ei ole saatavissa toimialakohtaisia tietoja, mutta kirjatusta myymälävarkauksista pääosa kohdistuu kaupan toimipaikkoihin. Myös vakuutusyhtiöiden korvaamien murto- ja varkausvahinkojen määrät ovat olleet hienoisessa laskussa viime vuosina. Korvattujen vahinkojen kokonaissumma väheni 15 prosenttia vuodesta 2010 vuoteen 2017 (Ellonen ym. 2018, 108–115).

Poliisi- ja vakuutustilastoihin nähden yritysuhritutkimuksen kuvaama muutos toimipaikkakohtaisessa rikosriskissä oli pienempi: kaupan toimipaikkoihin kohdistuva varkausrikosriski pieneni vuodesta 2010 vuoteen 2018 kaksi prosenttiyksikköä (3 %) eikä muutos ollut tilastollisesti merkitsevä. Varkausrikosten uhritutkimuksissa ilmoitetuissa keskimäärin muutos oli poliisitilaston näyttämää suurempi, mutta tietoa voi uhritutkimusten osalta pitää lähinnä kehityssuuntaa kuvaavana johtuen siitä, ettei vuosien 2010 ja 2018 tutkimusten vastausjoukko välttämättä ollut täysin vertailukelpoinen koostumukseltaan. Rikosriskitietojen pohjalta arvioiden on mahdollista, että kaupan alan yrityksiin kohdistuvassa varkausrikollisuudessa tapahtunut rikosmäärien lasku ei viime vuosina ole välttämättä ollut niin suurta kuin poliisin kirjaama rikollisuus antaisi olettaa. Kaikkien yllä mainittujen lähteiden antamat tiedot ovat kuitenkin yhteneviä siitä, että yrityksiin kohdistuva varkausrikollisuus on viime vuosina vähentynyt.

Petosrikosten toimipaikkakohtainen riski oli hieman kasvanut vuodesta 2010, muutos ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä (kuvio 22). Työntekijöiden tekemien kavallusten riski oli pysynyt ennallaan. Poliisitilaston perusteella olisi odottanut, että petosrikosten riski olisi kasvanut enemmän. Poliisin kirjaamien petosrikosten vuotuinen määrä kasvoi vuodesta 2010 vuoteen 2017 47 prosenttia (7 500 rikoksella). (Poliisitilastosta ei ole saatavissa tietoa siitä kuinka suuri osuus ilmi tulevista petoksista

kohdistuu yrityksiin. Tilasto kuvaa kaiken tyyppisen petosrikollisuuden kehitystä.) Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen tulosten tulkintaa vaikeuttaa myös se, että peräti 51 prosentissa ilmoitettuja petoksia ei uhriksi joutuneelle yritykselle ollut aiheutunut minkäänlaisia vahinkoja. Vuonna 2010 osuus oli ollut 29 prosenttia. Yllättävä havainto oli, että petosrikosten aiheuttama todellinen riski ja vahingot olivat vuosikymmenen mittaan siten vähentyneet.

Työntekijöihin kohdistuneen väkivallan ja uhkailujen riski oli kaupan toimipaikoissa vähentynyt tutkimusten välillä 20 prosentista 17 prosenttiin (kuvio 22). Tämäkään muutos ei ollut tilastollisesti merkitsevää. Samanaikaisesti rikosten vuotuinen keskimäärä yrityksissä, joiden henkilöstöön niitä oli kohdistunut, oli pienentynyt 13:sta yhdeksään.²² Kehitys oli vastakkainen kansallisen rikosuhritutkimuksen näyttämälle trendille työssä kohdatusta väkivallasta. Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan naisten riski kohdata vuoden aikana työssään väkivaltaa kasvoi vuosien 2013 ja 2017 välillä viidestä prosentista seitsemään prosenttiin ja miesten riski kolmesta prosentista neljään prosenttiin (Näsi ym. 2018, 65). Rikosuhritutkimuksesta ei ole saatavissa tarkempia tietoja siitä, minkä tyyppisissä työtehtävissä väkivaltaa kohdataan. Toimipaikkakohtaisen riskin ja ilmoitettujen tapausten määrän väheneminen kaupan toimipaikoissa viittaisi kuitenkin siihen, että kaupan alan työntekijöiden riski kohdata työssään väkivaltaa ei ole seurannut yleiskehitystä.

4.2 Rikosten kustannukset

Taulukko 6 kuvaa rikostyypeittäin kaupan toimipaikkoihin kohdistuneiden rikosten aiheuttamia keskimääräisiä vahinkoja ja vahinkoja aiheuttamattomien rikosten osuutta. Omaisuusrikoksissa keskimääräiset rikoskohtaiset vahingot olivat pienentyneet vuosien 2010 ja 2018 välillä viidessä kysytyistä rikostyypeistä. Vahingonteoissa ja autovarkauksissa vahingot olivat säilyneet aiemmalla tasolla, kun huomioidaan rahan arvon heikentymi-

²² Kysymys työntekijöihin kohdistuvasta väkivallasta ei ollut tutkimuksissa täysin vertailukelpoinen, sillä vuoden 2018 kyselyyn oli lisätty erillinen kysymys työntekijöihin kohdistuneesta toistuvasta häirinnästä ja vainoamisesta. On mahdollista, että vainoamis- ja häirintätapauksia sisältyi vuoden 2010 tutkimuksessa ilmoitettuihin väkivaltakokemuksiin ja kysymys on tuolloin käsitetty laajemmin kuin vuonna 2018. Kun väkivalta- ja vainoamistapaukset lasketaan yhteen, toimipaikkakohtainen rikosriski oli vuonna 2018 20 prosenttia ja tapausten vuotuinen keskimäärä uhriksi joutuneissa toimipaikoissa seitsemän rikosta. Riski oli siten sama kuin vuoden 2010 tutkimuksessa saatu väkivallan ja uhkailujen riski, mutta ilmoitettujen rikosten määrä oli puolittunut.

nen.²³ Myymälävarkauksissa, työntekijöiden tekemissä varkauksissa ja kavalluksissa vahingot olivat kasvaneet.

Taulukko 6 Kaupan toimipaikkoihin kohdistuneiden rikosten aiheuttama keskimääräinen vahinko rikosta kohti euroissa (ml. vain teot jotka aiheuttaneet vahinkoa) ja vahinkoa aiheuttamattomien tekojen prosenttiosuus kaikista teoista

	Keskimääräinen vahinko			Mediaanivahinko			Ei vahinkoa	
	2010 €	2018 €	Muutos %	2010 €	2018 €	Muutos %	2010 %	2018 %
Murto tai murtoyritys	3821	2510	-34	1000	1000	0	6	20
Vahingonteko	1015	1149	+13	400	300	-25	12	10
Varkaus autosta	1141	811	-29	1000	500	+100	0	4
Autovarkaus	6884	7295	+6	1261	8000	+534	0	0
Varkaudet kaikkiaan	340	354	+4	96	60	-38
Asiakkaan tekemä varkaus	228	285	+25	60	60	0	26	18
Työntekijän tekemä varkaus	983	1388	+41	200	329	+65	17	22
Muu varkaus	292	143	-51	90	30	-67	6	6
Työntekijän tekemä kavallus	2416	2944	+22	500	1100	+120	3	32
Petos	1442	858	-41	300	200	-33	29	51
Ryöstö tai ryöstön yritys	1087	868	-20	550	589	+7	29	19
Väkivalta tai uhkailu	1157	178	-85	100	48	-52	88	83
Tietojärjestelmiin hyökkäys	965	2844	+195	334	1000	+199	53	56

Keskiarvoihin saattavat vaikuttaa (varsinkin tapausmäärien ollessa pieniä) suhteettomasti yksittäiset poikkeuksellisen suuret tai pienet arvot. Mediaanivahingoista saa paremman kuvan tyyppitapausten aiheuttamien vahinkojen suuruudesta. Luotettavimman yleiskuvan kehityksestä saa yhdistämällä keskiarvo- ja mediaanitiedot.

Eniten tutkimusten välillä olivat kasvaneet kyberrikollisuuden aiheuttamat vahingot, jotka olivat kolminkertaistuneet. Samalla vahinkoja aiheuttamattomien tekojen osuus oli pysynyt kyberrikollisuudessa käytännössä ennallaan (taulukko 6).

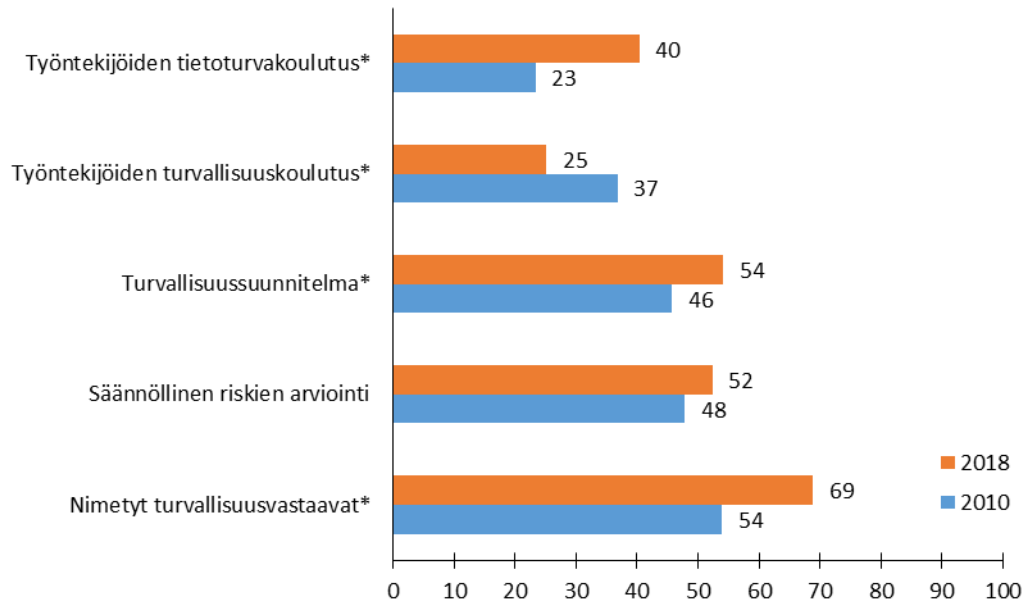
Myös henkilöstörikosten (varkaudet ja kavallukset) tapauskohtaiset vahingot olivat kasvaneet selvästi inflaatiota nopeammin. Kavallusten osalta kasvua loivensi tosin se, että vahinkoa aiheuttamattomien tekojen määrä oli lisääntynyt aineistossa kolmesta 32 prosenttiin.

²³ Vahinkojen suuruus on ilmoitettu taulukossa euroina huomioimatta rahanarvon muutosta. Inflaatio heikensi euron arvoa tutkimusten välillä 10 prosenttia, joten vuoden 2010 vahinkotiedot täytyy kertoa 1,1:llä, jotta ne vastaisivat vuoden 2018 alun hintatasoa.

Ainoa rikostyyppi, jossa tekokohtainen keskimääräinen ja mediaanivahinko olivat pienentyneet selvästi, oli petos. Muutosta korosti se, että samanaikaisesti vahinkoa aiheuttamattomien tekojen osuus oli petosrikoksissa kasvanut 29 prosentista 51 prosenttiin.

4.3 Rikoksilta suojautuminen

Rikostorjunnassa suurimmat muutokset tutkimusten välillä olivat tapahtuneet turvallisuuteen liittyvässä johtamisessa, suunnittelussa ja koulutuksessa sekä kameravalvonnan käytössä (kuviot 23 ja 24).²⁴

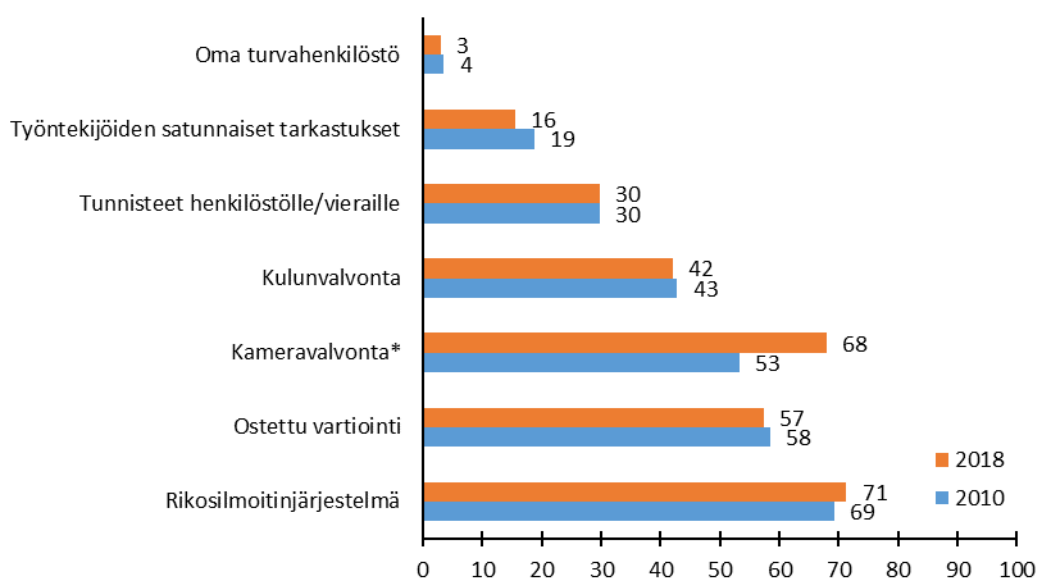
Kuvio 23 Kaupan toimipaikoissa käytetyt turvallisuusjohtamiseen ja turvallisuuskoulutukseen liittyneet toimenpiteet vuosina 2010 ja 2018, % (* p<0,05)

Turvallisuussuunnitelmien laadinta ja toimipaikkakohtaisten turvallisuusvastaavien nimeäminen oli vuonna 2018 yleisempää kuin vuonna 2010 (kuvio 23). Myös työntekijöiden kouluttaminen tietoturvaan liittyvissä kysymyksissä oli yleistynyt selvästi. Tosin edelleen pääosa toimipaikoista ei antanut työntekijöilleen minkäänlaista tietoturvakoulutusta. Lisäksi muun tyyppinen työntekijöille tarjottu turvallisuuskoulutus oli harvinaistunut samalla, kun tietoturvakoulutus oli yleistynyt. Kehitys työntekijöille tarjotus-

²⁴ Prosenttiosuudet laskettu näissäkin kuvioissa kaikista toimipaikoista eli ei vain rikoksia kokeneista ja kysymykset koskivat tutkimusta edeltänyttä 12 kuukauden ajanjaksoa. Tämän alaluvun kuvioissa näytetään ”kyllä” vastanneiden osuus, ”ei” ja ”en osaa sanoa” vastaukset on yhdistetty yhdeksi luokaksi.

sa turvallisuuskoulutuksessa ei siten ollut ollut yksinomaan myönteistä ja edelleen selvä vähemmistö toimipaikoista katsoi minkään tyyppisen työntekijöiden turvallisuuskoulutuksen tarpeelliseksi.

Teknisten ja fyysisten vartiointiratkaisujen käytössä ainoa merkittävä muutos koski kameravalvontaa, jota käyttävien toimipaikkojen osuus oli kasvanut tutkimusten välillä 53 prosentista 68 prosenttiin. Muiden kysytyjen vartiointiratkaisujen käytön yleisyydessä ei ollut 2010-luvulla tapahtunut muutoksia (kuviot 24).

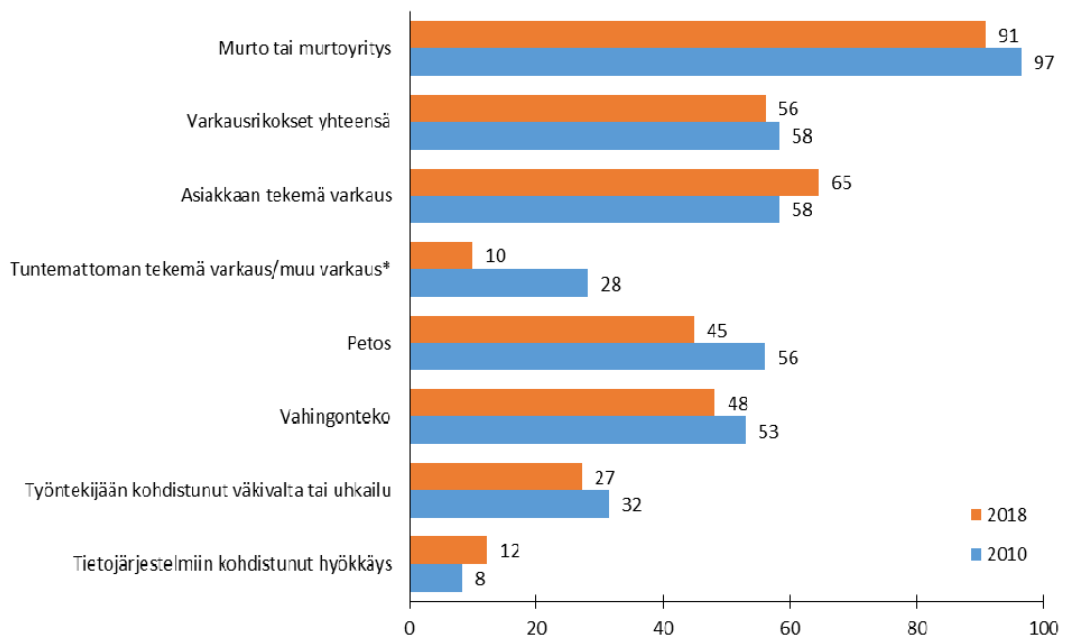

Kuvio 24 Kaupan toimipaikkojen käyttämät tekniset ja fyysiset vartiointiratkaisut vuosina 2010 ja 2018, % (* $p < 0,05$)

4.4 Rikosten ilmoittaminen poliisille

Kuviossa 25 tarkastellaan rikosten poliisille ilmoittamisen yleisyyttä rikostyypeittäin. Mukana ovat omaisuus- ja väkivaltarikoksista rikostyyppit, joiden uhriksi oli vuoden aikana joutunut ainakin toisessa kansallisista uhritutkimuksista vähintään sata toimipaikkaa. Lisäksi mukaan on otettu kyberrikollisuus. Näistä rikostyypeistä ilmoitusaste oli tutkimusten välillä muuttunut tilastollisesti merkitsevästi vain tuntemattomien tekemisissä varkauksissa. Rikostyyppi muodosti varkausrikosten kaatoluokan ja sen koostumus ei välttämättä ollut sama vuonna 2018 kuin vuoden 2010 tutkimuksessa. Tuloksesta ei siten ole syytä tehdä syvällisempiä johtopäätöksiä. Vertailukelpoisin tieto varkausrikoksista oli rikosten kokonaisilmoitusaste (’varkausrikokset yhteensä’). Se oli vuonna 2018 kaksi prosenttiyksikköä pienempi kuin vuonna 2010, muutos ei ollut tilastollisesti merkitsevä.

Yleiskuva oli se, että ilmoitusasteet olivat rikostyyppistä riippumatta pääsääntöisesti hieman laskeneet. Ainoan poikkeuksen muodosti kyberrikollisuus, jossa ilmoitusaste oli selvästi noussut ollen edelleen kuitenkin vain hieman yli 10 prosenttia. Lisäksi tämäkään muutos ei ollut tilastollisesti merkitsevää. Yhteenvedona voidaan todeta, että kaupan alalla ilmoitetaan rikokset poliisille tällä hetkellä yhtä usein kuin kahdeksan vuotta sitten. Ilmoitusalttiudessa ei ole tapahtunut kuluvalle vuosikymmenellä merkittäviä muutoksia.

Kuvio 25 Rikosten ilmoittaminen poliisille rikostyypeittäin vuosina 2010 ja 2018, % osuus toimipaikoista, jotka olivat ilmoittaneet joutuneensa edellisen vuoden aikana rikostyyppin uhriksi (* $p < 0,05$)

5 KANSAINVÄLINEN TUTKIMUS: KIRJALLISUUS-KATSAUS JA TULOSTEN VERTAILU

Ensimmäinen kansallinen yritysuhritutkimus tehtiin vuonna 1990 Alankomaissa ja ensimmäinen kansainvälinen tutkimus neljä vuotta myöhemmin kahdeksassa Euroopan maassa, Australiassa ja Surabajan kaupungissa Indonesiassa. Yksityishenkilöiden rikosten uhriksi joutumista kartoittavien ICVS-tutkimusten kaltaista kansainvälistä kokonaisrikollisuuden seuranta-järjestelmää ei yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden osalta ole kuitenkaan toistaiseksi onnistuttu luomaan. Tämä johtuu yrityskehityksen monimuotoisuudesta aiheutuvista metodologisista haasteista ja tutkimusten korkeista kustannuksista (van Dijk & Terlow 1996; Alvazzi del Frate 2004).

Seuraavassa käsitellään 2010-luvulla julkaistuja kansainvälisiä yritysuhritutkimuksia ja niiden tuloksia. Yritysuhritutkimusten historiaa ja ennen vuotta 2010 julkaistuja²⁵ kansainvälisiä tutkimuksia on tarkasteltu Suomen ensimmäisen kansallisen yritysuhritutkimuksen tutkimuskatsauksessa (Salmi ym. 2011, 97–132).²⁶

Kuluvalla vuosikymmenellä on julkaistu kolmetoista kansallisesti tai alueellisesti kattavaa yritysuhritutkimusta. Ne kuvaavat yrityksiin kohdistunutta rikollisuutta vuosina 2004–2016. Tutkimuksista 11 on tehty Euroopassa, yksi Meksikossa ja yksi neljässä Kiinan kaupungissa (Hongkong, Shanghai, Shenzhen ja Xi'an). Seuraavassa on tiiviisti esitelty näitä tutki-

²⁵ Tässä ja myöhemmin kunkin tutkimuksen kohdalla viitataan tutkimuksen toteuttamisvuoteen. Esimerkiksi Suomen ensimmäiseen kansalliseen yritysuhritutkimukseen, joka toteutettiin vuonna 2010, raportoitiin vuonna 2011 ja kattoi lähinnä vuoden 2009 tapahtumat, viitataan Suomen vuoden 2010 yritysuhritutkimuksena. Tutkimuskirjallisuudessa yleisin tapa viitata uhritutkimuksiin on juuri toteuttamisvuosi, mutta toisinaan viitataan myös tutkimuksen kohteena olleeseen vuoteen tai raportointivuoteen. Tästä johtuen eri maiden tutkimusten vuosiluvuissa esiintyy kirjallisuudessa vaihtelevuutta.

²⁶ Salmi ja kollegat (2011) eivät käsittele aikaisemmista tutkimuksista kolmea tutkimusta. Englannissa ja Walesissa toteutettiin vuonna 1994 kansallisen yritysuhritutkimuksen pilotti, joka käsitti kaupan alan ja teollisuuden. Pohjana oli 4 493 toimipisteen kansallisesti kattava otos, vastausaste oli 67 %. Kyselyn keskeiset tulokset raportoitiin vuonna 1995 julkaistussa tutkimusraportissa (Mirrlees-Black & Ross 1995). Bulgariassa tehtiin vuonna 2000 UNICRI:n toimeksiannosta ICBS-lomakkeeseen perustunut liikemieskysely. Ei ole selvillä, onko tutkimuksen tuloksia koskaan julkaistu. Tutkimus perustui 550 liikemiehen otokseen, vastausaste oli Stankovin mukaan 97 %. Otoksen muodostamistapaa ei ole raportoitu. Tutkimuksen toteutti Vitoshka Research yhdessä Unkarin Gallupin kanssa. Stankov on käsitelty vuonna 2000 englanniksi julkaistussa tiivistelmässä tutkimukseen liittyneitä metodologisia kysymyksiä, muttei tuloksia (Stankov 2000). Salmi ym. 2011 ei mainitse myöskään Kyproksella vuonna 2001 tehtyä kyselytutkimusta yrityksiin kohdistuvista petosrikoksista. Kysely perustui 542 yrityksen kaikki toimialat käsittävään kansallisesti kattavaan otokseen. Vastausaste oli 82 %. Tutkimuksen keskeiset tulokset on julkaistu englanniksi vuonna 2003 (Krambia-Kapardis 2003).

muksia ja selvityksiä. Tarkastelu on jaettu kolmeen osaan: kansainvälisten standardilomakkeiden, kansallisten varsinaisten yritysuhritutkimusten ja barometriselvitysten kuvaamiseen.

Kansainväliset tutkimuslomakkeet

Euroopassa tehdyt tutkimukset ovat kysymyksenasettelujen suhteen kohtuullisen vertailukelpoisia riippumatta kyselyn suunnittelun pohjana käytetystä peruslomakkeesta (ICCS, ICBS, CCBS).

Yhdistyneiden kansakuntien alueiden välisellä rikollisuuden ja oikeuden tutkimuslaitoksella (UNICRI) oli keskeinen asema ensimmäisen vuonna 1994 toteutetun kansainvälisen yritysuhritutkimuksen kyselylomakkeen suunnittelussa. Tämän *International Crime Commercial Surveyn* (ICCS) lomake on sittemmin muodostanut pohjan pääosalle viime vuosikymmenten kansallisissa ja kansainvälisissä yritysuhritutkimuksissa käytetyistä kysymyslomakkeista. Myös niissä kysytyt rikostyypit periytyvät suurelta osin siihen. Lomakkeen jatkokehittely on tapahtunut UNODC:n ja Alankomaiden ja Englannin kansallisten viranomaisten toimesta. Vuonna 2000 UNODC toteutti *Crime International Business Surveyn* (ICBS), jossa käytettiin ICCS-lomakkeen päivitettyä versiota. Suurempia sisällöllisiä muutoksia uuteen lomakkeeseen ei tehty. Sen sijaan vuonna 2006 ensimmäisen kerran käytettyyn *Crime and Corruption Business Surveyn* (CCBS) lomakkeeseen tehtiin merkittäviä korruptiota ja kiristysrikollisuutta koskevia painotusmuutoksia. Kyselylomaketta suunniteltaessa pyrittiin huomioimaan erityisesti kolmannen maailman maiden ja kehittyvien teollisuusmaiden yritysturvallisuustilanteen erityispiirteet. Pieneltä osin lomakkeen sisällön muotoutumiseen vaikuttivat myös Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa 1990-luvulla tehtyjen itärikostutkimusten tulokset. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos ja KRIMO ovat myös myöhemmin olleet kiinteästi mukana kansainvälisten uhritutkimusten metodologian kehittämisessä, muun muassa Tapio Lappi-Seppälä UNODC:n vuoden 2012 Länsi-Balkanin yritysuhritutkimuksen arvioitsijana (Mugellini 2013; Lappi-Seppälä 2014).

Johtavana periaatteena kyselylomakkeiden uudistamisessa on ollut vertailukelpoisuuden säilyttäminen sekä aikaisempiin versioihin että yksityishenkilöihin kohdistuvaa rikollisuutta kartoittaviin uhritutkimuksiin. Kyselylomakkeiden eroja suuremman ongelman tutkimustulosten vertailukelpoisuudelle muodostaa kansallisten tutkimusten toimialakohtainen ja tutkimusmenetelmällinen kirjavuus. Myös vastaajajoukon koostamisessa ja vastausasteissa on ollut merkittäviä eroja (Smith & Harvey 2010). Oman ongelmansa muodostaa myös tulosten epäyhtenäinen, erittelemätön raportointi. Rikos-

riskit eroavat huomattavasti toimialoittain ja eri aikoina eri maissa toteutetut tutkimukset ovat eronneet merkittävästi toimialakohtaiselta kattavuudeltaan. Mikäli tuloksia ei ole raportoitu toimialoittain eriteltyinä, ajallinen ja maiden välinen vertailu on vaikeaa.

Kansalliset yritysuhritutkimukset

Yritysuhritutkimusten kehittämisestä ovat kuluvalle vuosikymmenellä vastanneet pääasiassa Ison-Britannian sisäministeriö (*Home Office*), Yhdistyneiden kansakuntien huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaava toimisto (UNODC) ja Euroopan unioni.

Englannissa ja Walesissa aloitettiin kahden pilottitutkimuksen (1994 ja 2002) jälkeen vuonna 2012 vuotuiset yritysuhrikyselyt (*Commercial Victimization Survey*). Toimialakohtaisen kattavuuden suhteen ratkaisuna on ollut kompromissi, jolla on pyritty maksimoimaan tietosisältö ja minimoimaan kustannukset (Crime against businesses 2013–2018; Commercial Victimization Survey Technical Report 2013–2014). Kaupan ala on mukana pysyvänä osiona muiden toimialojen vaihdellessa. Näin on arvioitu saatavan sekä luotettavaa tietoa yrityksiin ja niiden henkilöstöön kohdistuvan rikollisuuden yleistrendistä että eri toimialojen rikollisuusriskien erityispiirteistä. Verrattuna Alankomaissa vuosina 2004–2010 tehtyihin *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven* -kyselyihin, Englannissa käytetty ratkaisu on mahdollistanut huomattavasti pienemmin otoksin paremman toimialakohtaisen kattavuuden.²⁷ Viime vuosien kyselyissä vastaajaotos on muodostettu Yhdistyneiden kuningaskuntien yritysrekisterin (*Interdepartmental Business Register*) pohjalta, aikaisemmin on käytetty myös muita tietokantoja. Kyselylomake on alun perin luotu ICBS-lomakkeen pohjalta, mutta sitä on kehitetty saatujen kokemusten pohjalta. Englannin yritysuhritutkimukset ovat sekä kyselylomakkeen että käytännön toteutuksen²⁸ osalta olleet tärkein esikuva Suomen kansallisille yritysuhritutkimuksille. Tästä johtuen Suomen ja Englannin tutkimustulosten keskinäinen vertailukelpoisuus on poikkeuksellisen hyvä.

²⁷ Englannin kyselyn keskimääräinen vuotuinen otoskoko on vuosina 2012–2017 ollut 6 000–7 000 toimipistettä vastausasteen ollessa 49–54 prosenttia. Kuuden vuoden aikana tietoja on kerätty yhdeksältä toimialalta. Alankomaiden kyselyissä 2004–2010 vuotuinen keskimääräinen otoskoko oli 36 000 vastausasteen ollessa 38–55 prosenttia ja kyselyn kattaessa viisi toimialaa.

²⁸ Tutkimusten kenttätöiden toteuttaja on vaihdellut, viime vuosien tutkimukset on suorittanut Ipsos MORI Social Research Institute (Commercial Victimization Survey Technical Report 2018; Shury et al. 2005a; Smith & Harvey 2010).

Yksittäisiä ICBS- ja CCBS-metodiin perustuvia kansallisia tutkimuksia on viime vuosina toteutettu myös Italiassa (Mugellini & Caneppele 2012) ja Sveitsissä (Isenring ym. 2013). Toisessa kansallisten yritysuhritutkimusten edelläkävijämaassa, Alankomaissa, vuodesta 2004 alkaen toteutettu viisi toimialaa kattanut vuotuinen yritysuhrikysely on sen sijaan ollut keskeytettyä vuoden 2010 jälkeen. Syyt ovat liittyneet tutkimuksen rahoitukseen (Kalidien & de Heer-de Lange 2015). Tutkimuksen keskeyttämistä on arvosteltu muun muassa poliisin rikosanalyttikoiden toimesta, toistaiseksi ei kuitenkaan ole tiedossa, aiotaanko tutkimus jossain muodossa jälleen tulevaisuudessa käynnistää (Hesseling & Versteegh 2016, 35).

Kuluvan vuosikymmenen laajin yritysuhritutkimus on ollut Euroopan unionissa kesällä 2012 toteutettu, johon osallistui 20 unionin jäsenmaata (Dugato 2013). Euroopan unionin rahoittama ja Transcrimen yhdessä Gallupin kanssa toteuttama tutkimus käsitti kuusi toimialaa (teollisuuden, rakennusalan, kaupan alan, majoitus- ja ravintola-alan, kuljetus- ja huolinta-alan sekä vakuutus- ja rahoitusalan) ja toteutettiin samanaikaisesti Belgiassa, Bulgariassa, Espanjassa, Irlannissa, Itävallassa, Kreikassa, Kyproksella, Latviassa, Liettuassa, Portugalissa, Ranskassa, Romaniassa, Ruotsissa, Saksassa, Slovakiassa, Sloveniassa, Suomessa, Unkarissa, Virossa ja Yhdistyneissä kuningaskunnissa. Kysely oli kaksivaiheinen.²⁹ Tavoiteotokoko vaihteli maittain yritysten kokonaisuudesta riippuen 500:sta 2 000:een tavoitellun kokonaisotoksen ollessa 19 000 yritystä. Suomessa toteutetun osion tavoiteotokoko oli 1 000 toimipistettä tutkimuksen kattamilta kuudelta toimialalta. Otos muodostettiin maasta riippuen vaihtelevien tietokantojen pohjalta, Suomessa lähteenä oli Fonecta.³⁰ Tutkimuksen haastattelut toteutti touko–syyskuussa 2012 Gallup. Ensimmäisen vaiheen vastausaste koko tutkimuksen osalta oli 27 prosenttia. Maakohtaiset vastausasteet vaihtelivat 18 prosentista 52 prosenttiin, Suomessa vastausaste oli 34 prosent-

²⁹ Strukturoiduin CATI-puhelinhaastatteluin kerättiin ensin toimipistekohtaisesti tietoja rikoskokemuksista. Tämän jälkeen rikoksen uhriksi joutuneet toimipisteet ohjattiin täyttämään CAWI-verkkolomake, joka sisälsi yksityiskohtaisia kysymyksiä tapahtuneista rikoksista. Käytetty kyselylomake kehitettiin erityisen asiantuntijaryhmän toimesta nimenomaisesti tätä tutkimusta varten, mutta pääpiirteiltään se muistutti kansainvälisiä ICBS- ja CCBS-lomakkeita. Useimmilla lomakkeen kehittelyyn osallistuneista asiantuntijoista oli vankka tausta aiemmista kansainvälisistä ja kansallisista yritysuhritutkimuksista (Suomesta asiantuntijaryhmään osallistui Kauko Aromaa ja Virosta Andri Ahven). Tutkimuksessa käytetyt kansalliset lomakeversiot perustuivat Gallupin tekemiin käännöksiin englanninkielisestä peruslomakkeesta (Dugato 2013).

³⁰ Kreikassa, Kyproksella, Ruotsissa, Unkarissa ja Virossa perustana oli kansallinen yritysrekisteri, muissa maissa erilaiset kaupalliset yritystietokannat. Otoksissa työntekijämäärältään suuret toimipisteet olivat yliedustettuina ja pienet vastaavasti aliedustettuina, näin pyrittiin takaamaan tulosten mahdollisimman hyvä yleistämiskelpoisuus (Dugato 2013).

tia. Tutkimuksen tulokset on raportoitu sekä maa- että toimialakohtaisesti eriteltyinä, valitettavasti toimialakohtaisia tuloksia ei kuitenkaan ole eritelty maittain (Dugato 2013, 6–19).

Tutkimuksen tulosten käyttöarvoa kansallisissa vertailuissa heikentää useampi seikka. Maakohtainen haastateltujen toimipisteiden määrä (500–2 000) oli pieni suhteessa siihen, että tutkimus kattoi kuusi toimialaa. Esimerkiksi Alankomaiden kansallisissa viiden toimialan yritysuhritutkimuksissa vuosina 2004–2010 haastateltuja toimipisteitä oli vuosittain keskimäärin 16 500. Englannin ja Suomen viime vuosien tutkimuksissa, jotka ovat käsittäneet kahdesta neljään toimialaa, haastateltujen toimipaikkojen määrät ovat vaihdelleet 1 200:sta 2 500:aan. Euroopan unionin vuoden 2012 tutkimuksen tulosten edustavuus on kyseenalainen myös pienen vastausasteen, otoksen muodostamiseen käytettyjen lähteiden moninaisuuden ja kyselyjen kansallisessa toteuttamisessa esiintyneiden eroavuuksien johdosta.

UNODC on toteuttanut kuluneen vuosikymmenen aikana useampia CCBS-lomakkeeseen perustuneita uhritutkimuksia, joiden tavoitteena on ollut, paitsi tiedon kerääminen yrityksiin kohdistuvista rikosriskeistä, myös yritysuhritutkimusten metodologian kehittäminen ja tutkimusten laajentaminen Euroopan ulkopuolelle. Näitä tutkimuksia ovat olleet vuosina 2004–2006 kolmessa manner-Kiinan kaupungissa ja Hongkongin erityishallintoalueella tehty, Kap Verden yritysuhritutkimus vuonna 2006, Nigerian yritysuhritutkimus vuonna 2007 ja Meksikossa ja seitsemässä Länsi-Balkanin valtiossa vuonna 2012 toteutetut yritysuhrikyselyt. Tutkimukset ovat kattaneet pääsääntöisesti kaikki toimialat ja yksityisomisteiset yritykset (Broadhurst ym. 2012; Business, Corruption and Crime 2013; Mugellini 2013; Lappi-Seppälä 2014).

Barometrit ja selvitykset

Varsinaisten yritysuhritutkimusten ohella maailmalla tehdään erilaisia yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta selvittäviä barometri- ja selvitysluonteisia kartoituksia. Tutkimuksen ja barometrin välinen ero ei aina ole yksiselitteinen, mutta kuitenkin olennainen nimenomaan tutkimustoiminnan erityisluonteen hahmottamisessa. Barometrien taustalla on usein yksityisiä tai järjestökentän toimijoita, ja niiden asetelmaa, toteutusta ja vastausastetta ei ole useinkaan avattu yhtä yksityiskohtaisesti kuin tutkimuksissa. Barometrien tulosten yleistettävyyden ja luotettavuuden arvioitavuus on siten normaalisti heikompi (tai jopa mahdoton) toisin kuin tieteellisten periaatteiden mukaisesti tehdyissä tutkimuksissa. Barometrejä luonnehtii myös irralli-

suus kriminologian tai muiden tieteenalojen mittaus- ja teoritraditiosta, mikä näkyy muun muassa selittävien muuttujien ja selittävän tiedonintressin puuttumisena. Usein raporteissa tyydytään esiintyvyyden kuvaamiseen. Barometrejä ei olekaan tarkoitettu tutkimukseen, vaan ongelmien kartoitukseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamistoimintaan.³¹

Viime vuosina tehdyistä barometrityyppisistä kartoituksista maininnan ansaitsevat esimerkiksi Ruotsissa vuonna 2018 *Svenskt Näringslivin* jäsenille suunnattu rikollisuuden suoria kustannuksia kartoittanut verkkokysely. Kyselyyn vastasi 11 prosenttia järjestön 20 000 jäsenyrityksestä. Lisäksi kartoituksessa haastateltiin kymmenkuntaa asiantuntijaa ja käytiin läpi aihepiiriä koskenutta kirjallista verkkoaineistoa ja viranomaistilastoja. Irlannissa *Irish Small and Medium Enterprises Association* tekee säännöllisin väliajoin jäsenilleen rikollisuutta ja sen kustannuksia kartoittavan kyselyn. Etujärjestön 6 000 jäsenyrityksestä on viime vuosien kyselyihin vastannut joka viides. Kysely toteutetaan sähköpostikyselynä. Alankomaissa konsulttiyritys *PwC Nederland* on yhteistyössä Amsterdamin yliopiston kanssa toteuttanut 2010-luvulla useamman yrityksiin kohdistunutta rikollisuutta kartoittaneen verkkokyselyn, tuorein julkaisu on vuodelta 2017. Kohdejoukkona on ollut *Flycatcher*-tutkimuslaitoksen pysyvä vastaajapaneeli. Ruotsin, Irlannin ja Alankomaiden kartoitukset on raportoitu yksityiskohtaisesti ja toimialoittain eriteltyinä. Tutkittavana yksikkönä kaikissa on ollut yritys kokonaisuudessaan, ei yksittäinen toimipiste. Suurin ongelma tulosten yleistämiskelpoisuuden kannalta kaikissa kolmessa on se, etteivät ne perustu satunnaistettuun vastaajajoukkoon eikä vastaajajoukko ole ollut muutoinkaan kansallisesti edustava. Tämä on ongelma myös useimmissa muissa barometri- ja jäsenkyselytyyppisissä yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta koskevissa selvityksissä (*Brottslighetens kostnader för svenska företag 2018*; *ISME National Crime Survey 2016*; *Economic Crime Survey Nederland 2017*).

5.1 Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden kehitys Euroopassa

Yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa on Euroopassa huomattavia maa-kohtaisia eroja niin rikollisuuden tasossa kuin rakenteessakin. Uhritutkimusten mukaan yritysten ja yksityishenkilöiden riski joutua rikoksen uhriksi on läheisesti kytköksissä toisiinsa. Maissa, joissa yksityishenkilöihin

³¹ Suomessa Keskuskaupakamarin selvitykset kuuluvat tähän kategoriaan.

kohdistuvan rikollisuuden taso on korkea, myös yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden taso on korkea, ja vastaavasti matalan rikollisuuden maissa riski joutua rikoksen uhriksi on matala niin yksityishenkilöillä kuin yrityksilläkin. Yritysten parempi mahdollisuus varautua rikollisuuteen ja torjua rikoksia ei siten näyttäisi loppujen lopuksi ratkaisevasti vaikuttavan uhriksi joutumisriskin yleistasoon, vaan olennaisinta on toimiala ja ympäröivän yhteiskunnan yleinen rikollisuuden taso (Alvazzi del Frate 2004, 156–158). Rakenteellisesti yrityksiin kohdistuva rikollisuus eroaa selvästi yksityishenkilöihin kohdistuvasta: yritykset joutuvat pääosin omaisuus- ja talousrikkosten uhreiksi (Alvazzi del Frate 2004, 156–158; van Dijk & Terlow 1996; Crime and Crime Victims in Estonia 1998).

Tässä jaksossa vertailemme eräiden Euroopan maiden yritysuhritutkimusten tuloksia rikollisuuden esiintyvyyden osalta. Tutkimusten menetelmissä (esim. aineistonkeruun tavat) on eroja, joten vertailu on luonteeltaan viitteellistä. Kuluvalla vuosikymmenellä tehtyjen uhritutkimusten mukaan Euroopan unionissa jäsenmaiden väliset erot rikosriskeissä ovat kaupan alalla pienentyneet 1990-luvun ja 2000-luvun alun tilanteeseen nähden samalla kun kaupan toimipisteisiin kohdistuvat rikosriskit ovat merkittävästi pienentyneet (taulukot 7 ja 8).

Taulukko 7 Vuoden aikana omaisuusrikoksen uhriksi joutuneiden osuus **kaupan** alan toimipaikoista 2010-luvun yritysuhrikyselyissä (%; Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2011; Isenring ym. 2013; Dugato 2013; Crime against businesses 2018)³²

	murto	vahingonteko	autovarkaus	petos ³³	varkaus	ryöstö
Alankomaat	10	14	28	..
Englanti	12	9	2	12	27	5
Suomi	10	11	-	12	56	2
Sveitsi	6	9	..
EU 20	11	8	2	>10	>14	8

Kaupan toimipisteisiin kohdistuvan rikollisuuden trendeistä on Euroopasta viimeisten kolmenkymmenen vuoden ajalta parhaiten saatavissa tietoa Alankomaista ja Englannista. Kummassakin maassa kauppoihin kohdistuneet rikokset ovat merkittävästi vähentyneet 1990-luvulta 2000-luvulle. Vuonna 1994 Englannissa 79 prosenttiin kauppoja oli edellisen vuoden aikana kohdistunut rikoksia, vuonna 2017 osuus oli enää 44 prosenttia. Kehitys Alankomaissa oli samansuuntainen: vuonna 1994 pelkästään varkausrikoksia oli kohdistunut 66 prosenttiin kaupan toimipaikkoja, vuonna 2010

³² Kustakin maasta viimeisin julkaistu tutkimus (ks. taulukko 1); Suomesta mukana vuoden 2018 tutkimuksen tulos.

³³ Käsittää myös kavalluksen.

toimipaikoista ylipäättään minkään tyyppisen rikoksen uhriksi oli joutunut 44 prosenttia. Sama muutos on ollut havaittavissa myös Virossa koko yrityselämän osalta: vuonna 1998 72 prosenttiin yrityksiä oli kohdistunut edellisen vuoden aikana rikoksia, vuonna 2007 rikoksen uhriksi oli joutunut vain 36 prosenttia (Crime and Crime Victims in Estonia 1998; Ahven et al. 2008). Muutos on aiheutunut sekä perinteisten omaisuusrikosten että työntekijöihin kohdistuneen väkivallan vähenemisestä (taulukko 8).

Suomesta ei ole suoraan vertailukelpoista aikasarjaa, joka ulottuisi vuotta 2010 edeltävään aikaan. Viitteellisiä tietoja 1990-luvulta on kuitenkin saatavissa Aromaan ja Laitisen vuonna 1993 Turun seudulla toteuttamasta kyselytutkimuksesta. Kaupan alalta tutkimukseen osallistui 55 toimipaikkaa. Varkausrikoksia, vahingontekoja ja työntekijöihin kohdistunutta väkivaltaa koskevat kysymykset olivat pääosin samoin muotoiltu kuin vuosien 2010 ja 2018 kansallisissa yritysuhritutkimuksissa. Tulokset käyvät ilmi taulukosta 8. Vuoden 1993 tuloksia ei voi pitää yleistämiskelpoisina koko maan osalta, vaan ne kuvaavat Turun talousalueen tilannetta ja ovat siltäkin osin vain suuntaa antavia. Vahingontekorikosten ja työntekijöihin kohdistuneiden väkivallanteokojen uhriksi edeltävän vuoden aikana joutuneita toimipisteitä oli vuonna 1993 Turun seudulla selvästi vähemmän kuin koko maassa 2010-luvun kansallisissa yritysuhritutkimuksissa. Varkausrikoksia Turun seudun kauppoihin oli sen sijaan tuolloin kohdistunut vähemmän kuin kuluvalle vuosikymmenellä koko maan kaupan alan toimipaikkoihin (Aromaa & Laitinen 1994).

Taulukko 8 Yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden muutos 1990-luvulta 2010-luvulle rikostyypeittäin **kaupan** toimipaikoissa Suomessa, Alankomaissa ja Englannissa (vuoden aikana uhriksi joutuneita (%); Aromaa & Laitinen 1994; van Dijk & Terlow 1996; Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010; Hopkins 2016; Commercial Victimisation Survey 2015–2018)³⁴

	1993/94	2002/04	2010/14	2017/18
	murto			
Englanti ja Wales	37	25	8	12
Alankomaat	35	15	10	..
Suomi	11	10
	varkausrikokset			
Englanti ja Wales	62	43	27	27
Alankomaat	66	32	28	..
Suomi	[31]*	..	58	56
	vahingonteko			
Englanti ja Wales	22	23	10	9
Alankomaat	18	18	14	..
Suomi	[55]*	..	15	11
	ryöstö			
Englanti ja Wales	4	6	3	5
	petos			
Englanti ja Wales	21	18	8	12
Suomi	11	12
	väkivalta ja uhkailu			
Englanti ja Wales	18	20	11	10
Alankomaat	11	7	6	..
Suomi	[35]*	..	20	17
	rikoskokemuksia kaikkiaan			
Englanti ja Wales	79	74	41	44
Alankomaat	>66	49	44	..

*) Turun talousalue, 55 yrityksen vastaukset (Aromaa & Laitinen 1994). Tieto on luonteeltaan viitteellinen eikä sisällä vertailtavuutta Suomen 2010 ja 2018 tutkimuksiin.

Englannissa ja Alankomaissa jyrkin lasku kauppoihin kohdistuvassa rikollisuudessa tapahtui 1990-luvulla ja 2000-luvun alkuvuosina. Kuluvalla vuosikymmenellä muutokset ovat olleet vähäisiä ja samansuuntaisia kuin Suomessa (taulukko 8). On aiheellista kysyä, ovatko 1990-luvun alun ensimmäisten uhritutkimusten tulokset vertailukelpoisia myöhemmin tehtyjen kanssa. Englannin kehitystä yksityiskohtaisesti analysoineen Matt Hopkinsin (2016) mukaan ne ovat. Arviota tukee myös se, että Englannin ja Alankomaiden yritysuhritutkimusten näyttämä trendi on linjassa viime vuosien rikollisuuden yleistrendin kanssa Euroopassa. Useat tutkimukset viittaavat

³⁴ Suomen vuoden 1993 tiedot Aromaa ja Laitisen (1994) tutkimuksesta Turun seudun yritysten rikosriskeistä, vuosien 2010 ja 2018 tiedot kansallisista yritysuhritutkimuksista.

perinteisen omaisuusrikollisuuden selvään vähenemiseen pääosassa Euroopan maita (Killias & Aebi 2000; Alvazzi del Frate 2004; Hopkins 2016).

5.2 Rikollisuuden yleisyys ja rakenne Suomessa, Englannissa ja Alankomaissa

Edellä kuvattiin yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden muutosta Euroopassa. Tässä huomio kohdistuu rikollisuuden yleisyyteen ja piirteisiin. Suomen vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen keskeisimpiä tuloksia verrataan tuoreimpiin Englannin ja Alankomaiden tutkimuksiin sekä kaupan alan osalta myös Sveitsin tutkimukseen.³⁵ Tavoitteena on tarkastella, poikkeako ja kuinka Suomi tällä hetkellä kaupan ja majoitus- ja ravintola-alan yritysten turvallisuusympäristönä länsieurooppalaisista vertailumaista. Vertailuja punnittaessa on huomioitava, että niissä ei ole kyse yhdestä kansainvälisestä tutkimuksesta, vaan erillisten kansallisten tulosten esittelystä tiiviissä muodossa. Metodologiset tekijät voivat selittää osan eroista.

Omaisuus- ja väkivaltarikollisuus

Useimpien tutkittujen rikollisuuden tyyppien osalta suomalaisten *kaupan alan* toimipisteiden rikosriskit ovat hyvin samanlaisia kuin vertailumaissa (taulukko 9). Yleiskuvasta on kuitenkin kaksi merkittävää poikkeusta: varkausrikokset ja työntekijöihin kohdistuva väkivalta ja uhkailu. Kummassakin rikosriski Suomessa on tällä hetkellä selvästi korkeampi kuin Alankomaissa, Englannissa tai Sveitsissä. Tästä johtuen myös suomalaisten kauppojen yleinen rikosriski on korkeampi kuin vertailumaissa.

Varkausrikoksissa ero syntyy pääasiassa myymälävarkauksista. Niiden uhriksi joutuu vuosittain puolet Suomen kaupoista, mutta vain joka neljäs kauppa Englannissa ja Alankomaissa ja joka kymmenes Sveitsissä. Alankomaiden ja Suomen kyselyiden tulosten pitäisi olla vertailukelpoisia, kummassakin maassa tutkimuksen kohteena ovat olleet vähittäiskaupan toimipaikat. Sen sijaan Englannissa ja Sveitsissä kaupan alan otos on käsittänyt myös tukkukaupan. Tukkukaupan mukana olo ei selitä eroa Suomeen kokonaisuudessaan, mutta on varmasti myötävaikuttanut siihen. Toisaalta

³⁵ Vertailussa on Alankomaiden osalta käytetty vuoden 2010 tutkimusta ja Englannin osalta kaupan alalta vuoden 2017 ja majoitus- ja ravintola-alalta tuoreinta eli vuoden 2014 tutkimusta. Sveitsin osalta on käytetty vuoden 2010 tutkimuksen antamaa keskiarvoa vuosille 2008–2010.

myös yleismaailmallisen vähittäiskaupan hävikkibarometrin (*Global Retail Theft Barometer*) mukaan myymälävarkaudet ovat Suomessa eurooppalaisittain keskimääräistä yleisempiä. Tuoreimman vuosia 2014–2015 koskevan kartoituksen mukaan vähittäiskaupan hävikki oli Suomessa toiseksi suurin osallistuneista 16 Euroopan maasta. Sekä Sveitsissä että Isossa-Britanniassa hävikki oli selvästi Euroopan keskimääräistä vähäisempää. Alankomaissa hävikki oli vuosina 2014–2015 Suomen tasoa, mutta vuosina 2009–2010 huomattavasti Suomea vähäisempää (The New Barometer 2015).

Suomessa myös kaupan työntekijöihin kohdistuu enemmän väkivaltaa ja uhkailuja kuin vertailumaissa. Riski, että henkilökunta joutuu väkivallan tai uhkailun uhriksi vuoden aikana, on kaksinkertainen Englannin ja viisinkertainen Alankomaiden kaupan toimipisteisiin nähden.³⁶ Sekä Suomessa että vertailumaissa yli 90 prosenttia kerrotuista tapauksista oli sanallista uhkailua tai muun tyyppistä uhkaavaksi koettua käyttäytymistä. Fyysiset pahoinpitelyt muodostivat kaikissa niistä kymmenesosan kaupan toimipaikkojen työntekijöihin kohdistuneesta väkivallasta. Koska rikostyyppin rakenne oli siinä suhteessa identtinen Suomessa, Englannissa ja Alankomaissa, merkitsi se sitä, että Suomessa toimialan työntekijöihin kohdistui moninkertainen määrä sekä fyysistä että verbaalista väkivaltaa (ks. jakso 3.5; *Crime against businesses 2013*; *Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2011*).

³⁶ Englannin osalta on tässäkin huomioitava se, että siellä tutkimus on käsittänyt vähittäisliikkeiden lisäksi myös tukkukaupan. Riskiero Suomeen olisi todennäköisesti pienempi jos vertailukohteena olisivat pelkästään englantilaiset vähittäiskaupan toimipaikat.

Taulukko 9 Kaupan toimipaikkoihin edeltäneen vuoden aikana kohdistunut rikollisuus rikostyypeittäin Suomessa, Alankomaissa, Sveitsissä ja Englannissa ja Walesissa, % toimipisteistä (Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2011; Isenring ym. 2013; Crime against businesses 2018).*

Rikostyyppi	Suomi 2018	Alankomaat 2010	Englanti 2017	Sveitsi 2010
	Vain vähittäis- ja autokauppa		Mukana myös tukkukauppa	
Murto (ml. yritys) ³⁷	10	8	12	..
Autovarkaus/ varkaus autosta ³⁸	2	2	2	..
Varkausrikokset yhteensä	56	28	27	11
Asiakkaan tekemä varkaus	46	11–23 ³⁹	24	..
Muu/tuntemattoman tekemä varkaus	25	..	8	..
Henkilöstön tekemä varkaus	2	1	3	..
Petokset ja kavallukset yhteensä	13	3–5	12	8
Ulkopuolisen tekemä petos	12
Henkilöstön tekemä kavallus	2
Vahingonteko	11	14	9	..
Ryöstö (ml. yritys)	2	1	5	..
Työntekijöihin kohd. väkivalta ja uhkailu	17–20 ⁴⁰	5	10	..
Tietojärjestelmiin kohd. hyökkäys	7	8	7	0,4
Epäasiallinen kilpailu	2	2
Yrityssalaisuuden urkinta	1	2
Lahjonta/ kiristys/ korruptio	1	1
Lahjonta	0,5	1
Kiristys	1
Rikoskokemuksia yhteensä	68–70 ⁴¹	44	44	17
Tutkimuksen vastausaste toimialalla	44 %	..	41 %	21 %

* Tutkimusten metodologiassa on ollut eroja, joten vertailu on viitteellinen. Tarkemmin ks. teksti.

Vielä 2000-luvun alussa rikosriskit sekä myymälävarkauksissa että työntekijöihin kohdistuvassa väkivallassa ja uhkailussa olivat Englannissa samalla tasolla kun ne ovat olleet Suomessa kummassakin 2010-luvun tutkimuksessa. Valitettavasti meillä ei ole kansallisesti kattavia vertailukelpoisia tietoja siitä, mikä tilanne oli Suomessa ennen vuotta 2010. Emme tiedä, onko suomalaisten kaupan alan toimipisteiden korkeampi rikosriskien taso verrattuna Englantiin syntynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana vai onko kyse pysyvämmästä ilmiöstä. Aroma ja Laitisen (1994) tulokset Turun talousalueelta viittaisivat siihen, että väkivallan ja sillä uhkaamisen osalta kyse saattaisi olla pysyvämmästä ilmiöstä, mutta varkausrikosten

³⁷ Alankomaat: murto rakennukseen.

³⁸ Alankomaat: automurto.

³⁹ Minimi kuvaa varmoja tapauksia, maksimissa mukana myös epävarmat tapaukset.

⁴⁰ Minimissä mukana väkivalta ja uhkailu, maksimissa mukana myös vaino ja häirintä.

⁴¹ Minimi vertailukelpoinen Englannin tutkimuksen kanssa, maksimi periaatteessa las-kettu samoin kuin Alankomaiden ja Sveitsin luvut.

osalta ei. Ne koskevat kuitenkin vain Turun seudun yrityksiä, eivätkä ole yleistettävissä koko maahan. Alankomaista puolestaan ei ole tietoja vuoden 2010 jälkeiseltä ajalta, joten siltä osin emme tiedä, onko ero alankomaalaisiin yrityksiin edelleenkin ennallaan vai onko siinä tapahtunut vuosikymmenen mittaan muutoksia. Tiedot kokonaishävikistä ja kotitalouksien rikosriskeistä viime vuosilta viittaavat siihen, että varkausrikoksissa ero on saattanut supistua.

Majoitus- ja ravintola-alan tilanne muistuttaa kaupan alalla vallitsevaa (taulukko 10). Suomalaisiin toimipaikkoihin ja niiden työntekijöihin kohdistuu huomattavasti yleisemmin asiakkaiden tekemiä varkauksia sekä väkivaltaa ja sen uhkaa kuin vertailumaissa. Väkivaltarikoksista oli saatavissa toimialalta tarkempia tietoja Suomesta ja Alankomaissa. Suomessa teoista 85 prosenttia ja Alankomaissa 92 prosenttia oli ollut sanallista uhkailua tai muun tyyppistä uhkaavaksi koettua käyttäytymistä. Fyysisiä pahoinpitelyitä oli Suomessa ollut 15 prosenttia ja Alankomaissa kahdeksan prosenttia ilmoitetuista rikoksista. Ainakin Alankomaihin verrattuna majoitus- ja ravintola-alan työntekijöillä ei siten ainoastaan ollut suurempi riski joutua väkivallan uhriksi työssään, vaan heihin kohdistunut väkivalta oli myös selvästi vakavampaa (ks. jakso 3.5; Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2011).

Muiden rikosriskien osalta suomalaisyritysten tilanne ei sen sijaan suuremmin eroa vertailumaiden yrityksistä. Asiakkaiden tekemien rikosten yleisyyden johdosta myös suomalaisten toimipisteiden kokonaisrikosriski on korkeampi kuin vertailumaissa.

Taulukko 10 Majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkoihin edeltäneen vuoden aikana kohdistunut rikollisuus rikostyypeittäin Suomessa, Alankomaissa ja Englannissa ja Walesissa, % toimipisteistä (Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2011; Crime against businesses 2015).*

Rikostyyppi	Suomi 2018	Englanti 2014	Alankomaat 2010
Murto (ml. yritys) ⁴²	9	10	14
Autovarkaus/ varkaus autosta ⁴³	1	1	1
Varkausrikokset yhteensä	35	13	14
Asiakkaan tekemä varkaus	25	7	4
Muu/tuntemattoman tekemä varkaus	12	7	..
Henkilöstön tekemä varkaus	4	3	2
Petokset ja kavallukset yhteensä	13	8	2–6
Ulkopuolisen tekemä petos	12
Henkilöstön tekemä kavallus	2
Vahingonteko	11	13	21
Ryöstö (ml. yritys)	2	1	1
Työntekijöihin kohd. väkivalta ja uhkailu	23–26 ⁴⁴	12	8
Tietojärjestelmiin kohd. hyökkäys	6	7	..
Epäasiallinen kilpailu	8
Yrityssalaisuuden urkinta	2
Lahjonta/ kiristys/ korruptio	1
Lahjonta	0,5
Kiristys	0,6
Rikoskokemuksia yhteensä	61–64 ⁴⁵	37	43
Tutkimuksen vastausaste toimialalla	36	56	..

* Tutkimusten metodologiassa on ollut eroja, joten vertailu on viitteellinen. Tarkemmin ks. teksti.

Tuloksia tarkasteltaessa on huomioitava se, että yrityskulttuuriin liittyvät tekijät, kuten erot tavassa ja alttiudessa ilmoittaa tekoja eteenpäin toimipaikan sisällä tai toimipaikan ja keskusjohdon välillä, voivat vaikuttaa saatuihin tuloksiin. Koska yritysuhritutkimus on toteutettu sijaisarviokyselynä, jossa on kysytty toimipaikan turvallisuusasioista parhaiten tietävältä henkilöltä toimipaikkaan kohdistuvista teoista, erot tekojen raportoinnissa tai työntekijöiden alttiudessa ilmoittaa teoista toimipaikassa eteenpäin vaikuttavat suoraan tuloksiin. Osassa Euroopan maita myös yksityiset turvallisuuspalvelut hoitavat itsenäisesti joidenkin rikosten jatkokäsittelyn eikä toimipaikan turvallisuusvastaava välttämättä saa silloin niistä tietoa. On myös mahdollista, että maissa joissa työvoiman vaihtuvuus on suurta tai joissa hävikin seurantaan ja raportointiin ei kiinnitetä niin paljoa huomiota, tekoja jää havaitsematta enemmän. Toisaalta kaikkien tämän tapaisten kulttuuristen erojen olet-

⁴² Alankomaat: murto rakennukseen.

⁴³ Alankomaat: automurto.

⁴⁴ Minimissä mukana väkivalta ja uhkailu, maksimissa mukana myös vaino ja häirintä.

⁴⁵ Minimi vertailukelpoinen Englannin tutkimuksen kanssa, maksimi periaatteessa laskettu samoin kuin Alankomaiden luku.

taisi vaikuttavan suunnilleen samalla tavoin rikostyyppistä riippumatta. On varsin epätodennäköistä, että tapausten ilmoittaminen tai käsittely eroaisi merkittävästi toisaalta myymälävarkauksissa ja työntekijöihin kohdistuvassa väkivallassa ja toisaalta vahingonteoissa ja petosrikoksissa. Koska riskierot Suomen ja vertailumaiden välillä kohdistuivat käytännössä vain kahteen ensin mainittuun rikostyyppiin ja kaikkien muiden kysytyjen rikostyyppien osalta turvallisuustilanne oli Suomessa sama kuin vertailumaissa, yrityskulttuurin erot voivat tuskin olla pääsyy, saati tyhjentävä syy, havaittuihin eroihin.

Nyt tehdyssä tutkimuksessa alkoholin ja muiden päihteiden mahdollisesta myötävaikutuksesta suomalaisiin yrityksiin kohdistuneisiin asiakkaiden tekemiin rikoksiin kysyttiin vain myymälävarkauksien osalta. Kummallakin tutkituista toimialoista vajaan 40 prosentissa asiakkaiden tekemiä varkauksia tekijän arvioitiin olleen päihtynyt. Osuutta voi pitää suurena. Suomen vuoden 2018 tutkimuksessa ei kysytty sitä, kuinka suuren osuuden alkoholi muodosti kaupoista varastetuista tuotteista. Englantiin tutkimuksessa alkoholi oli vuonna 2017 kohteena seitsemässä prosentissa myymälävarkauksia (Crime against businesses 2018). Väkivaltarikosten osalta Suomen tutkimuksessa ei kysytty tekijän päihtymyksestä.

Uhritutkimustietoja yksityishenkilöihin ja kotitalouksiin kohdistuvasta rikollisuudesta on Suomesta ja vertailumaista saatavissa 2010-luvulta ainoastaan kansallisista tutkimuksista. Tulosten vertailukelpoisuus varsinkin omaisuusrikosten osalta on osin epävarmaa. Tutkimusten antama yleiskuva yksityishenkilöihin kohdistuvasta rikollisuudesta on kuitenkin monessa suhteessa samankaltainen yritysuhritutkimusten antaman kanssa. Vuoden aikana fyysisen väkivallan uhriksi joutuneita oli vuonna 2017 Englannissa 1,8 prosenttia ja Alankomaissa 1,3 prosenttia aikuisväestöstä. Suomessa vuonna 2016 väkivallan vakavuudesta riippuen 4–6 prosenttia. Henkilöön kohdistuneen varkauden uhriksi joutuneita oli Englannissa 0,8 prosenttia, Suomessa 2,8 prosenttia ja Alankomaissa 2,7 prosenttia (Crime in England and Wales 2018; Slachtofferschap criminaliteit 2018; Danielsson & Kääriäinen 2017; Danielsson & Näsi 2018). Yksityishenkilöiden uhrikokemuksia mittaavissa järjestelmissä on menetelmällisiä eroja, jotka voivat selittää eroja (esim. puhelinhaastattelu vs. postikysely). Toisaalta henkirikollisuudessa havaitut erot ovat samansuuntaisia (Lehti 2018). Niin ikään vuonna 2015 julkaistussa, kaikki toimialat käsittäneessä, työntekijöihin työssä kohdistuvaa väkivaltaa, väkivallan uhkaa ja häirintää tarkastelleessa selvityksessä havaittiin, että Suomessa tutkittujen rikosten uhka oli Euroopan unionin keskitasoa korkeampi (Eurofound 2015).

Suomalaisiin kaupan ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkoihin kohdistuvien asiakkaiden tekemien varkauksien ja yritysten työntekijöihin kohdistuvan asiakasväkivallan ja uhkatilanteiden yleisyys verrattuna Isoon-Britanniaan ja Alankomaihin vaikuttaisi siten juontuvan väkivallan ja tietyn-tyyppisten varkauksien suuremmasta esiintyvyydestä ylipäätään suomalaisessa yhteiskunnassa. Kumpaaakin rikostyyppiä koskevat kysymykset ovat olleet identtisesti muotoillut kaikissa verratuissa tutkimuksissa, joten erot eivät voi aiheutua kysymysten muotoilusta.⁴⁶ Havaintoon voivat kuitenkin osin vaikuttaa muut metodologiset seikat, muun muassa tutkimusten yleiseen toteuttamiseen liittyneet, tai kulttuuriset tekijät, kuten se miten yritykset kirjaavat, kertovat ja ymmärtävät niihin kohdistuvaa rikollisuutta. Toisaalta tuloksissa kiinnittyy huomio siihen, että muissa rikoslajeissa ei ole kautta linjan vastaavaa eroa. Jos kyse olisi pelkästään metodisista tai rikollisuuden käsittelyä koskevista kulttuurisista eroista, myös esimerkiksi vahingonteon olettaisi olevan suomalaisissa yrityksissä vertailumaita yleisempää. Erot kohdistuvat kuitenkin selvästi pelkästään asiakkaiden tekemiin varkauksiin ja väkivaltaan ja sen uhkaan. Kriminologisen tutkimuksen piirissä Suomen ja muun läntisen Euroopan ero on ainakin henkirikollisuuden ja muun väkivaltarikollisuuden tutkimuksessa liitetty alkoholisoituneen ja syrjäytyneen miesväestön ongelmiin (Lehti ym. 2018; Ellonen ym. 2018; Näsi ym. 2018). Jatkotutkimuksissa olisi tarpeen selvittää, onko tällä ilmiöllä osuutensa myös yritys- ja työturvallisuuden ongelmiin kaupan alalla sekä majoitus- ja ravitsemustoiminnassa. Nyt havaittu päihtyneiden tekijöiden suuri osuus Suomessa tehdyissä myymälävarkauksissa vaikuttaisi siihen viittaavan.

Lahjonta ja kiristysrikokset

Lahjonta ja kiristysrikoksista on viime vuosien uhritutkimuksista saatavissa tietoja Suomesta ja Sveitsistä kaupan alalta sekä UNODC:n ja Italian kyse-lyistä koko yritys-elämän osalta. Virossa on vuonna 2010 tehty erillistutkimus yrityksiin kohdistuvasta korruptiosta (taulukko 11).

⁴⁶ Olisi ollut mielenkiintoista verrata nyt saatuja tuloksia Euroopan unionin vuonna 2012 toteuttamaan tutkimukseen, jossa Englantia ja Suomea oli tutkittu ainakin periaatteessa yhdenmukaisella metodologialla. Valitettavasti tutkimuksen tulokset on raportoitu niin, ettei se ole mahdollista.

Taulukko 11 Lahjonta- ja kiristysrikosten uhriksi vuoden aikana joutuneiden yritysten osuus kaikista (%) (Lähteenä Virossa Sööt & Vajakas 2010, muissa yritysuhritutkimuksen pääraportti)

Maa	Lahjonta/ korruptio	Kiristysrikokset
Suomi 2018	0,5	1,1
Sveitsi 2010	1,2	0,2
Viro 2010	10,0 ⁴⁷	..
Italia 2008	..	4,5
Albania 2012	15,7	0,5
Bosnia-Herzegovina 2012	10,4	0,7
Kosovo 2012	3,2	0,4
Kroatia 2012	10,7	0,7
Makedonia 2012	6,5	0,9
Montenegro 2012	3,2	0,6
Serbia 2012	17,0	1,0
Meksiko 2012 ⁴⁸	28,7	16,9
Kiina 2006	6,0	2,3

Suomi ja Sveitsi: kaupan ala, muut maat: kaikki yksityisytykset

Tutkimustuloksia verrattaessa on huomioitava, että uhritutkimusten kysymysten muotoilussa on ollut merkittäviä eroja. Erityisesti näin on ollut korruptiota koskevissa kysymyksissä. Suomen, Viron ja Sveitsin kyselyissä korruptio on määritelty laajemmin kuin muissa taulukon 11 sisältämissä tutkimuksissa.⁴⁹ Tulokset vahvistavat käsitystä, että Suomessa suorien lahjusvaateiden kautta harjoitettava viranomaiskorruptio on erittäin vähäistä myös yrityssektorilla.

Kiristysrikollisuuden osalta parhaiten vertailukelpoisia Suomen tutkimuksen kanssa ovat viime vuosien eurooppalaisista kyselyistä Sveitsin ja Italian tutkimukset.⁵⁰ Sveitsiin verrattuna kaupan alan yrityksiin on Suomessa kohdistunut suhteellisen paljon kiristysrikoksia. Valitettavasti Sveitsin tutkimusraportti ei mahdollista eron syiden tarkempaa analysointia.

⁴⁷ Edellisen vuoden aikana lahjusvaatimuksen uhriksi joutuneiden osuus, lahjuksen maksaneita oli kolme prosenttia.

⁴⁸ Toimipaikkakohtaisia rikosriskitasoja ei ole raportoitu. Luvut ovat viitteellisiä ja saatu jakamalla ilmoitettujen rikosten määrä haastateltujen toimipaikkojen määrällä. Kiristysrikokset eivät sisällä ihmiskaappauksiin liittyviä kiristysrikoksia.

⁴⁹ Suomen, Sveitsin ja Viron kyselyt ovat käsittäneet kaiken tyyppisen lahjonnan ja sekä lahjusten maksamisen että niiden vaatimisen. Länsi-Balkanin, Meksikon ja Kiinan tutkimukset ovat käsittäneet vain lahjusten maksamisen virkamiehille. Toisaalta rikollisuustasot on laskettu niissä ainoastaan viranomaiskontakteja omanneiden yritysten osalta. Kiristysrikoksia koskevat kysymykset ovat olleet muotoilultaan vertailukelpoisempia. Tosin niissäkin on ollut vaihtelua, esimerkiksi Meksikossa ihmiskaappauksen avulla tehty kiristys on erotettu muista kiristyksistä.

⁵⁰ On todennäköistä, että Länsi-Balkanin alueella toteutettujen tutkimusten tulokset eivät tältä osin ole luotettavia. Verrattuna Italiaan, missä kiristysrikosten uhriksi on vuoden aikana joutunut 4,5 prosenttia yrityksistä ja alueelliset luvut vaihtelevat pohjoisen kolmesta prosentista etelän yhdeksään prosenttiin, Länsi-Balkanin tasot vaikuttavat epäuskoittavilta.

Italiaan verrattuna kiristysrikollisuus on Suomessa harvinaista kuten myös Meksikoon ja Kiinaan verrattaessa. Erot vaikuttavat loogisilta sen perusteella, mitä tiedämme järjestäytyneen rikollisuuden aktiivisuudesta Suomessa ja näissä maissa.

Tietojärjestelmiin kohdistuneet hyökkäykset

Kyberrikollisuudesta on saatavissa tietoja Suomen, Englannin ja Sveitsin tutkimuksista. Tämänkin rikostyyppin kohdalla tutkimusten kysymykset ovat poikenneet toisistaan. Englannin kyselyissä kyberrikollisuutta koskeva kysymys on muotoiltu Suomen kyselyä laajemmin, mutta sen avulla saadut tiedot ovat tosiasiallisesti vastanneet Suomesta saatuja. Tulokset ovat siten vertailukelpoisia. Sveitsin kyselyn kysymyksen tarkasta muotoilusta ei ole saatavissa tietoa. Sveitsissä on syytä huomioida myös aikaisempi tutkimusajankohta: kysely koskee vuosina 2008–2010 tapahtuneita rikoksia. Suomen kysely ja Englannin kysely kaupan alan osalta koskevat vuoden 2017 tapahtumia. Englannin majoitus- ja ravintola-alaa koskevat tiedot ovat vuoden 2014 rikoksista. Kyberrikollisuus ei ole viimeisten kymmenen vuoden aikana ainoastaan kehittynyt ja kasvanut nopeasti, vaan myös sitä koskeva tietoisuus ja kyky havaita rikoksia ovat parantuneet.

Toimipaikkoihin kohdistuneen kyberrikollisuuden yleisyys on tällä hetkellä Suomessa ja Englannissa samaa tasoa. Kummassakaan maassa ei näyttäisi olevan eroa myöskään kaupan ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkojen rikosriskin välillä. Sveitsin tuntuvasti matalampi riskitaso kaupan alan yritysten kohdalla ei selittyne pelkästään kymmenen vuotta aikaisemmalla kyselyajankohdalla, vaikka se varmasti onkin myötävaikuttanut.

Englannissa yleisin toimipaikkoihin kohdistunut kyberrikollisuuden muoto on tietokonevirus. Kaupan alalla niiden uhriksi oli vuonna 2017 joutunut edellisen vuoden aikana neljä prosenttia ja majoitus- ja ravintola-alalla vuonna 2014 viisi prosenttia toimipaikoista. Toiseksi yleisin rikostyyppi on tietojärjestelmän hakkerointi (kummallakin toimialalla 2 % toimipaikoista). Kaupan alalla kyberrikollisuuden kehitystä on mahdollista Englannissa myös seurata vuosien 2013 ja 2017 välillä: jonkinlaista tietoisuuden kehitystä indikoi se, että viruksien uhriksi joutuneiden toimipaikkojen osuus putosi ajanjaksolla yhdeksästä prosentista neljään prosenttiin. Muilta osin rikollisuuden rakenne pysyi ennallaan.

5.3 Rikollisuuden kustannukset

Rikosten aiheuttamia kustannuksia on ongelmallista selvittää ja vielä ongelmallisempaa vertailla kansainvälisesti. Vertailuissa yleisiin mittausongelmiin liittyvät muun muassa mittausajankohtien (ja niiden hintatasoon aiheuttamien muutosten), yleisten kustannustasojen sekä valuuttojen erot. Parhaiten tietoja on viime vuosilta saatavissa Suomesta ja Englannista toimialakohtaisten suorien keskikustannusten eroista rikostyypeittäin ja rikostyyppien osuuksista rikosten aiheuttamista suorista kokonaiskustannuksista (taulukko 12).

Taulukko 12 Suorat kustannukset rikosta kohti rikostyypeittäin (Crime against businesses 2014)⁵¹

Rikostyyppi	Kauppa		Majoitus ja ravintolat	
	Suomi (€)	Englanti (€)	Suomi (€)	Englanti (€)
Rikoskohtainen keskiarvo				
Asiakkaan tekemä varkaus	235	207	101	142
Työntekijän tekemä varkaus	1 082	5 571	431	1 082
Muu varkaus	134	1 207	190	557
Varkaus autosta	780	1 496	73	..
Murto	2 007	6 814	767	1 275
Vahingonteko	1 040	762	1 079	853
Petos ⁵²	858	4 853	764	1 334
Kavallus ⁵³	2 944	4 267	4 113	..
Mediaanikustannukset				
Asiakkaan tekemä varkaus	50	49	20	49
Työntekijän tekemä varkaus	40	155	48	247
Muu varkaus	30	185	30	136
Varkaus autosta	500	555	49	..
Murto	700	1 696	300	444
Vahingonteko	300	170	500	155
Petos ⁵⁴	200	345	200	99
Kavallus ⁵⁵	1 100	616	610	..

Rikoskohtainen keskikustannusrakenne rikostyypeittäin on Suomessa ja Englannissa ollut viime vuosina hyvin samankaltainen molemmilla tutkituista toimialoista. Kummassakin maassa asiakkaiden tekemät varkaudet

⁵¹ Suomen kustannukset kohdistuvat pääosin vuodelle 2017, Englannin kustannukset vuodelle 2012. Punnan keskikurssi vuonna 2012 oli 1 EUR = 0,81087 GBP. Englannin tiedot on muunnettu euroiksi sitä käyttäen. Englannin tietoja ei ole inflaatiokorjattu. Vuoden 2012 euron arvo vuoden 2017 arvoon verrattuna on 1 EUR (2017) = 1,0346 EUR (2012) (Suomen pankki; Tilastokeskus).

⁵² Laskettu tapauksista joista aiheutunut vahinkoa.

⁵³ Laskettu tapauksista joista aiheutunut vahinkoa.

⁵⁴ Laskettu tapauksista joista aiheutunut vahinkoa.

⁵⁵ Laskettu tapauksista joista aiheutunut vahinkoa.

aiheuttavat pienimmät suorat mediaanikustannukset rikosta kohti. Kaupan alalla liikemurtojen, kuljetusvälineistä tapahtuneiden varkauksien ja kavallusrikosten mediaanikustannukset ovat korkeimmat. Majoitus- ja ravintolalalla Suomessa murrot, kavallukset ja vahingonteot ovat aiheuttaneet korkeimmat mediaanikustannukset, Englannissa puolestaan murrot ja henkilöstön tekemät varkaudet. Ero voi olla osin näennäinen, sillä Suomessa kavalluksiksi katsotut teot on Englannissa sisällytetty todennäköisesti henkilöstön tekemiin varkauksiin.

Vaikka varkausrikosten aiheuttamat kustannukset rikosta kohden ovat suhteellisen pienet, rikosten suuri määrä aiheuttaa sen, että ne kummassakin maassa muodostavat valtaosan kumpaankin toimialaan kohdistuneen rikollisuuden suorista kokonaiskustannuksista.

5.4 Rikosten ilmoittaminen poliisille

Suomessa ja Englannissa rikostyyppien ja toimialojen väliset erot rikosten poliisille ilmoittamisalttiudessa ovat samanlaiset. Yleisessä rikosten poliisille ilmoittamishalukkuudessa maiden välillä on sen sijaan selviä eroja, eivätkä myöskään muutokset ilmoitusasteissa ole kuluvan vuosikymmenen aikana olleet kaupan alalla kaikilta osin samanlaisia (taulukko 13).

Taulukko 13 Viimeisen rikosten ilmoittaminen poliisille rikostyypeittäin (%) (Crime against businesses 2015 ja 2018)

Rikostyyppi	Kauppa		Majoitus ja ravintolat	
	Suomi	Englanti	Suomi	Englanti
Asiakkaan tekemä varkaus	65	36	48	23
Työntekijän tekemä varkaus	5	26	18	..
Muu varkaus	10	30	24	42
Murto (ml. yritys)	91	85	93	92
Vahingonteko	48	43	47	40
Petos	45	31	47	37
Kavallus	8	..	23	..
Väkivalta ja uhkailu	27	40	25	42

Tuoreimpien kyselytulosten mukaan kummallakin toimialalla asiakkaan tekemät varkaudet ilmoitettiin Englannissa huomattavasti harvemmin poliisille kuin Suomessa. Sen sijaan työntekijöihin kohdistunut väkivalta ilmoitettiin poliisille yleisemmin Englannissa kuin Suomessa, sama päti työntekijöiden tekemiin varkaus- ja kavallusrikoksiin kaupan alalla (majoitus- ja ravintoalalta tätä tietoa ei Englannista ollut saatavissa).

Viime vuosien kehitys ilmoittamisasteessa on Suomessa ja Englannissa ollut osin erilainen. 2010-luvun kuluessa ilmoitusaste myymälävarkauksis-

sa kasvoi Suomessa seitsemän ja pieneni Englannissa viisi prosenttiyksikköä. Väkivaltarikoksissa ilmoitusaste pieneni Suomessa viisi ja kasvoi Englannissa 11 prosenttiyksikköä. Henkilöstörikoksissa ilmoitusasteet laskevat kummassakin maassa, mutta Englannissa huomattavasti vähemmän kuin Suomessa, missä ne suorastaan romahtivat.

6 YHTEENVETO

Vuonna 2018 toteutettu yritysuhritutkimus on järjestyksessään toinen Suomessa toteutettu kansallinen yritysuhritutkimus. Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella rikollisuuden määrää, piirteitä, rikosriskejä sekä rikollisuuden aiheuttamia haittoja yrityksille ja työntekijöille. Lisäksi tutkittiin rikoksilta suojautumisen keinoja ja tekojen ilmoittamista poliisille. Tutkimukseen osallistui 1 195 toimipaikkaa, joista 660 vähittäiskaupan alalta ja 535 majoitus- ja ravitsemistoimialalta. Tutkimus on kansallisesti edustava ja se kattaa koko Suomen alueen. Tutkimus toteutettiin strukturoituna kyselynä, joka tehtiin puhelinhaastatteluna. Vähittäiskaupan toimiala oli mukana myös ensimmäisessä Suomessa toteutetussa kansallisessa yritysuhritutkimuksessa (Salmi ym. 2011). Majoitus- ja ravintola-ala oli nyt toteutettavassa tutkimuksessa mukana ensimmäistä kertaa.

Suomen kansallisten yritysuhritutkimusten esikuvina ovat olleet kansainväliset yritysuhritutkimukset, erityisesti Englannin ja Walesin vuotuisen *Commercial Victimization Survey*. Vuoden 2018 tutkimuksen asetelma mahdollisti siten kansainvälisen ja kansallisen vertailun. Kahdeksan vuoden takaiseen ensimmäiseen kansalliseen yritysuhritutkimukseen nähden vuoden 2018 kyselyä kehitettiin lisäämällä muutamia kysymyksiä uusista tekemuodoista, uusista rikostorjunnan muodoista sekä kartoittamalla laajemmin työntekijöihin kohdistuneiden tekojen vaikutuksia. Perusrakennetta ja toteuttamistapaa ei kuitenkaan muutettu.

6.1 Rikollisuuden yleisyys ja riskitekijät

Vähittäiskaupan ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkoihin oli kohdistunut monen tyyppisiä rikoksia, rikollisuuden päätyypin kummallakin toimialalla muodostivat kuitenkin omaisuusrikokset. Vuoden 2010 tutkimuksessa havaittiin, että teollisuuden toimialaan kohdistui huomattavasti vähemmän rikoksia ja rikoshaittoja kuin vähittäiskaupan alaan (Salmi ym. 2011). Vähittäiskaupan ja majoitus- ja ravintola-alan välillä vastaavanlaisia eroja ei nyt havaittu, vaan kumpaankin toimialaan kohdistuva rikollisuus, rikosriskit, haitat ja ilmoitusalttius olivat suhteellisen samanlaisia. Jonkin verran eroavuuksia esiintyi rikosten yleisyydessä ja piirteisä, mutta ne eivät olleet niin suuria kuin kaupan ja teollisuuden väliset.

Kaupan alan toimipaikoista 71 prosenttiin ja majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista 65 prosenttiin oli kohdistunut ainakin yksi kysytyistä 18 rikostyyppistä viimeisen 12 kuukauden aikana. Vertailun vuoksi mainitta-

koon, että vuonna 2010 teollisuustoimipaikoista vastaava osuus oli vain 26 prosenttia (Salmi ym. 2011). Ehdottomasti yleisimpiä kysytyistä rikosmuodoista molemmilla toimialoilla olivat varkausrikokset. Kaupan toimipaikoista varkausrikosten uhriksi oli edeltäneen vuoden aikana joutunut 56 prosenttia, majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista 35 prosenttia. Toinen yleinen rikostyyppi oli työntekijöihin kohdistunut väkivalta ja uhkailu. Kun mukaan laskettiin myös vainoamis- ja häirintätapaukset, rikoksia oli vuoden aikana esiintynyt 20 prosentissa kaupan toimipaikkoja ja 26 prosentissa majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkoja.

Petoksista, vahingonteoista tai murroista ja murtoyrityksistä kertoi molemmilla toimialoilla joka kymmenes toimipaikka. Erilaisista kyberrikoksista raportoi kaupan alalla seitsemän prosenttia ja majoitus- ja ravintola-alalla kuusi prosenttia toimipaikoista. Uusina tekemuotoina tiedusteltiin, onko toimipaikan työntekijään kohdistunut toistuvaa häirintää tai vainoamista, josta raportoi kaupan alalla kuusi prosenttia ja majoitus- ja ravintola-alalla seitsemän prosenttia. Lisäksi uutena tekona kysyttiin, ovatko alueella toimivat saman toimialan kilpailevat yritykset rikkoneet työntekijöiden lailla suojattuja oikeuksia, hankkien näin laitonta kilpailuetua. Tämä oli yleisempää majoitus- ja ravintola-alalla (8 %) kuin kaupan alalla (2 %).

Kyselyssä kysytyistä tekotyypeistä harvinaisimpia molemmilla aloilla olivat alihankkijan tekemä varkaus, kiristys, lahjonta, yrityssalaisuuden urkinta, työntekijän tekemä kavallus, autovarkaus, varkaus autosta, työntekijän tekemä varkaus sekä ryöstö tai sen yritys. Vertailtaessa toimialoja keskenään yhteenvetona voidaan todeta, että kaupan alalla korostuivat varkaudet ja majoitus- ja ravintola-alalla korostuivat työntekijään kohdistuneet teot sekä kilpailuetu (työntekijöiden lailla suojattujen oikeuksien rikkominen kilpailevissa yrityksissä).

Toimipaikkoihin kohdistuva rikollisuus ei jakaudu tasaisesti vaan tutkimuksessa havaittiin, että osa toimipaikoista oli kokenut runsaasti rikoksia ja osa ei ollenkaan. Kaupan alalla lähes 40 prosenttia ei ollut kokenut kyselyssä kysytyjä tekoja vuoden aikana ja vastaava luku majoitus- ja ravintola-alalla oli hieman yli 40 prosenttia. Vastaavasti pieni osa toimipaikoista oli ollut jopa yli sadan rikoksen kohteena vuoden aikana (kaupan alalla 6 % ja majoitus- ja ravintola-alalla 3 %). Molemmilla toimialoilla oli havaittavissa, että mitä suurempi toimipaikka oli kyseessä, sitä laajemmin ja enemmän rikoksia oli koettu.

Molemmilla toimialoilla toimipaikkoihin, joissa oli runsas asiakasmäärä (yli 500 vuorokaudessa) sekä pitkät ja myöhäiset aukioloajat, kohdistui eniten rikoksia. Kaupan alalla rikosriskiä lisäsi myös toimipaikan sijainti ostoskeskuksessa. Yritysten rikostorjunnan kannalta nämä ovat haasteellisia tekijöitä, koska on yrityksen edun mukaista että asiakkaita käy paljon ja

että aukioloaika on pitkä. Toisaalta näiden tekijöiden huomiointi auttaa ymmärtämään sitä, miksi juuri asiakaskontaktitoimialoilla rikollisuus on yleistä. Myös eräät toiminta-alueen piirteet olivat yhteydessä korkeampaan rikosten määrään. Näistä merkittävin molemmilla toimialoilla oli lähiympäristössä esiintyvä häiriökäyttäytyminen.

6.2 Rikoksista ilmoittaminen viranomaisille ja rikoksilta suojautuminen

Niin kaupat kuin majoitusliikkeet ja ravintolatkin ilmoittivat murrot ja murtoyrietykset sekä ryöstöt tai ryöstöyrietykset lähes aina poliisille. Noin puolet asiakkaan tekemistä varkauksista, vahingonteoista ja petoksista ilmoitettiin poliisille molemmilla toimialoilla (kaupan alalla jopa 65 % asiakkaan tekemistä varkauksista). Tuntemattoman tekijän ja työntekijän tekemiä varkauksia ilmoitettiin tuntuvasti harvemmin. Työntekijään kohdistunut väkivalta tai uhkailu ilmoitettiin poliisille joka neljännen teon yhteydessä molemmilla toimialoilla. Toistuva häirintä tai vainoaminen oli ilmoitettu poliisille kaupan alalla 18 prosentissa tapauksia ja majoitus- ja ravintola-alalla 26 prosentissa tapauksia. Toimialojen väliltä ei juurikaan löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja ilmoitusalttiudessa olipa kyse mistä tahansa kysytyistä rikostyypeistä.

Kolmen tekotyypin osalta kysyttiin teon ilmoittamisesta yksityiselle turvallisuusalalle tai rikoksen ilmitulosta turvallisuusalan kautta. Kysytyissä tekotyypeissä se havaittiin suhteellisen yleiseksi. Yli puolet murroista ja noin joka neljäs vahingonteko oli ilmoitettu yksityiselle turvallisuusalalle. Kaupan alalla asiakkaan tekemistä varkauksista 37 prosenttia ja majoitus- ja ravintola-alalla 19 prosenttia oli niin ikään ilmoitettu yksityiselle turvallisuusalalle.

Omaisuuheen kohdistuvat rikokset ilmoitettiin useammin poliisille kuin työntekijöihin kohdistuvat. Tämä selittyi todennäköisesti ainakin osin vakuutuskäytännöillä. Vastaajat mainitsivat ilmoittamatta jättämisen syyksi myös sen, ettei siitä nähdä olevan hyötyä tai että rikoksen varsinaisena uhriina ollut työntekijä ei halunnut ilmoittaa tekoa poliisille. Selkeästi yleisin syy jättää rikos ilmoittamatta poliisille oli kaikkien rikostyyppien kohdalla se, että tapaus koettiin vähäpätöiseksi. Myös ilmoituksen teon työläisyys ja aikaa vievyys tuotiin esiin, samoin se, ettei tekijästä useinkaan ollut tietoa. Toisaalta osassa työntekijöihin kohdistuvista teoista kerrottiin niiden olevan niin arkipäiväisiä, ettei ilmoituksia poliisille kannattanut tehdä. Työsuojausnäkökulmasta huomiota tulisi kiinnittää siihen, että työntekijöiden

kokemat rikos- ja uhkatilanteet jäivät tutkituilla toimialoilla keskimääräistä huomattavasti useammin piilorikollisuudeksi.

Toimipaikat käyttivät varsin kattavasti erilaisia rikoksilta suojautumisen keinoja. Molemmilla toimialoilla toteutettiin turvallisuusjohtamista ja henkilöstön turvallisuuskoulutusta laajasti. Yleisimmät vartiointiin liittyvät ratkaisut, joita käytettiin yli puolessa toimipaikoista molemmilla aloilla, olivat rikosilmoitinjärjestelmät, kameravalvonta sekä turvallisuusalan yritykseltä ostettu vartiointi. Niin ikään sopimuksia ja taustaselvityksiä käytettiin työntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden taholta tulevien mahdollisten uhkien torjuntaan. Pääosalla toimipaikoista oli rikosvahinkovakuutus ja hävikkiä seurattiin säännöllisesti. Kaikkein laajimmin käytettiin erilaisia tietoturvatoinenpiteitä.

6.3 Rikollisuuden aiheuttamat kustannukset ja haitat toimipaikoille ja työntekijöille

Rikollisuudesta oli aiheutunut monenlaisia haittoja: menetettyä työaikaa, suoria kustannuksia sekä työntekijöille aiheutuneita fyysisiä ja henkisiä traumoja. Eniten aikaa vieviä rikoksia olivat kaupan alalla asiakkaiden tekemät varkaudet, kun tarkastellaan selvittelyyn kuluvaan aikaan suhteessa tapausmääriin. Majoitus- ja ravintolatoimialalla eniten aikaa veivät työntekijän tekemät kavallukset.

Suorissa rikosvahingoissa haitari oli laaja: huomattava osa rikoksista ei ollut aiheuttanut lainkaan kustannuksia kun taas osasta oli aiheutunut satojen tuhansien eurojen vahingot. Kun tarkasteltiin kustannusten keskiarvoa suhteessa rikosten yleisyyteen, havaittiin, että kaupan alalla varkaudet aiheuttivat selvästi suurimman osan rikollisuuden kokonaiskustannuksista johtuen niiden suuresta määrästä. Varkauksien ohella vahingonteot ja hyökkäykset tietojärjestelmiin aiheuttivat merkittävän kustannusrasituksen. Majoitus- ja ravintola-alalla työntekijöiden tekemät kavallukset aiheuttivat tekotyypinä suurimmat vahingot harvinaisuudestaan huolimatta. Syynä oli yksittäisten tekojen synnyttämien vahinkojen suuruus. Vahingonteot, asiakkaiden tekemät varkaudet ja kyberrikollisuus aiheuttivat toimialalla niin ikään merkittäviä vahinkoja.

Kun tarkasteltiin muita haittoja kuin taloudellisia vahinkoja ja työtunteja, kuten työntekijälle aiheutuneita haittoja ja toimipaikkaan kohdistuneita muita haittoja, toimialojen välillä ei havaittu eroja. Molemmilla toimialoilla lähes joka kymmenes työntekijä oli kokenut pelkoa työmatkalla tai työpaikalla rikollisuuden tai sen uhkan takia. Muutama prosentti vastaajista

ilmoitti myös työntekijän kokemista vaikeuksista selvitä työtehtävistä, terveysongelmista, sairauslomasta tai työkyvyttömyydestä sekä toimipaikan vaikeuksista saada työvoimaa tai menettäneensä asiakkaita. Toimipaikoista noin joka kymmenes oli kokenut jonkin näistä kysytyistä rikollisuuden tai sen uhan aiheuttamista haitoista. Toimipaikan siirtämis- tai lopettamispaine rikollisuuden takia oli hyvin harvinaista. Paljon rikoksia kokeneet toimipaikat kokivat muita selvästi enemmän myös rikollisuudesta tai sen uhasta aiheutuneita haittoja.

Työntekijöihin suoraan kohdistuvien tekojen osalta kysyttiin erikseen niiden aiheuttamista haitoista. Yleisin mainittu väkivallan tai sen uhan seuraus oli molemmilla toimialoilla työntekijälle syntynyt pelko työmatkaa tai työpaikkaa kohtaan. Kaupan alalla kahdeksan prosenttia vastaajista kertoi työntekijän saaneen väkivallan takia fyysisen vamman (vähintään ruhjeen, mustelman tai haavan). Majoitus- ja ravintola-alalla kolme prosenttia kertoi työntekijän saaneen fyysisen vamman. Tämän lisäksi raportoitii muista työntekijälle aiheutuneista terveysongelmista (kuten fyysiset oireet, traumat, stressi tai masennus). Kaupan alalla kerrottiin väkivallan tai sen uhan aiheuttaneen myös työpaikan tai työtehtävien vaihtoaikkeitä, vaikeuksista selvitä työtehtävistä, motivaatio-ongelmia ja työkyvyttömyyttä.

Vainon tai toistuvan häirinnän osalta erilaisista terveysongelmista raportoitii neljäsosasta tapauksia molemmilla toimialoilla. Lisäksi kaupan alalla kerrottiin usein vainon tai toistuvan häirinnän aiheuttamasta pelosta, vaikeuksista selvitä työtehtävistä tai motivaatio-ongelmista. Muina aiheutuneina haittoina kerrottiin avovastauksissa vahvasta ahdistuksesta, ärsytyksestä, henkisestä haitasta, työn keskeyttämistä sekä työvuorojen vaihtamisesta turvallisempaan ajankohtaan. Majoitus- ja ravintolatoimipaikoissa kerrottiin muutamassa tapauksessa työntekijän harkinnasta vaihtaa työpaikkaa tai työpaikan tai tehtävän vaihtamisesta, aiheutuneesta pelosta ja fyysisestä vammasta. Molemmilla toimialoilla kerrottiin lisäksi työntekijöiden sairauspoissaoloista vainon tai toistuvan häirinnän takia.

Kaupan alalla joka viides työntekijä oli saanut ryöstön tai sen yrityksen takia fyysisen vamman (vähintään ruhjeen, mustelman tai haavan). Lisäksi raportoitii sairauspoissaoloista, muista terveysongelmista sekä pelosta työmatkalla tai työpaikalla. Majoitus- ja ravintolatoimipaikkoihin kohdistuneista ryöstöistä tai ryöstön yrityksistä aiheutuneista haitoista kerrottiin työstä poissaolosta, terveysongelmista sekä teon aiheuttamasta pelosta. Tulosten perusteella havaitaan että rikokset olivat aiheuttaneet monenlaisia fyysisiä ja henkisiä haittoja sekä kustannuksia ja menetettyä työaika, joilla oli suoria vaikutuksia työntekijöille ja toimipaikoille.

6.4 Kaupan alan turvallisuustilanteen kehitys 2010-luvulla

Kauppojen toimipaikkakohtaiset rikosriskit olivat vuosien 2010 ja 2018 välillä jonkin verran pienentyneet lähes kaikissa kysytyistä yleisimmistä rikostyypeistä. Tosin havaitut muutokset eivät pääsääntöisesti olleet tilastollisesti merkitseviä. Esimerkiksi varkausrikoksia oli vuonna 2010 kohdistunut 58 prosenttiin toimipaikoista, vuonna 2018 56 prosenttiin. Työntekijöihin kohdistuneesta väkivallasta ja uhkasta raportoi 20 prosenttia toimipaikoista vuonna 2010 ja 17 prosenttia vuonna 2018. Tosin, kun vainoaminen ja häirintä laskettiin mukaan vuoden 2018 osalta (vuonna 2010 tätä ei ole erikseen kysytty), osuus kohosi 20 prosenttiin vuoden 2018 osalta. Toimipaikkoihin kohdistuneiden rikosmäärien kehityksessä muutokset olivat suurempia. Rikoksen uhriksi joutuneisiin toimipaikkoihin oli vuonna 2018 kohdistunut keskimäärin selvästi vähemmän rikoksia kuin vuonna 2010. Kehitys oli samansuuntainen sekä omaisuusrikollisuudessa että työntekijöihin kohdistuneissa väkivallanteoissa.

Rikollisuudesta toimipaikoille aiheutuneet vahingot olivat osassa teoissa laskeneet ja osassa kasvaneet ajanjaksojen välillä. Selvästi inflaatiota nopeammin keskimääräiset vahingot olivat kasvaneet kuitenkin ainoastaan henkilöstön tekemissä rikoksissa ja kyberrikollisuudessa.

Saatu yleiskuva kauppojen ja kaupan alan työntekijöiden turvallisuustilanteen kehityksestä viime vuosina oli siten positiivinen. Tämän taustalla ei vaikuttanut olleen se, että rikosuhkiin olisi varauduttua aiempaa tehokkaammin. Fyysisten ja teknisten turvajärjestelyjen käyttö ei kameravalvontaa lukuun ottamatta ollut yleistynyt viimeisten kahdeksan vuoden aikana. Merkittävimmät muutokset olivat tapahtuneet rikosvahinkojen vakuutus- turvan kattavuuden parantumisessa, hävikin seurannan tehostumisessa ja toimipaikkojen turvallisuusjohtamisessa. Rikosten ilmoittamishalukkuudessa poliisille ei havaittu merkittäviä eroja ajanjaksojen välillä eli kaupan alalla ilmoitetaan teoista poliisille yhtä usein kuin kahdeksan vuotta sitten.

6.5 Kaupan sekä majoitus- ja ravintola-alan kokema rikollisuus kansainvälisessä vertailussa

Tutkittujen toimialojen turvallisuustilanteesta Länsi-Euroopassa oli saatavissa vertailukelpoista tietoa viime vuosilta Alankomaista ja Englannista ja Walesista. Kummassakin maassa sekä kaupan että majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkoihin kohdistuvan rikollisuuden yleiskuva ja toimipaikkojen rikosriskit olivat hyvin samankaltaiset.

Suomen tilanne poikkesi länsieurooppalaisista vertailumaista kahden rikostyyppin kohdalla heikompaan suuntaan: varkausrikosten ja työntekijöihin kohdistuvan väkivallan ja uhkailun. Varkausrikoksissa toimipaikkakohdainen riski oli Suomessa kaupan alalla kaksinkertainen ja majoitus- ja ravintola-alalla kaksi ja puoli -kertainen vertailumaihin nähden. Pääsyyinä eroon kummallakin toimialalla olivat asiakkaiden tekemät rikokset. Työntekijöiden riski kohdata väkivaltaa ja uhkaa työssään oli kummallakin tutkituista toimialoista Suomessa kaksin–nelinkertainen Länsi-Euroopan maihin verrattuna. Kaikissa verratuissa maissa uhkailun osuus ilmoitetusta väkivallasta oli kaupan alalla samaa suuruusluokkaa kuin Suomessa, vähintään 90 prosenttia. Sen sijaan majoitus- ja ravintola-alan työntekijöihin kohdistunut väkivalta oli Suomessa, paitsi selvästi yleisempää, myös vakavampaa kuin vertailumaissa. Fyysiset pahoinpitelyt muodostivat Suomessa 15 prosenttia ilmoitetuista rikoksista, Alankomaissa alle 10 prosenttia. Muissa tutkituissa rikostyypeissä ei havaittu merkittäviä riskieroja Suomen ja vertailumaiden välillä.

Koska varkausrikokset olivat selvästi yleisin toimipaikkoihin kohdistunut rikostyyppi kummallakin toimialalla ja myös väkivaltarikokset keskimääräistä yleisempiä, merkitsi ero sitä, että kummankin tutkitun toimialan kokonaisrikostilanne oli Suomessa vertailumaita heikompi. Tilanne ei tässä suhteessa ole myöskään muuttunut viime vuosien aikana. On huomioitava, että maiden välistä vertailua hankaloittaa metodologiset seikat, kuten kulttuuriset tekijät, esimerkiksi se miten toimipaikat kirjaavat, kertovat ja ymmärtävät niihin kohdistuvaa rikollisuutta.

Kummallakin toimialalla asiakkaan tekemät varkaudet ilmoitettiin Englannissa huomattavasti harvemmin poliisille kuin Suomessa. Työntekijöihin kohdistunut väkivalta ja uhkailu ilmoitettiin poliisille harvemmin Suomessa kuin Englannissa, vaikka rikollisuuden rakenne oli samanlainen, sama havaittiin työntekijöiden tekemien varkaus- ja kavallusrikosten osalta kaupan alalla.

6.6 Tutkimuksen rajoitukset ja tutkimuskentän kehitystarpeet

Tutkimusten yhtenä rajoituksena tarkastellaan usein vastausastetta, sillä kyselytutkimuksen tärkeisiin reunaehtoihin kuuluu vastausaste. Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen vastausaste oli hyvä, 40 prosenttia (ks. luku 2). Kansainvälisesti tämä edustaa normaalia tai jopa hieman keskimääräistä parempaa aktiivisuutta vastaamisessa. Taso oli kuitenkin selvästi alhaisem-

pi kuin vuoden 2010 ensimmäisessä kansallisessa yritysuhritutkimuksessa (81 %). Suuri ero vastausasteissa saattoi vaikuttaa muun muassa otosten ja vastaajajoukon tosiasialliseen koostumukseen ja sitä kautta heikentää tutkimusten tulosten keskinäistä vertailukelpoisuutta. Uhritutkimuksen metodologisessa perinteessä on esitetty arvio, että rikosten uhreilla on ei-uhreja suurempi alttius osallistua uhritutkimuksiin (Kivivuori ym. 2012, 156). Jos näin on, vastausprosentin lasku saattaa keinotekoisesti nostaa havaittuja rikosten esiintyvyyksilukuja. Sikäli kuin vastausprosentin laskulla on ollut mitään vaikutusta tuloksiin, vaikutus on todennäköisesti pikemminkin nostanut kuin laskenut vuoden 2018 rikollisuuden esiintyvyyksilukuja. Vuoden 2018 aiempaa alhaisemmaksi havaittu tai samalla tasolla oleva rikostasokaupan alalla saattaa siten todellisuudessa olla vielä matalampi kuin vuonna 2010.

Yritykset ovat kyselymenetelmän näkökulmasta haastava tutkimuskohde, vastaajat voivat olla kiireisiä työssään ja aikaa vastaamiselle voi olla vaikea työpäivän lomassa järjestää, mikä voi vaikuttaa vastausasteeseen. Lisäksi vastaajalla tulee olla kattavasti tietoa toimipaikan asioista, jotta hän pystyy luotettavasti vastaamaan moninaisiin kysymyksiin. Siksi kyselyn haastatteluissa pyrittiin löytämään vastaaja, jolla on paras mahdollinen tieto toimipaikan turvallisuustilanteesta.

Tutkimuksessa keskityttiin kahteen toimialaan, vähittäiskauppaan sekä majoitus- ja ravintolatoimintaan. Jatkossa olisi hyvä saada mukaan myös muita toimialoja, jotta saadaan kattavampi kuva eri aloista. Toisaalta jatkossa olisi hyvä pitää mukana nyt tutkitut toimialat, jotta saadaan tietoja ajallisia vertailuja varten. Molemmilla toimialoilla rikollisuus ja sen aiheuttamat haitat olivat suhteellisen yleisiä verrattuna aiemmin Suomessa tutkituun teollisuuden alaan (Salmi ym. 2011). Se, että nämä toimialat ovat asiakaskontaktialoja, joilla on usein pitkät aukioloajat ja niissä ollaan tekemisissä myös päihtyneiden asiakkaiden kanssa, tekee alat alttiiksi etenkin työntekijöihin kohdistuneisiin rikoksiin. Siten tässä tutkimuksessa kiinnitettiin huomiota muun muassa työntekijöille aiheutuneisiin haittoihin. Tutkimus nostikin esiin monia rikosten työntekijöille aiheuttamia työturvallisuushaittoja sekä sen, että kansainvälisesti verrattuna näistä ilmoitettiin poliisille suhteellisen harvoin.

Käsillä oleva raportti on luonteeltaan kuvaileva ensiraportti. Jo nyt kerätyllä aineistolla voidaan kuitenkin myös edistää yritys- ja työturvallisuuden kriminologista tutkimusta etenemällä kuvailusta kohti selittävää tutkimusta. Edellä tarkastelimme esimerkiksi sitä, miten rikosriski eroaa erityyppisissä ja erilaisissa ympäristöissä sijaitsevilla toimipaikoissa. Analyysit olivat luonteeltaan kuvailevia ja kahden muuttujan välisiin yhteyksiin perustuvia. Riskitekijän ja rikollisuuden välinen yhteys saattaa johtua

myös kolmansista tekijöistä, joita tarkastelussa ei vielä huomioitu. Siksi analyysyjä aiotaankin jatkaa monimuuttujamenetelmien avulla (ks. esim. Salmi, Kivivuori ja Lehti 2015). Rutiinitoimintojen teorian rinnalle on syytä jatkossa ottaa myös alueen sosiaalisia oloja mittaavia, rekisteriperustaisia tietoja. On mahdollista, että alueen sosiaalirakenteellisilla olosuhteilla ja lähiympäristön häiriöillä on yhdysvaikutuksia yritysten kokemaan rikosriskiin. Kriminologian kannalta tämä tarkoittaa rutiinitoimintojen teorian ja sosiaalisen disorganisaation teorian samanaikaista tarkastelua.

Yritysuhritutkimusten jatkaminen on tärkeää. Säännöllisin väliajoin toteutettava tutkimus toisi keskeisen lisän kokonaisrikollisuuden tutkimukseen, joka on perustunut pääosin yksilöiden kokeman ja tekemän rikollisuuden tutkimiseen. Ulkomailla kehitetyistä yritystutkimusmalleista toistaiseksi parhaaksi on osoittautunut Englannin ja Walesin vuosittain toistettava *Commercial Victimisation Survey*, joka toteutetaan suhteellisen pienin kokonaisotoksiin kohdetoimialoja vuosittain vaihdellen. Vertaisryhmässään se on osoittautunut kustannus–hyöty-suhteeltaan ylivertaiseksi ja soveltuu hyvin jatkosuunnitelmien pohjaksi meilläkin. Varsinkin kun tähänastisetkin kansalliset yritysuhritutkimuksemme ovat perustuneet samaan esikuvaan.

Kyselypohjaisen yritysuhritutkimuksen jatkaminen ei tarkoita, etteikö järjestelmän kokonaistarkastelu olisi perusteltua. Joissakin rikoslajeissa on niin korkea ilmoitusalttius (esim. autovarkaus) ja teot olivat itsessään niin harvinaisia, ettei niitä kannata välttämättä tutkia kyselyillä, vaan pikemminkin rekisteritietojen avulla. Vastausasteen lasku edellisestä kyselystä voi vaatia innovaatioita tietojen keräämisessä. Ylipäätään olisi hyvä kehittää yhteistyössä poliisin ja Tilastokeskuksen kanssa rekisterilähteitä sellaiseksi, että rikosten kohteista voidaan eritellä yritykset, yhteisöt ja luonnolliset henkilöt. Kaupan toimialan kohdalla olisi pohdittava verkkokaupan yleistymisen merkitystä alan rikosuhkille ja tutkimuksen teoriaperustalle.

Toisaalta innovaatiot eivät tarkoita vain uhrikyselyjen kohdentamista, rajaamista tai osittaista korvaamista rekisteritiedoilla. Yhtä lailla voidaan perustella tarvetta laajentaa yritysuhritutkimuksia kattaviksi *yritys- ja yhteisöuhritutkimuksiksi*, jotka kohdentuisivat myös julkisen ja kolmannen sektorin instituutioihin. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuolto- sekä opetusala ovat alttiita työssä koetulle väkivallalle ja uhkalle (esim. Työterveyslaitos 2013; Danielsson ja Näsi 2018). Yleisessä yritys- ja yhteisöuhritutkimuksessa käytettäisiin ytimeltään samaa instrumenttia, siis kyselylomaketta, eri aloilla ja eri sektoreilla, jotta yhteismitallinen vertailu alojen välillä olisi mahdollista. Teoreettisesti ja käytännöllisesti toimiva strategia on toteuttaa yleisiä, vertailun mahdollistavia ja kriminologiseen tiedekontekstiin liittyviä järjestelmiä. Esimerkiksi erilaisissa barometreissä, joissa kar-

toitetaan yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta, ei ole aina mahdollista tuottaa yleistettävää ja vertailukelpoista tietoa eikä niissä ole huomioitu useinkaan selittävää asetelmaa. Yritysuhritutkimuksen kanssa vertailukelpoisia asetelmia on käytetty esimerkiksi Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin Oppilaitosten turvallisuustutkimuksessa (Näsi ym. 2017). Näin voimme suoraan esimerkiksi verrata, että perusopetuksen ja lukioiden toimipisteistä 41 prosenttia on vuoden aikana kokenut vahingonteon, kun vastaava osuus kaupan toimipisteissä sekä majoitus- ja ravintola-alalla oli 11 prosenttia (ks. edellä kuvio 1). Riskin kuvaileva vertailu on toki vain ensi askel riskin vaihtelua selittävään tutkimukseen; tällöin vähintäänkin yhtä tärkeää on, että eri kyselyjärjestelmissä on samoja, kriminologiseen teoriaan perustuvien selitystekijöiden mittareita.

Kysely- ja rekisteritutkimuksen edistämisen rinnalla tarvitaan myös laadullista tutkimusta. Sen avulla voidaan tutkia tarkemmin esimerkiksi tyypillisiä konfliktitilanteita, niiden motiiveja sekä haittoja esimerkiksi työntekijöiden ja asiakkaiden välillä tapahtuneissa tilanteissa. Yksi esimerkki on alkoholin yhteys tapahtuneisiin rikoksiin: miten tekijän päihtyminen vaikuttaa, ja missä määrin koettu väkivalta ja uhkailu liittyvät sosiaalisen kontrollin harjoittamiseen, siis siihen, että myyjä tai tarjoilija puuttuu päihtyneen varkaan tai ravintola-asiakkaan toimintaan. Laadullinen tieto on paitsi itsessään hyödyllistä myös metodologisesti arvokasta ja se voi esimerkiksi edistää syysuhteiden mekanismien tutkimista (Sampson ym. 2013). Laadullisella tutkimuksella voitaisiin myös esimerkiksi kartoittaa tarkemmin uusia rikosten tekemuotoja sekä uusia ja toimivia rikostorjunnan keinoja, jotka ovat yrityskehityksen kannalta keskeisiä.

Lisäksi olisi tarpeen panostaa aiempaa enemmän erilaisten rikosentorjunnan toimenpiteiden arviointiin. Toimenpiteiden vaikuttavuuden arvioinnissa olisi pyrittävä hyödyntämään kokeellisia ja kvasikokeellisia asetelmia. Kansainvälisesti kriminologiassa on jo tutkittu esimerkiksi julkisen tilan siistimisen vaikutusta rikollisuuteen, ja havainnot ovat olleet positiivisia (MacDonald ym. 2010). Tällaiset vaikuttavuustutkimukset antavatkin paitsi tärkeää rikosentorjuntatietoa myös perustutkimuksellista tietoa rikollisuuden syistä. Jos julkisen tilan siisteys ja järjestys vähentää rikollisuutta, puhumme jo todennetusta syysuhteesta, ei pelkästään korrelaatiosta; näin ero soveltavan ja perustutkimuksen välillä osoittautuu keinotekoiseksi (Kivivuori 2017). Ylipäätään vahvaa vaikuttavuustutkimusta kannattaisi edistää myös yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tutkimusalueella. Esimerkiksi paikallisten toimenpiteiden aloittaminen voidaan sijoittaa koeympäristöön, jossa toimenpidettä aluksi sovelletaan (tai ei sovelleta) satunnaisesti valituissa koe- ja verrokkiryhmissä. Paikallisia alueita tai yksiköitä, esimerkiksi kauppakeskuksia, kortteleita ja yritysten toimipisteitä, on riittä-

västi, jotta tällainen asetelma voidaan toteuttaa. Tärkein kynnys olisi siinä, että alan järjestöt ja yritykset – ja myös viranomaistahot – huomaisivat robustin vaikuttavuustutkimuksen mahdollisuuden eritoten tilanteissa, joissa uusia menetelmiä tai teknologioita otetaan käyttöön.

Yritysuhritutkimuksen kehitystarpeita

- Kansallisten yritysuhritutkimusten jatkaminen
- Vastausasteen nostamiseen tarvittavat innovaatiot
- Kansallisten yritysuhritutkimusten kehittäminen kohti yleisempää *yritys- ja yhteisöuhritutkimuksen* tutkimusohjelmaa, huomioiden yksityisen, julkisen ja kolmannen sektorin
- Pitäytyminen *toimipisteperustaisuudessa* paikallisen kontekstin huomioimiseksi
- *Rekisterilähteiden* kehittäminen ja lisääntyvä käyttö yrityksiin ja yhteisöihin kohdistuvan rikollisuuden seurannassa ja sen syiden perustutkimuksessa
- *Laadullisen tutkimuksen* lisääminen rikollisuuden haittojen, ehkäisyn ja rikollisuuden syiden mekanismien tutkimiseksi
- Tutkimuksen perustaminen *kriminologian* tieteenalatraditioon
- *Vaikuttavuustutkimuksen* lisääminen yritysturvallisuuden kehittämisessä; eritoten *satunnaistettujen koasetelmien* käyttö rikosentorjunnan kehittämisessä

Liite 1 Tutkimuksen kyselylomake (Cati-lomaketta sisällöltään vastaava lomake)

Yritysuhritutkimus 2018

Helsingin yliopisto

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti

Tämä kysely koskee toimipaikkaa, jonka osoite on [lue]:

A. Kuuluuko toimipaikka perusjoukkoon?

a1. Aluksi kysyn, onko toimipaikka toiminut vähintään vuoden ajan?

- On
- Ei → Ei kuulu perusjoukkoon, kysely päättyy.

a2. Kysy mikäli, et ole varma (muussa tapauksessa merkitse "Ei"):

Sijaitseeko toimipaikka yksityisasunnossa, jota käytetään sekä asumiseen että yrityksen toimipaikkana?

- Ei
- Kyllä → Ei kuulu perusjoukkoon, kysely päättyy.

B. Tietoja yrityksestä/toimipaikasta

b1a. Onko yrityksellä _____ muita toimipaikkoja kuin tämä?

- Ei, yritys toimii vain tässä toimipaikassa → **siirry b3**
- Kyllä

b1b. Sijaitsevatko muut toimipaikat:

- Suomessa
- ulkomailla
- sekä että?

b2. Onko yrityksessä, johon toimipaikka kuuluu:

- Turvallisuuspäällikkö tai työsuojelupäällikkö (tai turvallisuusjohtaja tai riskienhallintajohtaja = johtoportaan turvallisuusvastaava)
- muu turvallisuusvastaavaksi nimetty henkilö
- Työsuojeluvaltuutettu
- Luottamusmies tai luottamusvaltuutettu?

b3. Onko toimipaikassa:

- Turvallisuuspäällikkö tai työsuojelupäällikkö (tai turvallisuusjohtaja tai riskienhallintajohtaja = johtoportaan turvallisuusvastaava)

- muu turvallisuusvastaavaksi nimetty henkilö
- Työsuojeluvaltuutettu
- Luottamusmies tai luottamusvaltuutettu?

C. Tietoja toimipaikasta

c1. Onko toimipaikan pääasiallinen toimiala:

- Vähittäiskauppa
- Majoitus- ja ravitsemistoimiala

c2. Mikä on toimipaikan pääasiallinen toimiala?

- Vähittäiskauppa
- Ravintola (tai pubi tai yökerho)
- Hotelli tai muu majoituspalvelu
- Pääkonttori
- muu

c3. Minä vuonna toimipaikka aloitti toimintansa nykyisessä osoitteessa? _____

c4. Kuinka monta miestä toimipaikassa työskentelee? _____ miestä.

c5. Kuinka monta naista toimipaikassa työskentelee? _____ naista.

c6. Kuinka monta vakituista työntekijää toimipaikassa työskentelee? _____

c7. Kuinka monta määräaikaista työntekijää toimipaikassa työskentelee? _____

c8. Kuinka monta etnisen vähemmistöön kuuluvaa työntekijää toimipaikassa työskentelee?

c9. Kuinka monta kantaväestöön kuuluvaa työntekijää toimipaikassa työskentelee? _____

c10. Kuinka suuri oli toimipaikan liikevaihto viimeksi vahvistetun tilinpäätöksen mukaan?

Noin _____ euroa

c11. Entä mikä on päivittäinen työaika toimipaikassa, niin että toimipaikassa on ainakin joku yrityksen tai alihankkijan työntekijä?

[kirjaa:] työaika alkaa arkisin klo _____ ja päättyy klo _____
työaika alkaa lauantaina klo _____ ja päättyy klo _____

työaika alkaa sunnuntaina klo ____ ja päättyy klo ____
Ei lueta: toimipaikassa on jatkuvasti työntekijöitä

c12a Onko toimipaikka avoinna asiakkaille?

- Kyllä
- Ei (kyseessä esim. pääkonttori/tai suljettu teollisuuslaitos) **siirry → c13b**

c12b. Onko toimipaikka auki asiakkaille koko vuoden vai sesonkiaikaan?

[kirjaa:] auki koko vuoden vain sesonki: talvi kesä

c12c. Mikä on toimipaikan aukioloaika asiakkaille?

aukioloaika arkisin alkaa klo ____ ja päättyy klo ____
aukioloaika lauantaisin alkaa klo ____ ja päättyy klo ____
aukioloaika sunnuntaisin alkaa klo ____ ja päättyy klo ____

Ei lueta: toimipaikka on auki joka päivä 24h

c13a. Arvioi kuinka monta asiakasta tässä toimipaikassa käy keskimäärin vuorokauden aikana?

Noin ____ asiakasta

c13b. Arvioi kuinka monta yhteistyötahon edustajaa kuten vierailijaa, alihankkijaa tai tavarantoimittajaa tässä toimipaikassa käy keskimäärin vuorokauden aikana?

Noin ____ yhteistyötahon edustajaa tai vierailijaa

c14a. Sijaitseeko joitakin seuraavista korkeintaan 500 metrin säteellä toimipaikasta:

- Koulu
- Hotelli, motelli tai leirintäalue [tähän ei kirjata ko. toimipaikkaa jos se on esim. hotelli vaan jos alueella sijaitsee muita hotelleja yms.]
- Kauppakeskus [tähän ei kirjata jos ko. toimipaikka sijaitsee kauppakeskuksessa vaan jos alueella sijaitsee muita kauppakeskuksia]
- Juna-asema, linja-autoasema tai metroasema (ei pelkkä pysäkki)
- Urheiluareena tai jäähalli

c14b. Entä sijaitseeko joitakin seuraavista korkeintaan 200 metrin säteellä toimipaikasta:

- Sosiaalitoimisto tai Kelan toimisto
- Päihdeongelmaisten asuntola tai –palvelukeskus
- Alkon myymälä
- Grilli- tai nakkikioski (myös muu yöruokaa tarjoava kioski)

- Anniskeluravintola tai baari (Tanssiravintola, disko tai yökerho, baari, tai iltaisin auki oleva ruokaravintola) Tähän ei kirjata ko. toimipaikkaa jos se on anniskeluravintola tai baari vaan jos alueella sijaitsee muita ravintoloita.

c15. Luettelen seuraavaksi eräitä ilmiöitä, jotka voivat olla liiketoiminnalle haitallisia. Esiintyykö niitä korkeintaan 200 metrin säteellä toimipaikasta?

	Ei esiinny	Esiintyy jonkin verran	Esiintyy paljon
Kerjääminen	☐	☐	☐
Graffitit ja muu seiniin piirtely	☐	☐	☐
Omaisuu den vahingoittaminen	☐	☐	☐
Roskaaminen	☐	☐	☐
Alueella maleksivat nuoret	☐	☐	☐
Alueella oleskelevat humalaiset	☐	☐	☐
Alueella oleskelevat huumeiden käyttäjät tai myyjät	☐	☐	☐

c16a. Sijaitseeko toimipaikka kauppa- tai ostoskeskuksessa?

- ei → **siirry c17**
 Kyllä

c16b. Onko asiakassisääkäynti:

- Kauppakeskuksen sisätilojen kautta
 Suoraan ulkotilasta
 Sekä että

c 17. Onko toimipaikan sisällä anniskeluravintolaa? [Älä kysy, jos olet varma.]

- ei → **siirry D**
 Kyllä

c18a. Minkälainen anniskelulupa toimipaikalla on ollut vuoden 2017 aikana? [lue tarvittaessa vaihtoehdot]

- A-lupa
 B-lupa
 C-lupa

c18b. Onko anniskelulupa [vuoden 2017 aikana]?

- Toistaiseksi voimassaoleva
 Määräaikainen
 Tilapäinen

c19. Kuinka monta asiakaspaikkaa anniskeluravintolassa on? [Koskee anniskeluravintolan asiakaspaikkamäärää, arvioi jos et tiedä, esim. 50, 100, 500] _____

c20. Valvoiko anniskeluravintolaa oma järjestyksenvalvoja vuoden 2017 aikana?

kyllä

ei

D. Toimipaikkaan kohdistuneet rikokset

D. Seuraavaksi esitän kysymyksiä toimipaikkaan kohdistuneista rikoksista, jotka ovat tapahtuneet viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana.

Murto/ murron yritys			
d1 Onko toimipaikkaan murtauduttu tai yritetty murtautua (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä
Vahingonteko			
d2 Onko toimipaikan liikeomaisuutta, mukaan lukien autot, vahingoitettu tahallisesti (viimeisen 12 kk aikana)? [Älkää huomioiko tässä murtoihin liittyviä murtojälkiä]	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä
Varkaus			
d3 Onko toimipaikan henkilöstön käytössä oleva, yrityksen omistama, liisaama tai vuokraama auto varastettu (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ ei autoa → siirry d5 ☐ en tiedä
d4 Onko tällaisesta autosta varastettu toimipaikan liikeomaisuutta (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä
Entä onko toimipaikkaan kohdistunut seuraavia rikoksia viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana:			
d5 Onko <u>asiakas</u> varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta?	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä
d6 Onko toimipaikan <u>työntekijä</u> varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä
d7 Onko <u>alihankkija, palveluntuottaja tai muu yhteistyötahon edustaja</u> varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä
d8 Onko <u>joku muu, kuin edellä mainittu tekijä</u> , varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta (viimeisen 12 kk aikana)? Tässä ilmoitetaan myös ne tapaukset, joissa varkauden tekijästä ei ole tietoa, mutta omaisuus puuttuu.	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä
Kysyn vielä onko toimipaikkaan kohdistunut seuraavia rikoksia viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana:			
Kavallus / Petos			
d9 Onko toimipaikan työntekijä kavaltanut varoja, omaisuutta tai palveluja toimipaikasta (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä
d10 Onko ulkopuolinen, kuten esimerkiksi asiakas, toinen yritys tai palveluntuottaja ottanut petoksen (mukaan lukien maksuvälinepetokset) avulla varoja, omaisuutta tai palveluja toimipaikasta (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä
Ryöstö			
d11 Onko toimipaikan työntekijään kohdistunut ryöstö tai ryöstön yritys työaikana tai työtehtävien yhteydessä (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä

Väkivalta ja vainoaminen			
d12 Onko toimipaikan työntekijään kohdistunut väkivaltaa tai uhkailua työaikana tai työtehtävien yhteydessä (viimeisen 12 kk aikana)? [Älkää huomioiko edellä ilmoittamaanne ryöstöä tai sen yritystä]	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä
d13 Onko toimipaikan työntekijään kohdistunut toistuvaa häirintää tai vainoamista työaikana tai työtehtävien yhteydessä esimerkiksi asiakkaan tai toisen työntekijän toimesta, mukaan lukien sosiaalisessa mediassa tapahtunut vainoaminen (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä
Yrityssalaisuuksien urkkiminen tai luovuttaminen			
d14 Onko <u>toimipaikasta</u> urkittu, vakoiltu, tahallisesti luovutettu tai viety mukana yrityksen salaisia tietoja (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä
Lahjonta			
d15 Onko ketään toimipaikan työntekijää yritetty lahjoa tai onko heiltä vaadittu lahjomaa (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä
Kiristys			
d16 Onko toimipaikasta kiristetty tai yritetty kiristää rahaa, hyödykkeitä, palveluksia tai tietoja (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä
Tietomurto/ tietojärjestelmähaitta			
d17 Onko toimipaikassa havaittu haittaa tai vahinkoa tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä, tietomurroista tai aktivoituneista haittaohjelmista (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ ei tietokonetta ☐ en tiedä
Laiton kilpailuetu			
d18 Onko tiedossanne, että alueellanne toimivat saman toimialan kilpailevat yritykset olisivat rikkoneet työntekijöiden lailla suojattuja oikeuksia (esimerkiksi liittyen huonoihin työolosuhteisiin, liian pitkään työaikaan, syrjintään tai palkkoihin) tai käyttäneet maassa laittomasti olevaa työvoimaa (viimeisen 12 kk aikana)?	☐ on	☐ ei	☐ en tiedä

E. Vastasitte, että toimipaikkaan on murtauduttu tai yritetty murtautua.

e1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	___ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja siitä murrosta tai murtoyrityksestä, joka tapahtui viimeksi.	
e2. Onnistuko murtautuja pääsemään sisälle toimipaikkaan?	☐ ei, jäi murtoyritykseksi ☐ kyllä ☐ eos
e3. Vahingoitettiinko murron yhteydessä toimipaikan omaisuutta tahallisesti?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
e4. Varastettiin murron yhteydessä toimipaikassa olevaa yritysomaisuutta?	☐ ei → siirry e6 ☐ kyllä ☐ eos → siirry e6
e5. Mitä omaisuutta silloin varastettiin?	☐ rahaa ☐ myytäviä tuotteita ☐ työvälineitä tai -koneita ☐ muuta, mitä: _____ ☐ eos
e6. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Lasketaan yhteen vahingoitetun ja menetetyn omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	___ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
e7. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	___ henkilötyötuntia ☐ eos
e8. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
e9. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos
e10. Ilmoitettiin tapaus yksityisen turvallisuusalan työntekijälle tai yritykselle tai tuliko tapaus ilmi yksityisen turvallisuusalan toimesta?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos

F. Vastasitte, että toimipaikan liikeomaisuutta on vahingoitettu tahallisesti.

f1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja siitä vahingonteosta, joka tapahtui viimeksi.	
f2. Kun toimipaikkaa viimeksi vahingoitettiin, oliko kohteena:	☐ rakennus ☐ toimipaikan käytössä oleva auto ☐ tuotteet ☐ muu liikeomaisuus? ☐ eos
f3. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Lasketaan yhteen vahingoitetun ja menetetyn omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkö vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
f4. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
f5. Luuletteko, että liikeomaisuuden vahingonteon motiivi oli ennakkoluulo tai vihamielisyys liittyen esimerkiksi ihonväriin, kieleen tai uskontoon?	☐ ei ☐ kyllä (ohje: jos mainitsee motiivin tarkemmin kirjaa lyhyt kuvaus, ei kysytä _____) ☐ eos
f6. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
f7. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos
f8. Ilmoitettiinko tapaus yksityisen turvallisuusalan työntekijälle tai yritykselle tai tuliko tapaus ilmi yksityisen turvallisuusalan toimesta?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos

G. Vastasitte, että toimipaikan henkilöstön käytössä oleva, yrityksen omistama, vuokraama tai liisaama auto on varastettu.

g1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja siitä autovarkaudesta, joka tapahtui viimeksi.	
g2. Oliko auto:	☐ yrityksen omistama ☐ vuokrattu tai liisattu? ☐ eos
g3. Saatiinko auto takaisin?	☐ ei → siirry g5 ☐ kyllä ☐ eos → siirry g5
g4. Oliko se vahingoittunut?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
g5. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Lasketaan yhteen vahingoitetun ja menetetyt omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
g6. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
g7. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
g8. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

H. Vastasitte, että toimipaikan henkilöstön käytössä olevasta, yrityksen omistamasta, liisaamasta tai vuokraamasta autosta on varastettu toimipaikan liikeomaisuutta.

h1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikan autosta varastettiin toimipaikan liikeomaisuutta.	
h2. Oliko auto:	☐ yrityksen omistama ☐ vuokrattu tai liisattu? ☐ eos
h3. Saatiinko silloin varastettu omaisuus takaisin osin tai kokonaan?	☐ ei lainkaan → siirry h5 ☐ osin ☐ kokonaan ☐ eos → siirry h5
h4. Oliko omaisuus vahingoittunut?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
h5. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Lasketaan yhteen vahingoitetun ja menetetyt omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
h6. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
h7. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
h8. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

I. Vastasitte, että joku asiakas on varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta.

i1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	___ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa asiakas varasti toimipaikasta.	
i2. Saatiinko silloin varastettu omaisuus takaisin kokonaan tai osin?	☐ ei lainkaan → siirry i4 ☐ osin ☐ kokonaan ☐ eos → siirry i4
i3. Oliko omaisuus vahingoittunut?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
i4. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Lasketaan yhteen vahingoitetun ja menetetyn omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	___ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
i5. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	___ henkilötyötuntia ☐ eos
i6. Oliko tekijä	☐ mies ☐ nainen? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
i7. Mikä oli käsityksenne mukaan tekijän kansallinen tausta?	☐ suomalainen ☐ muu [Kirjaa käytetty ilmaus: _____] ☐ eos
i8. Oliko tekijä arvionne mukaan teko hetkellä alkoholihumalassa tai huumeiden vaikutuksen alainen?	☐ ei ☐ alkoholi ☐ huumeet ☐ molemmat ☐ eos
i9. [Kysy ravintola-alan toimipaikoilta:] Oliko kyseessä tilanne, jossa asiakas on lähtenyt (tahallisesti) maksamatta laskua.	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
i10. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
i11. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta

	☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: <hr/> ☐ eos
i12. Ilmoitettiin tapaus yksityisen turvallisuusalan työntekijälle tai yritykselle tai tuliko tapaus ilmi yksityisen turvallisuusalan toimesta?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos

J. Vastasitte, että joku toimipaikan työntekijä on varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta.

j1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	___ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa työntekijä varasti toimipaikasta.	
j2. Saatiinko silloin varastettu omaisuus takaisin kokonaan tai osin?	☐ ei lainkaan → siirry j4 ☐ osin ☐ kokonaan ☐ eos → siirry j4
j3. Oliko omaisuus vahingoittunut?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
j4. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Lasketaan yhteen vahingoitetun ja menetetyt omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	___ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
j5. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	___ henkilötyötuntia ☐ eos
j6. Mikä oli tekijän sukupuoli?	☐ mies ☐ nainen ☐ eos
j7. Minkä ikäisestä tekijästä oli kysymys? [Jos EOS: arviolta minkä ikäinen?]	Noin ___ -vuotias ☐ eos
j8. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
j9. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ tapaus oli niin vähäpätöinen ☐ ilmoittamisesta ei mitään hyötyä ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ haluttiin suojella tekijän mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

K. Vastasitte, että joku toimipaikan alihankkija, palveluntuottaja tai muu yhteistyötahon edustaja on varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta.

k1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	___ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa alihankkija, palveluntuottaja tai muu yhteistyötahon edustaja varasti toimipaikasta.	
k2. Saatiinko silloin varastettu omaisuus takaisin kokonaan tai osin?	☐ ei lainkaan → siirry k4 ☐ osin ☐ kokonaan ☐ eos → siirry k4
k3. Oliko omaisuus vahingoittunut?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
k4. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Lasketaan yhteen vahingoitetun ja menetetyn omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	___ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
k5. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	___ henkilötyötuntia ☐ eos
k6. Oliko tekijä... (luettele vaihtoehdot)	☐ siivoja ☐ tavarantoimittaja ☐ vartija ☐ muu, kuka? _____ ☐ eos
k7. Mikä oli tekijän sukupuoli?	☐ mies ☐ nainen ☐ eos
k8. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
k9. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ tapaus oli niin vähäpätöinen ☐ ilmoittamisesta ei mitään hyötyä ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ haluttiin suojella tekijän mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

L. Vastasitte, että joku muu kuin asiakas, työntekijä tai yhteistyökumppani on varastanut toimipaikasta rahaa, tuotteita tai muuta omaisuutta. [Myös tapaukset, joissa tekijää ei tiedetä, mutta omaisuus puuttuu].

11. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tällaisesta tapauksesta.	
12. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Lasketaan yhteen vahingoitetun ja menetetyn omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
13. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
14. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
15. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

M. Vastasitte, että toimipaikan työntekijä on kavaltanut yrityksen varoja, omaisuutta tai palveluja.

m1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	<input type="text"/> kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikan työntekijä kavalsi yrityksen varoja, omaisuutta tai palveluja.	
m2. Mitä työntekijä kavalsi? [Multicode mahdollinen]	☐ rahaa ☐ tuotteita ☐ muuta liikeomaisuutta ☐ palveluita muuta, mitä? _____ ☐ eos
m3. Missä asemassa tekijä oli toimipaikassa?	☐ työntekijä ☐ esimiesasemassa ☐ muu, mikä? _____ ☐ eos
m4. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	<input type="text"/> euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
m5. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	<input type="text"/> henkilötyötuntia ☐ eos
m6. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
m7. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ haluttiin suojella tekijän mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

N. Vastasitte, että joku ulkopuolinen, esimerkiksi asiakas, toinen yritys tai palveluntuottaja on kohdistanut toimipaikkaan petoksen.

n1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	___ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa joku ulkopuolinen otti petoksen avulla yrityksen varoja, omaisuutta tai palveluja.	
n2. Millainen petos oli kyseessä?	☐ maksuvälinepetos (käyttää jonkun muun maksuvälinettä luvatta) ☐ luottopetos (ottaa luottoa, mutta ei maksa) ☐ tilauspetos (tilataan tavaraa, jota ei makseta) ☐ osamaksupetos (maksaa vain osan maksueristä) ☐ perusteeton lasku eli ns. valelasku (laskutetaan perusteettomasti eli ei todellisesta palvelusta/tuotteesta) ☐ muu, mikä: _____? ☐ eos
n3. Kuka oli tekijä?	☐ yksityishenkilöasiakas ☐ yritysasiakas ☐ palveluntuottaja tai alihankkija ☐ muu taho, mikä: _____ ☐ eos
n4. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	___ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
n5. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	___ henkilötyötuntia ☐ eos
n6. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
n7. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ haluttiin suojella tekijän mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

O. Vastasitte, että toimipaikan työntekijään on kohdistunut ryöstö tai ryöstön yritys työaikana tai työtehtävien yhteydessä.

o1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	___ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä ryöstöstä tai ryöstön yrityksestä.	
o2. Saatiinko silloin ryöstetty omaisuus takaisin kokonaan tai osin?	☐ ei lainkaan ☐ osin ☐ kokonaan ☐ eos
o3. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Lasketaan yhteen vahingoitetun ja menetetyn omaisuuden arvo ja vahinkojen korjaamisen kustannukset, älkääkä vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	___ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
o4. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	___ henkilötyötuntia ☐ eos
o5. Käyttikö tekijä jotakin asetta tai välinettä?	☐ kyllä ☐ ei → siirry o7 ☐ eos → siirry o7
o6. Mitä välinettä käytti?	Kirjoita väline/välineet.
o7. Saiko työntekijä tapauksessa fyysisen vamman, vähintään ruhjeen, mustelman tai haavan? [kirjaa, älä luettele]	☐ ei ☐ sai ☐ eos ☐ kuoli → siirry o11
o8. Joutuiko väkivallan tai uhkan kohteeksi joutunut työntekijä olemaan tapauksen vuoksi poissa töistä?	☐ ei → siirry o10 ☐ joutui ☐ eos → siirry o10
o9. Kuinka kauan?	Kirjaa tunteissa, jos alle päivän, tai päivissä, jos vähintään yhden päivän.
o10. Millaisia haittoja väkivallasta tai sen uhkasta aiheutui työntekijälle [Multicode mahdollinen.]	☐ muita terveysongelmia (kuin em. fyysinen vamma, kuten fyysiset oireet, traumat, stressi tai masennus) ☐ pelkoa työmatkalla tai työpaikalla ☐ harkitsi vaihtaa tai vaihtoi työpaikkaa tai työtehtävää ☐ vaikeuksia selvittää työtehtävistä tai motivaatio-ongelmia ☐ työkyvyttömyys

	☐ ei mitään edellä mainituista ☐ muita haittoja? _____ ☐ eos
o11. Kuka oli tekijä?	☐ asiakas ☐ toimipaikan toinen työntekijä ☐ muu henkilö _____ ☐ tekijä jäi tuntemattomaksi ☐ eos
o12. Oliko tekijä	☐ mies ☐ nainen? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
o13. Oliko uhri	☐ mies ☐ nainen? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
o14. Oliko tekijä	☐ kantaväestöön kuuluva ☐ etniseen vähemmistöön kuuluva? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
o15. Oliko uhri	☐ kantaväestöön kuuluva ☐ etniseen vähemmistöön kuuluva? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
o16. Oliko uhri	☐ määräaikainen työntekijä ☐ vakituinen työntekijä? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
o17. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
o18. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

P. Vastasitte, että toimipaikan työntekijään on kohdistunut fyysistä väkivaltaa tai uhkailua työaikana tai työtehtävien yhteydessä.

[Älkää enää tässä kohdassa ilmoittako ryöstöstä tai ryöstöyrityksestä.]

p1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikan työntekijään kohdistui väkivaltaa tai uhkailua.	

p 2. Oliko tuolloin väkivallan tekijöitä yksi vai useampia?

- yksi → siirry Pa
 useampia → siirry Pb
 eos → siirry Pa

Pa. Yksi väkivallan tekijä:

p3. Jäikö tapaus uhkailun asteelle, vai kävikö tekijä käsiksi uhriin?	☐ jäi uhkailuksi → siirry p6 ☐ kävi käsiksi ☐ eos
p4. Käyttikö tekijä jotakin asetta tai välinettä?	☐ ei → siirry p6 ☐ kyllä ☐ eos → siirry p6
p5. Mitä välinettä käytti?	Kirjoita väline/välineet.
p6. Saiko työntekijä tapauksessa fyysisen vamman, vähintään ruhjeen, mustelman tai haavan?	☐ ei ☐ sai ☐ eos ☐ kuoli → siirry p10
p7. Joutuiko väkivallan tai uhkan kohteeksi joutunut työntekijä olemaan tapauksen vuoksi poissa töistä?	☐ ei → siirry p9 ☐ joutui ☐ eos → siirry p9
p8. Kuinka kauan?	Kirjaa tunneissa, jos alle päivän, tai päivissä, jos vähintään yhden päivän.
p9. Millaisia muita haittoja väkivallasta tai sen uhkasta aiheutui työntekijälle [Multicode mahdollinen.]	☐ muita terveysongelmia (kuin em. fyysinen vamma, kuten fyysiset oireet, traumat, stressi tai masennus) ☐ pelkoa työmatkalla tai työpaikalla ☐ harkitsi vaihtaa tai vaihtoi työpaikkaa tai työtehtävää

	☐ vaikeuksia selvittää työtehtävistä tai motivaatio-ongelmia ☐ työkyvyttömyys ☐ ei mitään edellä mainituista ☐ muita haittoja? _____ ☐ eos
p10. Kuka oli tekijä?	☐ asiakas ☐ toimipaikan toinen työntekijä ☐ muu henkilö _____ ☐ tekijä jäi tuntemattomaksi ☐ eos
p11. Oliko tekijä	☐ mies ☐ nainen? ☐ eos
p12. Oliko uhri	☐ mies ☐ nainen? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
p13. Oliko tekijä	☐ kantaväestöön kuuluva ☐ etniseen vähemmistöön kuuluva? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
p14. Oliko uhri	☐ kantaväestöön kuuluva ☐ etniseen vähemmistöön kuuluva? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
p15. Entä oliko uhri:	☐ määräaikainen työntekijä ☐ vakituinen työntekijä? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
p16. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
p17. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
p18. Luuletteko, että teon motiivi oli ennakkoluulo tai vihamielisyys liittyen esimerkiksi ihonväriin, kieleen tai uskontoon?	☐ ei ☐ kyllä (ohje: jos mainitsee motiivin tarkemmin kirjaa, ei kysytä _____)

	☐ eos
p19. Ilmoitettiin tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
p20. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ uhri ei halunnut ilmoittaa tapauksesta ☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

Pb. Monta väkivallan tekijää:

p3. Jäikö tapaus uhkailun asteelle, vai kävikö joku tekijöistä käsiksi uhriin?	☐ jäi uhkailuksi → siirry p6 ☐ kävi käsiksi ☐ eos
p4. Käyttikö joku tekijöistä jotakin asetta tai välinettä?	☐ ei → siirry p6 ☐ kyllä ☐ eos → siirry p6
p5. Mitä välinettä käytti?	Kirjoita väline/välineet.
p6. Saiko työntekijä tapauksessa fyysisen vamman, vähintään ruhjeen, mustelman tai haavan?	☐ ei ☐ sai ☐ eos ☐ kuoli → siirry p10
p7. Joutuiko väkivallan tai uhkan kohteeksi joutunut työntekijä olemaan tapauksen vuoksi poissa töistä?	☐ ei → siirry p9 ☐ joutui ☐ eos → siirry p9
p8. Kuinka kauan?	Kirjaa tunneissa, jos alle päivän, tai päivissä, jos vähintään yhden päivän.

<p>p9. Millaisia haittoja väkivallasta tai sen uhkasta aiheutui työntekijälle [Multicode mahdollinen.]</p>	☐ muita terveysongelmia (kuin em. fyysinen vamma, kuten fyysiset oireet, traumat, stressi tai masennus) ☐ pelkoa työmatkalla tai työpaikalla ☐ harkitsi vaihtaa tai vaihtoi työpaikkaa tai työtehtävää ☐ vaikeuksia selvitä työtehtävistä tai motivaatio-ongelmia ☐ työkyvyttömyys ☐ ei mitään edellä mainituista ☐ muita haittoja? _____ ☐ eos
<p>p10. Keitä tekijät olivat? [Multicode mahdollinen.]</p>	☐ asiakas ☐ toimipaikan toinen työntekijä ☐ muu henkilö _____ ☐ tekijä jäi tuntemattomaksi ☐ eos
<p>p11. Olivatko tekijät</p>	☐ miehiä ☐ naisia? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
<p>p12. Oliko uhri</p>	☐ mies ☐ nainen? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
<p>p13. Olivatko tekijät</p>	☐ kantaväestöön kuuluvia ☐ etniseen vähemmistöön kuuluvia? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
<p>p14. Oliko uhri</p>	☐ kantaväestöön kuuluvia ☐ etniseen vähemmistöön kuuluvia? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
<p>p15. Entä oliko uhri</p>	☐ määräaikainen työntekijä ☐ vakituinen työntekijä? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
<p>p16. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia.</p>	____ euroa ☐ ei kustannuksia

[Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	☐ eos
p17. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
p18. Luuletko, että teon motiivi oli ennakkoluulo tai vihamielisyys liittyen esimerkiksi ihonväriin, kieleen tai uskontoon?	☐ ei ☐ kyllä (ohje: jos mainitsee motiivin tarkemmin kirjaa, ei kysytä _____) ☐ eos
p19. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
p20. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ uhri ei halunnut ilmoittaa tapauksesta ☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

Q. Vastasitte, että toimipaikan työntekijään on kohdistunut toistuvaa häirintää tai vainoamista työaikana tai työtehtävien yhteydessä esimerkiksi asiakkaan tai toisen työntekijän toimesta (viimeisen 12 kk aikana)?

q1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikan työntekijään kohdistui toistuvaa häirintää tai vainoamista.	
q2. Millainen teko oli kyseessä?	[Kirjaa lyhyt kuvaus.]
q3. Tapahtuiko toistuva häirintä tai vaino kasvotusten vai sosiaalisessa mediassa?	☐ kasvotusten ☐ sosiaalisessa mediassa ☐ molempia ☐ eos
q4. Joutuiko toistuvan häirinnän tai vainoamisen kohteeksi joutunut työntekijä olemaan tapauksen vuoksi poissa töistä?	☐ ei → siirry q6 ☐ joutui ☐ eos → siirry q6
q5. Kuinka kauan?	Kirjaa tunneissa, jos alle päivän, tai päivissä, jos vähintään yhden päivän.
q6. Millaisia haittoja toistuvasta häirinnästä tai vainoamisesta aiheutui työntekijälle [Multicode mahdollinen.]	☐ fyysisen vamma, ruhje, mustelma tai haava ☐ muita terveysongelmia kuten muut fyysiset oireet, traumat, stressi tai masennus ☐ pelkoa työmatkalla tai työpaikalla ☐ harkitsi vaihtaa tai vaihtoi työpaikkaa tai työtehtävää ☐ vaikeuksia selvittää työtehtävistä tai motivaatio-ongelmia ☐ työkyvyttömyys ☐ ei mitään edellä mainituista ☐ muita haittoja? _____ ☐ eos
q7. Kuka oli tekijä?	☐ asiakas ☐ toimipaikan toinen työntekijä ☐ muu henkilö _____

	☐ tekijä jäi tuntemattomaksi ☐ eos
q8. Oliko tekijä	☐ mies ☐ nainen? ☐ eos
q9. Oliko uhri	☐ mies ☐ nainen? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
q10. Oliko tekijä	☐ kantaväestöön kuuluva ☐ etniseen vähemmistöön kuuluva? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
q11. Oliko uhri	☐ kantaväestöön kuuluva ☐ etniseen vähemmistöön kuuluva? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
q12. Entä oliko uhri	☐ määräaikainen työntekijä ☐ vakituinen työntekijä? [ei lueta: molempia mukana ☐] ☐ eos
q13. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	___ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
q14. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	___ henkilötyötuntia ☐ eos
q15. Luuletteko, että teon motiivi oli ennakkoluulo tai vihamielisyys liittyen esimerkiksi ihonväriin, kieleen tai uskontoon?	☐ ei ☐ kyllä (ohje: jos mainitsee motiivin tarkemmin kirjaa, ei kysytä _____) ☐ eos
q16. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
q17. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ uhri ei halunnut ilmoittaa tapauksesta ☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä

	<ul style="list-style-type: none">☐ ei aikaa/ liian työstä tehdä ilmoitusta☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta☐ muu syy, mikä: _____☐ eos
--	--

R. Vastasitte, että toimipaikasta on urkittu, vakoiltu, tahallisesti luovutettu tai viety mukana yrityksen salaista tietoa.

r1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikasta urkittiin, vakoiltiin, tahallisesti luovutettiin tai vietiin mukana yrityksen salaista tietoa.	
r2. Millainen teko oli kyseessä?	[Kirjaa lyhyt kuvaus]
r3. Oliko tekijä: [Multicode mahdollinen]	☐ toinen yritys → siirry r5 ☐ teko hetkellä toimipaikan työntekijä ☐ teko hetkellä entinen työntekijä ☐ muu, kuka? _____ → siirry r5 ☐ eos → siirry r5
r4. Missä asemassa tekijä oli toimipaikassa?	☐ työntekijä ☐ esimiesasemassa ☐ muu, mikä? _____ ☐ eos
r5. Saivatko ulkopuoliset tilanteessa yrityksen salaista tietoa haltuunsa?	☐ eivät ☐ kyllä ☐ eos
r6. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
r7. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
r8. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
r9. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

S. Vastasitte, että toimipaikan työntekijää on yritetty lahjoa tai työntekijältä on vaadittu lahjomaa.

s1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	___ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikan työntekijää on yritetty lahjoa tai häneltä on vaadittu lahjomaa.	
s2. Oliko tapauksessa kyse lahjonnasta vai lahjoman vaatimisesta?	☐ lahjonnasta ☐ lahjoman vaatimisesta
s3. Millainen teko oli kyseessä?	[Kirjaa lyhyt kuvaus.]
s4. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	___ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
s5. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	___ henkilötyötuntia ☐ eos
s6. Kun tällaista tapahtui viimeksi, oliko lahjoja tai lahjoman pyytäjä jokin seuraavista?	Luettele: ☐ suomalainen viranomainen → siirry s8 ☐ suomalainen yritys → siirry s8 ☐ ulkomainen viranomainen ☐ ulkomainen yritys ☐ eos / ei tahdo vastata] → siirry s8
s7. Minkä maalaisesta viranomaisesta tai yrityksestä oli kyse?	Kirjaa vastaus.
s8. Tapahtuiko lahjonta	☐ Suomessa ☐ ulkomailla, missä maassa? _____ ☐ eos
s9. Missä asemassa henkilö, jota yritettiin lahjoa tai jolta vaadittiin lahjomaa, oli toimipaikassa?	☐ työntekijä ☐ esimiesasemassa ☐ muu, mikä? _____
s10. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
s11. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

T. Vastasitte, että toimipaikasta on kiristetty tai yritetty kiristää rahaa, hyödykkeitä, tietoja tai palveluksia.

t1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	___ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikasta on kiristetty tai yritetty kiristää rahaa, hyödykkeitä, tietoja tai palveluja.	
t2. Millainen teko oli kyseessä?	[Kirjaa lyhyt kuvaus]
t3. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	___ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
t4. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	___ henkilötyötuntia ☐ eos
t5. Missä asemassa henkilö, jota kiristettiin tai yritettiin kiristää, oli toimipaikassa?	☐ työntekijä ☐ esimiesasemassa ☐ muu, mikä? _____
t6. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
t7. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

U. Vastasitte, että toimipaikassa on havaittu haittaa tai vahinkoa tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä, tietomurroista tai aktivoituneista haittaohjelmista viimeisen 12 kuukauden aikana?

u1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, jossa toimipaikassa on havaittu haittaa tai vahinkoa tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä, tietomurroista tai aktivoituneista haittaohjelmista.	
u2. Oliko kyseessä tämän toimipaikan tai yrityksen tietojärjestelmiin tahallisesti kohdistettu teko?	☐ kyllä ☐ ei → siirry u4 ☐ eos → siirry u4
u3. Oliko kyseessä [Multicode mahdollinen.]	☐ tiedostojen tai tiedon varastaminen ☐ tiedostojen tai tiedon tuhoaminen ☐ internetsivujen vahingoittaminen ☐ verkkopalveluiden toiminnan häiritseminen ☐ muu tarkoitus, mikä? _____ ☐ eos
u4. Kuinka suuret kustannukset tämä tapaus aiheutti toimipaikalle? Älkää vähentäkö mahdollisia vakuutuskorvauksia. [Jos EOS: arviolta kuinka suuret kustannukset?]	____ euroa ☐ ei kustannuksia ☐ eos
u5. Kuinka monta henkilötyötuntia tämän tapauksen selvittely vei, koko henkilöstö huomioiden?	____ henkilötyötuntia ☐ eos
u6. Ilmoitettiinko tapaus poliisille?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
u7. Miksi ei? [Multicode mahdollinen.]	☐ tapaus oli vähäpätöinen/ ilmoituksesta ei hyötyä ☐ ei aikaa/ liian työlästä tehdä ilmoitusta ☐ haluttiin suojella yrityksen mainetta ☐ muu syy, mikä: _____ ☐ eos

V. Vastasitte, että alueellanne toimivat saman toimialan kilpailevat yritykset olisivat rikkoneet työntekijöiden lailla suojattuja oikeuksia (esimerkiksi liittyen huonoihin työolosuhteisiin, liian pitkään työaikaan, syrjintään tai palkkoihin) tai käyttäneet maassa laittomasti olevaa työvoimaa (viimeisen 12 kk aikana)?

v1. Kuinka monta kertaa näin on tapahtunut viimeisen 12 kuukauden aikana? [Jos EOS: arviolta kuinka monta?]	____ kertaa ☐ eos
Seuraavaksi kysyn muutamia lisätietoja viimeisimmästä tapauksesta, joka on tullut tietoonne, että alueellanne toimivat saman toimialan kilpailijanne olisivat rikkoneet työntekijöiden oikeuksia tai käyttäneet maassa laittomasti olevaa työvoimaa	
v2. Millainen teko oli kyseessä?	[Kirjaa lyhyt kuvaus.]
v3. Oliko tapaus sellainen, jossa on rikottu työntekijöiden lailla suojattuja oikeuksia?	☐ kyllä ☐ ei → siirry v5 ☐ eos → siirry v5
v4. Mitä työntekijöiden lailla suojattuja oikeuksia on rikottu? Ohje: lailla suojatut oikeuden voivat liittyä esimerkiksi huonoihin työolosuhteisiin, liian pitkään työaikaan, syrjintään tai palkkoihin	[Kirjaa lyhyt kuvaus.]
v5. Entä oliko tapaus sellainen, jossa on käytetty laitonta työvoimaa?	☐ kyllä (ohje: kysytään jos vastaa kyllä) Mistä maasta työntekijä on kotoisin _____? ☐ ei ☐ eos
v6. Kuinka merkittävää haittaa tämän tyyppisen laittoman kilpailun seuraukset aiheuttivat toimipisteellenne	☐ merkittävä haitta ☐ vähäinen haitta ☐ ei merkitystä? ☐ eos

X. Rikoksiin varautuminen

Kysyn seuraavaksi, millaisia rikoksia ehkäiseviä keinoja toimipaikassa on ollut käytössä viimeisen 12 kuukauden aikana.

Turvallisuusjohtaminen	Kyllä	Ei
x1. Kirjallinen turvallisuussuunnitelma, joka kattaa rikostilanteet	☐	☐
x2. Säännöllinen turvallisuustilanteen ja turvallisuusriskien arviointi	☐	☐
x3. Nimetyt henkilöt vastaavat turvallisuudesta	☐	☐
Vartiointi		
Entä onko ollut käytössä viimeisen 12kk aikana:		
x4. Kulunvalvonta	☐	☐
x5. Tunnisteet henkilöstöllä ja vierailijoilla	☐	☐
x6. Turvallisuusalan yritykseltä ostettu vartiointi	☐	☐
x7. Vartiointi paikalla kokoaikaisesti?	☐	☐
x8. Yrityksen oma turvahenkilöstö kuten vahtimestarit tai myymäläetsivät	☐	☐
x9. Kameravalvonta	☐	☐
x10. Työntekijöiden satunnainen tarkastaminen työstä lähdettäessä	☐	☐
x11. Rikositilanteiden järjestelmä eli esimerkiksi hälytysjärjestelmä	☐	☐
Omaisuuksien suojaaminen		
x12. Toimipaikan ulkoalue suojattuna aidoin ja portein	☐	☐
x13. Erityisrakenteet ikkunoissa ja ovissa	☐	☐
x14. Turvamerkittyä omaisuutta	☐	☐
x15. Hälyttimiä tai vastaavia laitteita kiinnitettynä myytäviin tuotteisiin tai muuhun omaisuuteen	☐	☐
x16. Hävikin järjestelmällinen seuranta ja tilastointi	☐	☐
x17. Rikosvahingot korvaava vakuutus	☐	☐
Tietoturvatimenpiteet		
x18. Palomuri ja virustorjunta	☐	☐
x19. Tietojärjestelmien ohjelmistojen säännöllinen päivittäminen	☐	☐
x20. Käyttäjakohtaiset tunnukset ja salasanat	☐	☐
x21. Sähköpostijärjestelmässä haittaohjelmien ja roskapostin suodatus	☐	☐
x22. Rajoitettu pääsy internetsivustoille	☐	☐
x23. Ohjelmien asentaminen rajoitettu peruskäyttäjiltä		
x24. Keskeisten tietojen ja tiedostojen säännöllinen varmuuskopiointi	☐	☐
Taustaselvitykset ja sopimukset		
x25. Työnhakijan luottotietojen tarkistaminen	☐	☐
x26. Työnhakijan turvallisuusselvitys	☐	☐
x27. Työntekijöiden huumetestit	☐	☐
x28. Yhteistyökumppaneiden ja asiakkaiden taustaselvitykset	☐	☐
x29. Salassapito- ja kilpailukieltosopimukset	☐	☐

Koulutus		
x30. Työntekijöiden turvallisuuskoulutus, joka sisältää rikostilanteisiin varautumisen	☐	☐
x31. Työntekijöiden tietoturvakoulutus	☐	☐
x32. Henkilökunnan koulutus tai opastus kohtaamaan asiakkaiden aiheuttamia rikos- tai häiriötilanteita	☐	☐

x 33. Onko toimipaikassa ollut viimeisen 12 kuukauden aikana käytössä **muita keskeisiä rikoksilta suojautumisen keinoja**, kuin mitä edellä mainittiin? [kirjaa korkeintaan 3 ei keinoa]

-

x 34. Minkä edellä mainitun tai muun keino koette keskeisimpänä keinolta ennaltaehkäistä rikollisuutta ja lisätä henkilökunnan työturvallisuutta? [kirjaa korkeintaan 3 ei keinoa]

-

Y. Rikoksiin varautumisen ja rikoksilta suojautumisen kustannukset

Seuraavaksi pyydän teitä arvioimaan, kuinka paljon rahaa kului seuraaviin rikollisuutta ennalta ehkäiseviin järjestelyihin toimipaikan osalta viimeksi vahvistetun tilinpäätöksen mukaan? Arvioikaa toimipaikkakohtainen summan riippumatta siitä, mikä taho osti järjestelyn.

y1. Kuinka paljon rahaa kului **vartiointiin, turvallisuushenkilöstön ylläpitoon sekä henkilöstön turvallisuuskouluttamiseen?**

_____ euroa. eos

y2. Entä **turvatekniikan ylläpitoon ja kehittämiseen?** _____ euroa. eos

(Tekniset apuvälineet kuten hälytínjärjestelmät, murtohälytys, rikosilmoitinjärjestelmä, kamerat)

y3. Entä **ennaltaehkäiseviin tietoturvatöimenpiteisiin?** _____ euroa. eos

(Tietoturvaohjelmat, tietoturvakoulutus)

Z. Onko rikollisuus tai sen uhka vaikuttanut toimipaikkaan seuraavilla tavoilla viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana:

z1. Toimipaikan työntekijä on irtisanoutunut	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
z2. Toimipaikan työntekijä on ollut sairauslomalla tai työkyvytön	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
z3. Toimipaikan työntekijällä on ollut terveysongelmia kuten fyysiset oireet, trauma, stressi tai masennus	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
z4. Toimipaikan työntekijä on kokenut pelkoa työmatkalla tai työpaikalla	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
z5. Toimipaikan työntekijällä on ollut vaikeuksia selvitä työtehtävistä, keskittymisvaikeuksia tai työmotivaatio-ongelmia	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
z6. Toimipaikalla on ollut vaikeuksia saada työvoimaa	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
z7. Toimipaikka on menettänyt asiakkaita	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
z8. Toimipaikan lopettamista tai siirtämistä on harkittu	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
z9. Rikoksilta suojautumiseen on lisätty resursseja?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos

Onko toimipaikka vaihtanut toimitilaa (osoitetta) viimeisen 5 vuoden aikana?	
☐ ei kertaakaan → siirry z13 ☐ on [jos vaihtanut useita kertoja, kysymykset z10-z12 koskevat tuoreinta siirtymistä]	
Vaikutτικο siirtymispäätökseen entisen sijainnin:	
z10. rikollisuus?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos
z11. lähiympäristössä esiintynyt häiriökäyttäytyminen?	☐ ei ☐ kyllä ☐ eos

z12. lähiympäristön epäsiisteys, esimerkiksi roskaisuus ja graffitit?

- ei
- kyllä
- eos

z13. Jos yritys, jossa työskentelette, perustaa uuden toimipaikan tai toimipaikka muuttaa sijaintiaan, missä määrin alueen rikostaso vaikuttaa uuden paikan valintaan?

- ei lainkaan paljon? vähän jonkin verran

Å. Kysymyksiä vastaajasta.

å1. Onko vastaaja mies vai nainen? [puhelinhaastattelija täyttää.]

- Mies
- Nainen
- eos

Lopuksi kysyn vielä:

å2. Mikä on asemanne toimipaikassa? _____

å3. Entä onko säännöllinen ja pääasiallinen työpaikkanne tässä toimipaikassa?

- Kyllä
- Ei
- eos

Liite 2 Liitetaulukot

Liitetaulukko 1 Varsinaisen otoksen ositus henkilöstömäärän ja alueen mukaan vähittäiskaupan alalla (n=1 500)

Alue	Henkilöstömäärä		
	0–9	10–99	100–
Etelä-Suomi	350	140	43
Länsi-Suomi	350	140	25
Itä-Suomi	150	72	4
Pohjois-Suomi	150	72	4

Liitetaulukko 2 Varsinaisen otoksen ositus henkilöstömäärän ja alueen mukaan majoitus- ja ravitsemistoiminta-alalla (n=1 500)

Alue	Henkilöstömäärä		
	0–9	10–99	100–
Etelä-Suomi	350	220	8
Länsi-Suomi	350	150	2
Itä-Suomi	150	47	1
Pohjois-Suomi	150	70	2

Liitetaulukko 3 Toimipaikkojen piirteet muuttujien jakauma aineistossa toimialoittain, % vastaajista

Toimipaikkojen piirteet:	Kauppa (N= 660)	Majoitus- ja ravintola (N=535)
Monitoimipaikkaisen yrityksen toimipaikka kyllä ei	44 56	37 63
Toimipaikalla suoraa toimintaa ulkomailla ei kyllä	93 7	97 3
Toimipaikka auki asiakkaille vuorokaudessa 0-8 tuntia 9-12 tuntia 13+ tuntia	35 43 22	19 41 40
Toimipaikka auki iltaisin (klo 22–24) ei kyllä	95 5	66 34
Asiakasmäärä vuorokaudessa 0–50 asiakasta 51–500 asiakasta 500+ asiakasta	44 39 17	25 67 8
Toimipaikka sijaitsee ostoskeskuksessa ei kyllä	84 16	89 11
Toimipaikan sisällä anniskeluravintola ei kyllä	97 4	45 55
Ympäristön piirteet:		
500 m säteellä rikoksille mahdollisesti altistavia kohteita (kuten koulu, hotelli, kauppakeskus, asema, urheiluhalli) ei yhtään 1-2 kohdetta 3+ kohdetta	19 47 34	23 39 39
200 m säteellä rikoksille mahdollisesti altistavia kohteita (kuten Alko, grillikioski, baari, sosiaalitoimisto) ei yhtään 1-2 kohdetta 3+ kohdetta	30 47 23	38 42 21
Lähiympäristössä ilmeneviä häiriökäyttäytymisen muotoja vähän jonkin verran paljon	29 42 29	33 39 28

Liitetaulukko 4 Kaupan toimipaikkojen ympäristössä 200 m ja 500 m säteellä sijaitsevat (rikollisuutta mahdollisesti lisäävät) kohteet, % vastaajista

500 m säteellä toimipaikasta:	Ei yhtään rikosta vuoden aikana, %	1–29 rikosta vuoden aikana, %	30+ rikosta vuoden aikana, %	% (n) yhteensä
Koulu				
ei	40	52	8	100 (n=319)
kyllä	34	51	15	100 (n=341)
Hotelli, motelli tai leirintäalue				
ei	38	53	9	100 (n=391)
kyllä	35	50	15	100 (n=269)
Kauppakeskus				
ei	40	48	11	100 (n=406)
kyllä	30	58	12	100 (n=254)
Juna-asema, linja-autoasema tai metroasema				
ei	37	52	12	100 (n=407)
kyllä	36	52	12	100 (n=253)
Urheiluareena tai jäähalli*				
ei	36	55	9	100 (n=522)
kyllä	39	41	21	100 (n=138)
Ei mikään edellä mainituista*				
ei	34	53	14	100 (n=537)
kyllä	49	48	3	100 (n=123)
200 m säteellä toimipaikasta:				
Sosiaalitoimisto tai Kelan toimisto				
ei	38	51	12	100 (n=524)
kyllä	33	56	11	100 (n=136)
Päihdeongelmaisten asuntola tai – palvelukeskus*				
ei	37	52	10	100 (n=616)
kyllä	26	43	31	100 (n=44)
Alkon myymälä*				
ei	40	51	10	100 (n=444)
kyllä	28	55	17	100 (n=216)
Grilli- tai nakkikioski				
ei	39	52	9	100 (n=413)
kyllä	33	51	16	100 (n=247)
Anniskeluravintola tai baari*				
ei	42	50	8	100 (n=285)
kyllä	33	53	14	100 (n=375)
Ei mikään edellä mainituista*				
ei	34	52	14	100 (n=465)
kyllä	43	51	6	100 (n=195)

*=p<0,05

Liitetaulukko 5 Majoitus- ja ravintolatoimipaikkojen ympäristössä 200 m ja 500 m säteellä sijaitsevat (rikollisuutta mahdollisesti lisäävät) kohteet, % vastaajista

500 m säteellä toimipaikasta:	Ei yhtään rikosta vuoden aikana, %	1–29 rikosta vuoden aikana, %	30+ rikosta vuoden aikana, %	% (n) yhteensä
Koulu	47	47	6	100 (n=285)
ei kyllä	39	52	10	100 (n=250)
Hotelli, motelli tai leirintäalue	46	47	7	100 (n=245)
ei kyllä	40	51	9	100 (n=290)
Kauppakeskus	45	46	8	100 (n=320)
ei kyllä	39	55	7	100 (n=215)
Juna-asema, linja-autoasema tai metroasema	45	45	10	100 (n=321)
ei kyllä	40	55	5	100 (n=214)
Urheiluareena tai jäähalli	44	48	8	100 (n=426)
ei kyllä	39	55	6	100 (n=109)
Ei mikään edellä mainituista*	39	52	9	100 (n=426)
ei kyllä	56	40	5	100 (n=109)
200 m säteellä toimipaikasta:				
Sosiaalitoimisto tai Kelan toimisto	43	49	8	100 (n=449)
ei kyllä	42	52	6	100 (n=86)
Päihdeongelmaisten asuntola tai – palvelukeskus*	45	48	7	100 (n=498)
ei kyllä	20	62	18	100 (n=37)
Alkon myymälä	44	49	7	100 (n=378)
ei kyllä	40	50	11	100 (n=157)
Grilli- tai nakkikioski*	47	46	6	100 (n=363)
ei kyllä	33	57	11	100 (n=172)
Anniskeluravintola tai baari	47	46	8	100 (n=228)
ei kyllä	40	52	8	100 (n=307)
Ei mikään edellä mainituista	40	52	8	100 (n=356)
ei kyllä	49	45	7	100 (n=179)

*=p<0,05

Liitetaulukko 6 Kaupan toimipaikkojen lähiympäristössä esiintyvä epäjärjestys ja häiriökäyttäytymisen muodot, % vastaajista ^a

Toimipaikan lähiympäristössä (200 m):	Ei yhtään rikosta vuoden aikana, %	1–29 rikosta vuoden aikana, %	30+ rikosta vuoden aikana, %
Kerjäämistä*			
ei	41	51	8
kyllä	24	53	23
Graffiteja ja muuta seiniin piirtelyä*			
ei	41	52	8
kyllä	28	51	21
Omaisuu den vahingoittamista*			
ei	49	44	7
kyllä	22	61	18
Roskaamista*			
ei	60	36	4
kyllä	30	56	14
Alueella maleksivia nuoria*			
ei	49	49	2
kyllä	24	55	21
Alueella oleskelevia humalaisia*			
ei	48	47	6
kyllä	22	58	19
Alueella oleskelevia huumeidenkäyttäjiä tai -myyjiä*			
ei	47	49	4
kyllä	17	58	25

* $p < 0,05$; ^a=prosenttiosuudet laskettu rivien suuntaan; laskettu kaikista vastaajista, esiintyy jonkin verran ja esiintyy paljon on yhdistetty 'kyllä' muuttujaksi.

Liitetaulukko 7 Majoitus- ja ravintola-alan toimipaikkojen lähiympäristössä esiintyvä epäjärjestys ja häiriökäyttäytymisen muodot, % vastaajista ^a

Toimipaikan lähiympäristössä (200 m):	Ei yhtään rikosta vuoden aikana, %	1–29 rikosta vuoden aikana, %	30+ rikosta vuoden aikana, %
Kerjäämistä*			
ei	48	47	5
kyllä	29	57	14
Graffiteja ja muuta seiniin piirtelyä*			
ei	47	48	5
kyllä	35	52	13
Omaisuu den vahingoittamista*			
ei	56	40	4
kyllä	27	61	12
Roskaamista*			
ei	67	32	1
kyllä	35	55	10
Alueella maleksivia nuoria*			
ei	55	41	4
kyllä	29	59	12
Alueella oleskelevia humalaisia*			
ei	52	43	5
kyllä	30	59	11
Alueella oleskelevia huumeidenkäyttäjiä tai -myyjiä*			
ei	52	43	5
kyllä	25	61	14

* $p < 0,05$; ^a=prosenttiosuudet laskettu rivien suuntaan, laskettu kaikista vastaajista, esiintyy jonkin verran ja esiintyy paljon on yhdistetty 'kyllä' muuttujaksi.

Liitetaulukko 8 Poliisille ilmoitettujen tekojen osuus rikostyypeittäin eri toimialoilla, % (n, kaikki teot yhteensä)

	Kauppa		Majoitus- ja ravintola	
	%	n	%	n
Asiakkaan tekemä varkaus*	65	366	48	171
Tuntemattoman tekemä varkaus/muu varkaus*	10	207	24	77
Työntekijään kohdistunut väkivalta tai uhkailu	27	174	25	151
Vahingonteko	48	102	47	79
Petos	45	92	37	84
Työntekijään kohdistunut toistuva häirintä tai vainoaminen	18	66	26	35
Murto tai murtoyritys	91	65	93	50
Tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys	12	57	8	39
Työntekijän tekemä varkaus	5	25	18	26
Työntekijän tekemä kavallus	8	17	23	16
Alihankkijan tekemä varkaus*	81	14	0	4
Yrityssalaisuuden urkinta/luovutus/vieminen	22	11	0	6
Kiristys	26	10	0	3
Varkaus autosta	53	10	35	4
Ryöstö tai ryöstön yritys*	70	9	96	9
Lahjonta	0	2	0	2
Autovarkaus	100	2	-	0

*p<0,05

Liitetaulukko 9 Rikosten ilmoittaminen tai ilmitulo yksityisen turvallisuusalan kautta eri toimialoilla, % (n, kaikki teot yhteensä)

	Kauppa		Majoitus- ja ravintola	
	%	n	%	n
Vahingonteko	19	102	27	79
Asiakkaan tekemä varkaus*	37	366	19	171
Murto tai murtoyritys	61	65	53	50

*p<0,05

LÄHTEET

- Alvazzi del Frate, Anna (2004). The International Crime Business Survey: Findings from Nine Central-Eastern European Cities. *European Journal of Criminal Policy and Research* 10, 137–161.
- Aromaa, Kauko & Laitinen, Ahti (1994). Yritysturvallisuus Varsinais-Suomessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 10. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Aromaa, Kauko & Lehti, Martti (1995). Suomalaisyrietykset ja Pietarin rikollisuus 1994. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 130. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Aromaa, Kauko & Lehti, Martti (1997). Ulkomaalaiset yritykset ja lähialueiden rikollisuus. Suomalaisyrittäjien kokemuksia Latviassa, Pietarissa ja Virossa 1994–1996. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 31. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Aromaa, Kauko & Lehti, Martti (2001). Pietari suomalaisyritysten turvallisuusympäristönä 1994–1999. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 176. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Brantingham, Patricia & Brantingham, Paul (1995). Criminality of place. Crime generators and crime attractors. *European Journal on Criminal Policy and Research* 3:3, 5–26.
- Broadhurst, Roderic & Bacon-Shone, John & Bouhours, Brigitte & Bouhours, Thierry (2012). Business and the Risk of Crime in China. *Asian Studies Series Monograph* 3. Canberra: ANU.
- Brottslighetens kostnader för svenska företag (2018). Stockholm: Svenskt Näringsliv (www.svensktnaringsliv.se/fragor/nsd/brottslighetens-kostnader-for-svenska-foretag_710114.html)
- Business, Corruption and Crime in Albania: The impact of bribery and other crime on private enterprise (2013). Vienna: UNODC.
- Business, Corruption and Crime in Bosnia and Herzegovina: The impact of bribery and other crime on private enterprise (2013). Vienna: UNODC.
- Business, Corruption and Crime in Croatia: The impact of bribery and other crime on private enterprise (2013). Vienna: UNODC.
- Business, Corruption and Crime in Kosovo: The impact of bribery and other crime on private enterprise (2013). Vienna: UNODC.
- Business, Corruption and Crime in the Former Yugoslav Republic of Macedonia: The impact of bribery and other crime on private enterprise (2013). Vienna: UNODC.
- Business, Corruption and Crime in Montenegro: The impact of bribery and other crime on private enterprise (2013). Vienna: UNODC.
- Business, Corruption and Crime in Serbia: The impact of bribery and other crime on private enterprise (2013). Vienna: UNODC.
- Business, Corruption and Crime in the Western Balkans: The impact of bribery and other crime on private enterprise (2013). Vienna: UNODC.

- Clarke, Ronald V. (1999). Hot products: understanding, anticipating and reducing demand for stolen goods. London: Home Office, research Development and Statistics Directorate.
- Coleman, Roy & Tombs, Steve & Whyte, Dave (2005). Capital, Crime Control and Statecraft in the Entrepreneurial City. *Urban Studies* 42:13, 2511–2530.
- Commercial Victimization Survey 2012 Technical Report (2013). Home Office. (www.gov.uk/government/publications/commercial-victimisation-survey-2012-technical-report).
- Commercial Victimization Survey 2013 Technical Report (2014). Home Office. (www.gov.uk/government/publications/commercial-victimisation-survey-2013-technical-report).
- Commercial Victimization Survey Technical Report 2017 (2014). Ipsos MORI Social Research Institute. (assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/704095/commercial-victimisation-survey-technical-report-2017.pdf)
- Crime against businesses: Detailed findings from the 2012 Commercial Victimization Survey (2013). Second edition. Home Office. (www.gov.uk/government/statistics/crime-against-businesses-detailed-findings-from-the-2012-commercial-victimisation-survey).
- Crime against businesses: Detailed findings from the 2013 Commercial Victimization Survey (2014). Second edition. Home Office. (www.gov.uk/government/statistics/crime-against-businesses-detailed-findings-from-the-2013-commercial-victimisation-survey).
- Crime against businesses: findings from the 2014 Commercial Victimization Survey (2015). Home Office. (www.gov.uk/government/statistics/crime-against-businesses-findings-from-the-2014-commercial-victimisation-survey).
- Crime against businesses: findings from the 2015 Commercial Victimization Survey (2016). Statistical Bulletin 03/16. Home Office. (www.gov.uk/government/statistics/crime-against-businesses-findings-from-the-2015-commercial-victimisation-survey).
- Crime against businesses: findings from the 2016 Commercial Victimization Survey (2017). Statistical Bulletin 06/17. Home Office. (www.gov.uk/government/statistics/crime-against-businesses-findings-from-the-2016-commercial-victimisation-survey).
- Crime against businesses: findings from the 2017 Commercial Victimization Survey (2018). Statistical Bulletin 07/18. Home Office. (www.gov.uk/government/statistics/crime-against-businesses-findings-from-the-2017-commercial-victimisation-survey).
- Crime and Crime Victims in Estonia (1998). Table-report. September, 1998. EMOR, julkaisematon. Käsikirjoitus saatavissa Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutista.

- Crime in England and Wales: year ending June 2018 (2018). Statistical Bulletin. Office for National Statistics.
(www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/bulletins/crimeinenglandandwales/yearendingjune2018).
- Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha (2017). Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2016. Katsauksia 23/2017. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Näsi, Matti (2018). Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2017. Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 31/2018. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- van Dijk, Jan & Terlow, Gert Jan (1996). An international perspective of the business community as victims of fraud and crime. *Security Journal* 7, 157–167.
- Dugato, Marco (toim.) (2013). The crime against businesses in Europe: A pilot survey. Milano: Transcrime.
- Economic Crime Survey Nederland 2017 (2017). Amsterdam: PwC
(www.pwc.nl/en/publicaties/economic-crime-survey-2017.html).
- Ellonen, Noora & Danielsson, Petri & Virtanen, Miialiiila (2018). Omaisuusrikkokset. Teoksessa Hannu Niemi (toim.). Rikollisuustilanne 2017. Rikollisuus tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 29/2018. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Eurofound (2015). Violence and harassment in European workplaces: Causes, impacts and policies, Dublin [viitattu 13.11.2018].
- Felson, Marcus & Eckert, Mary (2015). *Crime and Everyday Life*, 5th edn, California: Sage.
- Hesseling, René & Versteegh, Peter (2016). Politiecijfers: meten is weten, maar doe vooral ook meer met ongeveer. Teoksessa Devroe, Elke, De Raedt, Eddy, Elffers, Henk & Schaap, Dorian (toim.). *Meten is weten. Cahiers Politiestudies* jaargang 2016-4, nr 41, Antwerpen: Maklu, 25–42.
- Holm, Pasi & Pankka, Kari & Toivonen, Seppo & Tykkyläinen, Yrjö & Virén, Matti (2000). PK-yritysten turvallisuuskysely. VATT-keskustelualoitteita 233. Helsinki: VATT.
- Hopkins, Matt (2016). The crime drop and the changing face of commercial victimisation: Reflections on the "Commercial crime drop" in the UK and the implications for future research. *Criminology & Criminal Justice*, Vol 16(4), 410–430.
- Isenring, Giang Ly & Mugellini, Giulia & Killias, Martin (2013). Survey to assess the level and impact of crimes against businesses in Switzerland. Zürich: University of Zurich.
- ISME National Crime Survey 2016 (2016) Dublin: ISME (isme.ie/assets/16226-Crime-Survey-Report2.pdf).

- Jokinen, Anne & Häyrynen, Janne & Alvesalo, Anne (2002). Yritykset talousrikollisuuden uhreina. Poliisiammatikorkeakoulun tiedottaieta 19 /2002. Espoo: Pakk.
- Kalidien, S. N. & de Heer-de Lange, N. E. (toim.) (2015). Criminaliteit en Rechtshandhaving 2014. Ontwikkeling en samenhangen. Meppel: Boom uitgeverij.
- Keskuskauppakamari (2005). Yritysten rikosturvallisuus 2005: Riskit ja niiden hallinta. Keskuskauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari, Helsinki.
- Keskuskauppakamari (2008). Yritysten rikosturvallisuus 2008: Riskit ja niiden hallinta, Kauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari, Helsinki.
- Keskuskauppakamari (2012). Yritysten rikosturvallisuus 2012: Riskit ja niiden hallinta, Kauppakamari ja Helsingin seudun kauppakamari, Helsinki.
- Killias, Martin & Aebi, Marcelo F. (2000). Crime Trends in Europe from 1990 to 1996: How Europe Illustrates the Limits of the American Experience. *European Journal on Criminal Policy and Research* 8: 43–63.
- Kivivuori, Janne (2011). *Discovery of Hidden Crime. Self-Report Surveys in Criminal Policy Context*. Oxford University Press, Oxford.
- Kivivuori, Janne (2017). Rikoksantorjunnan arviointitutkimuksen tietokanta. Haaste 2/2017.
- Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko & Näsi, Matti & Suonpää, Karoliina & Danielsson, Petri (2018). *Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Gaudeamus, Helsinki.
- Kivivuori, Janne & Niemi, Hannu (2018). Rikollisuutta kuvaavan tiedon lähteet. Teoksessa Hannu Niemi (toim.): *Rikollisuustilanne 2017. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 29*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Kivivuori, Janne & Sirén, Reino & Danielsson, Petri (2012). Gender Framing Effects in Victim Surveys. *European Journal of Criminology* 9:2, 142–158.
- Krambia-Kapardis, Maria (2003). Fraud victimisation of companies: the Cyprus experience. *Journal of Financial Crime*, Vol 10 (2), 184–191.
- Laitinen, Ahti & Virta, Erja & Aromaa, Kauko (1995). Yritysten turvallisuusriskit ja niihin varautuminen. Turun seudulla toimivia yrityksiä koskeva tutkimus. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tiedonantoja 17. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lappi-Seppälä, Tapio (2014). *Final Independent Project Evaluation of the Assessment of Corruption and Crime Affecting the Business Sector in the Western Balkans*. Vienna: UNODC.
- Lehti, Martti (2018). *Henkirikoskatsaus 2018. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 28/2018*. Helsinki: KRIMO
hdl.handle.net/10138/233586

- Lehti, Martti & Aromaa, Kauko (1995). Suomalaisyritysten turvallisuus Virossa 1995. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 22. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehti, Martti & Aromaa, Kauko (1996). Suomalaisten yritysten turvallisuus Latviassa 1995. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 27. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehti, Martti & Aromaa, Kauko (1998). Ulkomaalaiset yritykset ja rikollisuus Liettuaissa 1997. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 37. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehti, Martti & Suonpää, Karoliina & Kivivuori, Janne (2018). Henkirikokset. Teoksessa Hannu Niemi (toim.). Rikollisuustilanne 2017. Rikollisuus tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 29/2018. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 15–51.
- Maurseth, Per Botolf (1996). Investeringer og handel I overgang mellom plan marked – norske bedriftens erfaringer i Russland. Norsk utenrikspolitisk institut 207. Oslo: NUI.
- McCord, Eric S. & Ratcliffe, Jerry H. & Garcia, R. Marie & Taylor, Ralph B. (2007). Nonresidential crime attractors and generators elevate perceived neighbourhood crime and incivilities. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 44:3, 295–320.
- Mirrlees-Black, Catriona & Ross, Alec (1995). Crime against Retail and Manufacturing Premises: Findings from the 1994 Commercial Victimisation Survey. Home Office Research Study 146. London: Home Office.
- Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven 2010 (2011). Feiten en trends inzake aard en omvang van criminaliteit in het bedrijfsleven. WODC.
- Mugellini, Giulia (toim.) (2013). Measuring and analyzing crime against the private sector: International experiences and the Mexican practice. México: INEGI.
- Mugellini, Giulia & Caneppele, Stefano (2012). Le imprese vittime di criminalità in Italia. *Transcrime Report* 16. Milano: Transcrime.
- The New Barometer 2014–2015 (2015). Global Retail Theft Barometer. (www.odessus.gr/images/nea/eidhseis/2015/3.Global-Retail-Theft-Barometer-2015/GRTB%202015_web.pdf).
- Näsi, Matti & Danielsson, Petri & Aaltonen, Mikko & Lehti, Martti (2018). Pahoinpitely- ja ryöstöririkokset. Teoksessa Hannu Niemi (toim.). Rikollisuustilanne 2017. Rikollisuus tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 29/2018. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 51–82.
- Näsi, Matti & Virtanen, Miialiiila & Tanskanen, Maiju (2017). Oppilaitosten turvallisuustutkimus 2016. Katsauksia 27/2017. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

- Saarikkomäki, Elsa (2017). Trust in Public and Private Policing: Young People's Encounters with the Police and Private Security Guards. Research Report 3, Helsinki: University of Helsinki, Institute of Criminology and Legal Policy.
- Saarikkomäki, Elsa & Tanskanen, Maiju (2018). Nuorisorikollisuus. Teoksessa Hannu Niemi (toim.). Rikollisuustilanne 2017. Rikollisuus tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 29/2018. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, s. 199–220.
- Saario, Kaisa & Vesterinen, Panu (2017). Yritysten rikosturvallisuus 2017: Riskit ja niiden hallinta. Helsinki: Keskuskauppakamari. (kauppakamari.fi/wp-content/uploads/2017/10/yritysten-rikosturvallisuus-2017web.pdf).
- Salmi, Venla & Lehti, Martti & Keinänen, Anssi (2011). Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki: OPTL.
- Salmi, Venla & Kivivuori, Janne & Lehti, Martti (2015). Public disorder and business crime victimization in the retail sector. *Security Journal*, 28: 4, 410–424.
- Sampson, Robert J. & Christopher Winship & Carly Knight (2013). Translating Causal Claims. Principles and Strategies for Policy-Relevant Criminology. *Criminology & Public Policy* 12:4, 587–615.
- Savolainen, Jukka (2004). Naisyrittäjät rikosten kohteena. Tutkimus Yrittäjänaisen Keskusliiton jäsenistön turvallisuudesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 60. Helsinki: OPTL.
- Shury, Jan & Speed, Mark & Vivian, David & Kuechel, Alistair & Nicholas, Sian (2005a). Crime against retail and manufacturing premises: findings from the 2002 Commercial Victimization Survey. Home Office Online Report 37/05. London: Home Office.
- Sirén, Reino & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Mikko (2007). Suomalaisten kokema väkivalta 1980–2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 74. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Slachtofferschap criminaliteit (2018). CBS Statline. (opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82464NED/table?ts=1539958813000).
- Smith, Patten & Harvey, Paul (2010). Business Crime Scoping Exercise. Methodological work to consider the scope and feasibility of a new survey to measure commercial victimization. Home Office Research Report 33. Home Office. (assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/116598/horr33-report.pdf).
- Stankov, Boyan (2000). Crime Victims among Population and Business Men in Bulgaria, <http://www.vitosha-research.com/vrartShow.php?id=5462>, ladattu 21.9.2018.
- Sutela, Hanna & Lehto, Anna-Maija (2014). Työolojen muutokset 1977–2013. Suomen virallinen tilasto. Tilastokeskus, Helsinki.

- Ta, Myduc L. & Marshall, Stephen W. & Kaufman, Jay S. & Loomis, Dana & Casteel, Carri & Land, Kenneth C. (2009). Area-Based Socioeconomic Characteristics of Industries at High Risk for Violence in the Workplace. *American Journal of Community Psychology* 44, 249–260.
- Työterveyslaitos (2013). Työ ja terveys Suomessa 2012. Seurantatietoa työoloista ja työhyvinvoinnista. Tammerpaino, Tampere.
- Williams, Laura (toim.) (2016). Crime against businesses: findings from the 2015 Commercial Victimization Survey. Home office Statistical Bulletin 03/16, London.